

Anna Abramczyk, Anna Pasternak, Joanna Stefańska

PROGRAM NAUCZANIA JĘZYKA ANGIELSKIEGO

***KOMPETENTNY NAUCZYCIEL KSZTAŁTUJE
KOMPETENCJE KLUCZOWE***

Typ szkoły: czteroletnie liceum ogólnokształcące i pięcioletnie technikum

Etap nauki: III etap edukacyjny, poziom B1+/ B2 w zakresie rozumienia wypowiedzi

Podstawa programowa: poziom III.1.P – na podbudowie wymagań dla szkoły podstawowej

WARSZAWA 2019

Autorki:

Anna Abramczyk – nauczyciel dyplomowany z 20-letnim stażem nauczania języka niemieckiego w szkole ponadgimnazjalnej. Egzaminator gimnazjalny i maturalny, współpracuje z OKE we Wrocławiu. Doradca metodyczny Wrocławskiego Centrum Doskonalenia Nauczycieli. Autorka publikacji metodycznych dla nauczycieli języka niemieckiego. Doktorantka na Wydziale Nauk Pedagogicznych w Dolnośląskiej Szkole Wyższej we Wrocławiu.

Anna Pasternak – absolwentka wydziału filologicznego Uniwersytetu Wrocławskiego. Nauczyciel dyplomowany z dwudziestopięcioletnim stażem. Egzaminator OKE we Wrocławiu w zakresie egzaminu ósmoklasisty i egzaminu maturalnego z języka angielskiego. Współpracownik OKE w ramach przeprowadzania szkoleń dla kandydatów na egzaminatorów. Współpracownik Wrocławskiego Centrum Doskonalenia Nauczycieli – autorka narzędzi diagnostycznych i trener. Ekspert MEN ds. awansu zawodowego.

Joanna Stefańska – nauczyciel dyplomowany z 30-letnim stażem nauczania języka angielskiego. Egzaminator gimnazjalny i maturalny, współpracuje z OKE we Wrocławiu oraz Wrocławskim Centrum Doskonalenia Nauczycieli. Autorka publikacji metodycznych dla nauczycieli języka angielskiego. Ambasador programu *eTwinning*.

Spis treści

1. Główne założenia programu	4
1.1. Ogólna charakterystyka programu i jego główne założenia	4
1.2. Adresaci programu	5
1.3. Warunki realizacji programu	6
1.3.1. Podział na grupy	6
1.3.2. Wyposażenie sali i pomoce dydaktyczne	6
1.3.3. System wspierania samokształcenia uczniów	7
2. Cele programu	7
2.1. Cele kształcenia – wymagania ogólne	7
2.2. Cele kształcenia – wymagania szczegółowe	8
2.3. Cele kształcenia wynikające z kompetencji kluczowych	9
2.4. Cele wychowania	9
3. Uczyć się, aby wiedzieć więcej – treści kształcenia	9
3.1. Wymagania szczegółowe	10
3.2. Zakres środków gramatycznych	14
4. Uczyć się, aby działać – procedury osiągania celów kształcenia i wychowania	19
4.1. Metody nauczania	19
4.1.1. Koncepcje pedagogiczne i główne założenia dydaktyczne	20
4.1.2. Główny model i główna metoda nauczania	21
4.1.3. Uczyć się, aby żyć w społeczeństwie – koncepcja kooperatywnego uczenia się	21
4.2. Wzorce interakcji i ich implikacje na formy socjalne w trakcie lekcji	26
4.3. Techniki pracy	27
4.3.1. Indywidualizacja	27
4.3.1.1. Indywidualizacja z uwagi na różnice w poziomie kompetencji językowych	29
4.3.1.2. Indywidualizacja z uwagi na zdiagnozowane trudności uczniów wymagających wsparcia	29
4.3.1.3. Indywidualizacja z uwagi na tempo pracy uczniów	30
4.3.1.4. Indywidualizacja z uwagi na zainteresowania uczniów	31
4.3.1.5. Indywidualizacja z uwagi na treści i formy pracy	31
4.3.2. Rozwijanie umiejętności receptywnych	34
4.3.3. Rozwijanie umiejętności produktywnych	38
4.3.4. Rozwijanie gramatyki	42
4.3.5. Praca nad słownictwem	47
4.3.6. Integracja międzyprzedmiotowa – prace projektowe	49
4.3.7. Propozycja innowacji metodycznej adekwatnie do profilu szkoły / klasy	53
4.3.8. Wykorzystanie technologii informacyjnej i komunikacyjnej w nauczaniu języka	57
4.3.9. Techniki rozwijania umiejętności samodzielnego uczenia się	60
4.4. Materiały i środki dydaktyczne	63
4.5. Przebieg lekcji – przykładowy scenariusz	63
5. Ocenianie	66
5.1. Wymagania edukacyjne	66
5.2. Sposoby oceniania	72
5.3. Przykładowe narzędzia oceniania	73
6. Ewaluacja inaczej	75
6.1. Ewaluacja programu w ujęciu tradycyjnym	75
6.2. Alternatywne metody ewaluacji programu nauczania	77
Wykaz aktów prawnych	80
Literatura źródłowa	80
Źródła internetowe	81

1. Główne założenia programu

1.1. Ogólna charakterystyka programu i jego główne założenia

Niniejszy program opracowano z uwzględnieniem aktów prawnych wymienionych w bibliografii. Program jest przeznaczony do realizacji w czteroletnim liceum ogólnokształcącym oraz pięcioletnim technikum – z myślą o uczniach, którzy kontynuują naukę języka angielskiego jako pierwszego, rozpoczętą w szkole podstawowej. Program odpowiada wymaganiom zawartym w *Podstawie programowej*¹, wariant III.1.P. Zatem realizacja programu oznacza realizację podstawy programowej na poziomie podstawowym, a to zakłada na koniec trzeciego etapu edukacyjnego osiągnięcie przez uczniów poziomu zaawansowania odpowiadającego co najmniej poziomowi B1+ w zakresie wszystkich umiejętności, a poziomowi B2 w zakresie rozumienia wypowiedzi. Zakładane osiągnięcia uczniów bardzo ogólnie nawiązują do poziomów biegłości określonych w Europejskim Systemie Opisu Kształcenia Językowego (ESOKJ)².

Zgodnie z ramowym planem nauczania³ w czteroletnim lub pięcioletnim cyklu kształcenia na trzecim etapie edukacyjnym wymiar godzin na realizację podstawy programowej III.1.P w zakresie pierwszego języka obcego nowożytnego wynosi 12 godzin lekcyjnych. Zatem w kolejnych klasach tygodniowy wymiar lekcji języka angielskiego wyniesie odpowiednio: w liceum – 3, 3, 3, 3, natomiast w technikum – 2, 2, 2, 3, 3.

Program ma charakter otwarty: opisane sposoby realizacji celów i treści należy traktować jako propozycję. Każdy nauczyciel podejmujący decyzję o jego realizacji może uzupełnić program o preferowane przez siebie sposoby pracy z uczniem adekwatnie do potrzeb i możliwości placówki, w której program jest realizowany. Program odpowiada na zróżnicowane potrzeby edukacyjne uczniów i zakłada zróżnicowanie materiałów, metod nauczania i technik pracy oraz ich dostosowanie do wieku, możliwości, potrzeb i zainteresowań uczniów. Niniejszy program mówi „**NIE**” **monotonii metodycznej** i postuluje zbliżenie sytuacji komunikacyjnych na lekcji do ich odpowiedników w rzeczywistości oraz **nietuzinkowe techniki pracy z uczniem**. Należy też pamiętać, że młodzi ludzie rozwijają się w bardzo różnym tempie, reprezentują odmienne zdolności i mają zróżnicowane możliwości osiągnięcia sukcesów w nauce języka. Niezwykle ważna jest zatem szeroko rozumiana **indywidualizacja, a nawet – personalizacja, procesu nauczania**, tak aby umożliwić każdemu uczniowi osiągnięcie optymalnych sukcesów. Z założenia program jest możliwy do zrealizowania w każdej publicznej i niepublicznej placówce oświatowej.

W niniejszym programie cele i treści kształcenia językowego oraz sposoby ich realizacji są ukierunkowane na **kształtowanie kompetencji kluczowych**⁴. Znajomość języka obcego jest kompetencją kluczową samą w sobie i jest zaliczana do kompetencji przyszłości. Oprócz

¹ Zob. *Podstawa programowa dla czteroletniego liceum ogólnokształcącego i pięcioletniego technikum*, stanowiąca załącznik nr 1 do Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 stycznia 2018 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia.

² Zob. <https://europass.cedefop.europa.eu/pl/resources/european-language-levels-cefr>

³ Zob. *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 marca 2017 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół* (Dz.U. z 31 marca 2017 r., poz. 703).

⁴ *Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 22 maja 2018 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie*, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2018:189:FULL&from=PL>

celów przedmiotowych program uwzględnia cele motywacyjne, ukierunkowane na zaspokojenie potrzeby indywidualności ucznia, jego ciekawości poznawczej oraz potrzeby ekspresji kulturalnej. W programie zawarto metody i techniki nauczania ukierunkowane na rozwijanie autonomii ucznia oraz sprzyjające rozwijaniu kompetencji kluczowych. Zgodnie z koncepcją *uczenia się przez całe życie* mamy cztery czynniki motywujące do podejmowania nauki: **uczymy się, aby wiedzieć więcej; uczymy się, aby działać; uczymy się, aby żyć w społeczeństwie; uczymy się, aby być.** Dlatego w programie położono duży nacisk na rozwijanie kompetencji, które są niezbędne przez całe życie – zwłaszcza kompetencji osobistych i społecznych oraz w zakresie umiejętności uczenia się, jak również kompetencji cyfrowych.

Jednym z celów z kształcenia ogólnego w liceum i technikum jest *rozwijanie osobistych zainteresowań ucznia i integrowanie wiedzy przedmiotowej z różnych dyscyplin*. Ponadto program zawiera **przykładowy opis innowacji** możliwej do zrealizowania w ramach przydziału godzin wynikającego z ramowego planu nauczania dla podstawy programowej III.1.P. Tę innowację pomyślano jako zachętę dla nauczycieli korzystających z programu do wprowadzania modyfikacji i dostosowań do potrzeb uczniów oraz klas.

Do najważniejszych umiejętności zdobywanych przez ucznia w trakcie kształcenia na podstawie zapisów niniejszego programu należy *umiejętność współpracy w grupie i podejmowania działań indywidualnych*. Rozwijaniu tych kompetencji sprzyjać będzie praca metodą projektu edukacyjnego połączona ze współpracą z innymi szkołami w kraju i / lub za granicą i przebiegająca z wykorzystaniem np. platformy *eTwinning*. Projekt jako działanie interdyscyplinarne **służy rozwijaniu wszystkich kompetencji kluczowych**: aktywny udział ucznia w projekcie rozwija zwłaszcza jego kompetencje w zakresie przedsiębiorczości oraz kompetencje osobiste i społeczne.

1.2. Adresaci programu

Głównymi adresatami programu są nauczyciele języka angielskiego zatrudnieni w liceum lub technikum, którzy prowadzą zajęcia z uczniami kontynuującymi naukę rozpoczętą w szkole podstawowej. Z programu korzystać mogą nauczyciele języka angielskiego o kwalifikacjach określonych przez Ministerstwo Edukacji Narodowej⁵, otwarci na nowatorskie rozwiązania. Program stwarza możliwości kreatywnego działania osobom z doświadczeniem, a także nauczycielom początkującym, którzy świadomie planują własny rozwój zawodowy. Kompetencje kluczowe ucznia może rozwijać kompetentny nauczyciel lub taki, który dąży do osiągnięcia niezbędnych kompetencji od pierwszego dnia pracy w szkole. Kompetencje to wypadkowa wiedzy, umiejętności, doświadczenia oraz postaw. Zatem nauczyciel kompetentny to osoba zdolna do refleksji nad własną pracą, która potrafi planować, organizować oraz oceniać własne uczenie się, a przez to może motywować ucznia do przejęcia odpowiedzialności za jego działania. Kompetentny nauczyciel potrafi skutecznie komunikować się w różnych sytuacjach, zachęca ucznia do wchodzenia w interakcje i do rozwijania kompetencji komunikowania się: zarówno w języku ojczystym, jak i języku

⁵ Zob. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 1 sierpnia 2017 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli (Dz.U. 2017, poz. 1575).

obcym. Efektywnie współdziała w zespole i stwarza sytuacje edukacyjne, które otwierają przed uczniem możliwość twórczej współpracy oraz przyjmowania różnych ról w zespole. Kompetentny nauczyciel sprawnie rozwiązuje problemy i taką postawę kształtuje u swoich uczniów. Ponadto kompetentny nauczyciel posługuje się komputerem i nie boi się korzystania z technologii informacyjnej i komunikacyjnej w swojej pracy, także w czasie lekcji. Pośrednio odbiorcami programu są uczniowie (podmiot procesu dydaktycznego) oraz ich rodzice.

1.3. Warunki realizacji programu

1.3.1. Podział na grupy

Do realizacji programu jest niezbędne, zgodnie z zapisem podstawy programowej, *zapewnienie przez szkołę kształcenia uczniów w grupach o zbliżonym poziomie biegłości w zakresie języka obcego nowożytnego. Realizacja tego wymagania może wiązać się z podziałem klasy na grupy bądź stworzeniem grup językowych międzyoddziałowych.* W tym celu jest zalecane przeprowadzenie dla uczniów klas pierwszych testu poziomującego i dokonanie wstępnego podziału na grupy na podstawie uzyskanych wyników. Jako drugi etap diagnozy umiejętności uczniów proponuje się rozpoznanie kompetencji komunikacyjnych, które można przeprowadzić w formie gier i zabaw językowych w trakcie pierwszych lekcji.

1.3.2. Wyposażenie sali i pomoce dydaktyczne

Zgodnie z warunkami realizacji podstawy programowej lekcje języka obcego powinny odbywać się w odpowiednio wyposażonej sali (niezbędny dostęp do internetu).

Przydatne będą:

- odtwarzacz plików dźwiękowych;
- słowniki (jedno- i dwujęzyczne), także w wersji elektronicznej;
- podręczniki do gramatyki z zestawem ćwiczeń;
- mapy, tablice i plakaty tematyczne;
- komputer ze stałym łączem internetowym oraz rzutnik.

Wskazane są także następujące źródła autentycznego języka:

- autentyczne rekwizyty, takie jak: broszury, ulotki, informatory, bilety, opakowania np. produktów spożywczych;
- filmy i audiobooki;
- zestaw lektur dostosowany poziomem do poziomu zaawansowania językowego uczniów;
- tablica interaktywna z oprogramowaniem;
- katalog zasobów internetu do wykorzystania w klasie i w domu;
- aplikacje komputerowe umożliwiające jednoczesną aktywność całej grupy.

Ze względu na założenia metodyczne przyjęte w programie byłoby korzystne dostosowanie ustawienia ławek do wymogów koncepcji kooperatywnego uczenia się.

1.3.3. System wspierania samokształcenia uczniów

Zadaniem szkoły – według podstawy programowej – jest nie tylko *zapewnienie takich warunków, w których godziny przeznaczone na kształcenie językowe zostaną wykorzystane w sposób optymalny*, lecz także zmotywowanie ucznia do pracy własnej. Samokształcenie uczniów wspierać będą następujące działania:

- wykorzystywanie aplikacji internetowych do systematycznego powiększania zasobu środków językowych i ich praktycznego zastosowania;
- konkursy językowe: szkolne, międzyszkolne, rejonowe i ogólnopolskie;
- wydarzenia promujące język angielski, np. dni języków obcych, zajęcia teatralne, spotkania tematyczne z rodzimymi użytkownikami języka;
- realizacja projektów współpracy międzynarodowej w ramach np. programu *eTwinning*;
- organizacja wymiany uczniów ze szkołami w Europie (np. program *Erasmus +* i inne);
- stosowanie metody odwróconej klasy.

2. Cele programu

Najważniejszym celem kształcenia ogólnego w szkole ponadpodstawowej jest zbudowanie fundamentu wykształcenia, umożliwiającego zdobycie w przyszłości zróżnicowanych kwalifikacji zawodowych, a następnie ich doskonalenie lub modyfikowanie, tak aby proces uczenia się był otwarty przez całe życie – co umożliwia realizacja niniejszego programu.

2.1. Cele kształcenia – wymagania ogólne

Główne cele kształcenia w niniejszym programie nauczania języka angielskiego w liceum ogólnokształcącym i technikum to:

- wdrażanie uczniów do traktowania uporządkowanej, systematycznej wiedzy, w tym zasobu środków językowych: gramatycznych, leksykalnych, ortograficznych oraz fonetycznych, ujętego w wymaganiach szczegółowych podstawy programowej, jako podstawy rozwijania umiejętności myślowo-językowych;
- kształcenie umiejętności receptywnych (słuchania i czytania ze zrozumieniem) oraz produktywnych (mówienia, pisania), w tym: formułowania pytań i problemów, formułowania kryteriów oceny, uzasadniania, wyjaśniania, klasyfikowania, wnioskowania, definiowania, formułowania samodzielnych i przemyślanych sądów, oraz umiejętności mediacji (przetwarzanie), stosowania strategii komunikacyjnych i kompensacyjnych, a także umiejętności wchodzenia w interakcje z innymi użytkownikami języka angielskiego;
- kształtowanie kompetencji kluczowych.

2.2. Cele kształcenia – wymagania szczegółowe

Po uwzględnieniu ogólnych celów kształcenia zawartych w podstawie programowej za najważniejsze cele niniejszego programu nauczania języka angielskiego przyjmuje się doskonalenie u uczniów umiejętności komunikowania się w języku obcym, zarówno w mowie, jak i w piśmie. Jest to podstawowa umiejętność społeczna oparta na znajomości norm językowych oraz na tworzeniu podstaw porozumienia się w różnych sytuacjach komunikacyjnych.

Uczeń:

- posługuje się dość bogatym zasobem środków językowych, umożliwiającym realizację pozostałych wymagań ogólnych w zakresie tematów ujętych w treściach nauczania;
- kształci umiejętność myślenia opartego na logice oraz myślenia kreatywnego i wykorzystuje te umiejętności do twórczego rozwiązywania zadań;
- rozwija umiejętności rozumienia i tworzenia informacji w języku angielskim, w tym umiejętność odbioru różnorodnych tekstów mówionych i pisanych o umiarkowanym stopniu złożoności, traktujących o sprawach z zakresu tematów ujętych w treściach nauczania oraz znajdujących się w kręgu jego zainteresowań;
- rozwija umiejętność tworzenia prostych, spójnych i logicznych wypowiedzi ustnych oraz pisemnych, wykorzystując zdobytą wiedzę w praktyce;
- skutecznie komunikuje się, w mowie i w piśmie, w typowych, jak również w miarę złożonych sytuacjach, w tym w środowiskach wirtualnych;
- kształci umiejętność przekazywania komunikatów w języku angielskim (ustnych lub pisemnych) na podstawie krótkich informacji zawartych w materiałach wizualnych lub audiowizualnych, a także na podstawie tekstów sformułowanych w języku angielskim bądź w języku ojczystym;
- rozwija umiejętność publicznych wystąpień w języku angielskim;
- rozpoznaje swoje zainteresowania, możliwości, potrzeby językowe po to, by rozbudzać swoje pasje, rozwijać zdolności i zainteresowania;
- poszukuje, porządkuje, poddaje krytycznej analizie i wykorzystuje informacje z różnych źródeł, w tym z internetu,
- rozwija umiejętność korzystania ze źródeł informacji w języku angielskim oraz zdolność do zarządzania informacjami, treściami i danymi;
- pogłębia wiedzę o krajach, społeczeństwach i kulturach społeczności angielskiego obszaru językowego oraz o kraju ojczystym z uwzględnieniem kontekstu lokalnego, europejskiego i globalnego;
- stosuje strategie komunikacyjne (np. domyślanie się znaczenia wyrazów z kontekstu, identyfikowanie słów kluczy lub internacjonalizmów) i strategie kompensacyjne, w przypadku gdy nie zna lub nie pamięta wyrazu (np. upraszczanie formy wypowiedzi, zastępowanie innym wyrazem, opis, wykorzystywanie środków niewerbalnych);
- doskonali umiejętność posługiwania się technologią informacyjną i komunikacyjną w zakresie kształcenia językowego i rozwija zdolność do korzystania z treści cyfrowych, uzyskiwania do nich dostępu, ich filtrowania, oceny, tworzenia, programowania i udostępniania oraz skutecznego wykorzystywania oprogramowania.

2.3. Cele kształcenia wynikające z kompetencji kluczowych

Uczeń:

- rozwija umiejętność używania języka komunikacji w sposób pozytywny i odpowiedzialny społecznie;
- rozbudza swoje zainteresowanie różnymi językami, rozwija wrażliwość międzykulturową oraz umiejętność komunikacji międzykulturowej z zachowaniem poszanowania innych kultur;
- rozwija umiejętność komunikowania się językiem matematycznym w języku obcym;
- rozwija umiejętność rozumienia nauki jako procesu badawczego oraz doskonali umiejętność logicznego weryfikowania hipotez i poglądów, a także wykorzystania danych naukowych do ich uzasadniania;
- efektywnie współdziała w zespole w czasie lekcji oraz realizując projekty edukacyjne: językowe i międzyprzedmiotowe, badawcze i działania społecznego;
- rozpoznaje własne predyspozycje, rozwija kreatywność, innowacyjność i przedsiębiorczość, oraz umiejętności niezbędne do organizacji i zarządzanie projektami;
- planuje, organizuje i ocenia własne uczenie się.

2.4. Cele wychowania

Główne cele wychowania w niniejszym programie nauczania języka angielskiego w liceum ogólnokształcącym i technikum to:

- rozwijanie wrażliwości społecznej i estetycznej;
- wdrożenie do przestrzegania norm współżycia społecznego;
- rozwijanie narzędzi myślowych umożliwiających uczniom obcowanie z kulturą i jej rozumienie, w tym z kulturą krajów angielskiego obszaru językowego;
- pobudzanie aktywności poznawczej ucznia, rozwijanie u uczniów szacunku dla wiedzy, kształtowanie potrzeby poznawania świata i zachęcanie do praktycznego zastosowania zdobytych wiadomości;
- promowanie zdrowego trybu życia i aktywności fizycznej;
- wdrażanie uczniów do samokształcenia.

3. Uczyć się, aby wiedzieć więcej – treści kształcenia

Na treści nauczania składają się⁶:

- wiedza w rozumieniu materiału nauczania, który przedstawiono w programie za pomocą katalogu tematów oraz wykazu struktur gramatycznych i składniowych, czyli rzeczowa część treści;
- zmiana psychiczna, która ma zajść w uczniach, w ich systemie wiedzy, w umiejętnościach, postawach, a także w systemie wartości, pod wpływem wiedzy oraz czynności dokonywanych

⁶ A. Pogorzelska, *Przewodnik po dydaktycznej teorii i praktyce*, PWSZ, Suwałki, 2015.

na materiale nauczania. Tę pożądaną zmianę opisano w kategorii celów kształcenia i wychowania;

– czynności ucznia, które są podejmowane na materiale nauczania w sposób celowy, nakierowany na wywołanie opisanej zmiany; czynności, które powodują, że te zmiany zachodzą. Na czynności składa się szereg operacji przede wszystkim umysłowych np. odbioru informacji, ich selekcji, porządkowania, przetwarzania, wartościowania, wytwarzania. W niniejszym programie nauczania przedstawiono je w formie tabeli jako wymagania szczegółowe wynikające z podstawy programowej, zapisane jako umiejętności ucznia oraz spójne z kategoryzacją ESOKJ.

3.1. Wymagania szczegółowe

W obrębie katalogu tematów określonych w podstawie programowej III.1.P oraz niniejszym programie nauczania języka angielskiego uczeń posiada umiejętności określone w tabeli.

Uczeń posługuje się dość bogatym zasobem środków językowych (leksykalnych, gramatycznych, ortograficznych oraz fonetycznych), umożliwiającym realizację pozostałych wymagań ogólnych w zakresie następujących tematów:

- 1) człowiek (np. dane personalne, okresy życia, wygląd zewnętrzny, cechy charakteru, rzeczy osobiste, uczucia i emocje, umiejętności i zainteresowania, osobisty system wartości, autorytety);
- 2) miejsce zamieszkania (np. dom i jego okolica, pomieszczenia i wyposażenie domu, prace domowe, wynajmowanie, kupno i sprzedaż mieszkania, przeprowadzka);
- 3) edukacja (np. szkoła i jej pomieszczenia, przedmioty nauczania, uczenie się – w tym uczenie się przez całe życie, przybory szkolne, oceny szkolne, życie szkoły, zajęcia pozalekcyjne, system oświaty);
- 4) praca (np. zawody i związane z nimi czynności i obowiązki, miejsce pracy, praca dorywcza, wybór zawodu, poszukiwanie pracy, warunki pracy i zatrudnienia);
- 5) życie prywatne (np. rodzina, znajomi i przyjaciele, czynności życia codziennego, określanie czasu, formy spędzania czasu wolnego, święta i uroczystości, styl życia, konflikty i problemy);
- 6) żywienie (np. artykuły spożywcze, posiłki i ich przygotowywanie, nawyki żywieniowe – w tym diety, lokale gastronomiczne);
- 7) zakupy i usługi (np. rodzaje sklepów, towary i ich cechy, sprzedawanie i kupowanie, środki płatnicze, promocja i reklama, korzystanie z usług, reklamacja);
- 8) podróżowanie i turystyka (np. środki transportu i korzystanie z nich, orientacja w terenie, baza noclegowa, wycieczki, zwiedzanie, awarie i wypadki w podróży, ruch uliczny);
- 9) kultura (np. dziedziny kultury, twórcy i ich dzieła, uczestnictwo w kulturze, tradycje i zwyczaje, media);
- 10) sport (np. dyscypliny sportu, sprzęt sportowy, obiekty sportowe, imprezy sportowe, uprawianie sportu, pozytywne i negatywne skutki uprawiania sportu);
- 11) zdrowie (np. tryb życia, samopoczucie, choroby, ich objawy i leczenie, niepełnosprawność, uzależnienia, pierwsza pomoc w nagłych wypadkach);

12) nauka i technika (np. ludzie nauki, odkrycia naukowe, wynalazki, korzystanie z podstawowych urządzeń technicznych i technologii informacyjno-komunikacyjnych oraz szanse i zagrożenia z tym związane); 13) świat przyrody (np. pogoda, pory roku, klimat, rośliny i zwierzęta, krajobraz, zagrożenia i ochrona środowiska naturalnego, klęski żywiołowe); 14) państwo i społeczeństwo (np. wydarzenia i zjawiska społeczne, urzędy, organizacje społeczne i międzynarodowe, problemy współczesnego świata).			
RECEPCJA		PRODUKCJA	
Rozumie wypowiedzi ustne o umiarkowanym stopniu złożoności.	Rozumie wypowiedzi pisemne o umiarkowanym stopniu złożoności.	Tworzy proste, spójne i logiczne, w miarę płynne wypowiedzi ustne.	Tworzy proste, spójne i logiczne wypowiedzi pisemne (np. notatka, ogłoszenie, zaproszenie, życzenia, wiadomość, SMS, kartka pocztowa, e-mail, historyjka, list prywatny, życiorys, CV, list motywacyjny, wpis na blogu).
Uczeń: 1) reaguje na polecenia; 2) określa główną myśl wypowiedzi lub jej fragmentu; 3) określa intencje nadawcy / autora; 4) określa kontekst wypowiedzi (np. formę, czas, miejsce, sytuację, uczestników); 5) znajduje w wypowiedzi określone informacje; 6) układa informacje w określonym porządku; 7) wyciąga wnioski wynikające z informacji zawartych w wypowiedzi; 8) rozróżnia formalny i nieformalny styl wypowiedzi.	Uczeń: 1) określa główną myśl tekstu lub jego fragmentu; 2) określa intencje nadawcy / autora tekstu; 3) określa kontekst wypowiedzi (np. nadawcę, odbiorcę, formę tekstu, czas, miejsce, sytuację); 4) znajduje w tekście określone informacje; 5) rozpoznaje związki między poszczególnymi częściami tekstu; 6) układa informacje w określonym porządku; 7) wyciąga wnioski wynikające z informacji zawartych w tekście; 8) odróżnia informacje o faktach od opinii; 9) rozróżnia formalny i	Uczeń: 1) opisuje ludzi, zwierzęta, przedmioty, miejsca i zjawiska; 2) opowiada o czynnościach, doświadczeniach i wydarzeniach z przeszłości i teraźniejszości; 3) przedstawia fakty z przeszłości i teraźniejszości; 4) przedstawia intencje, marzenia, nadzieje i plany na przyszłość; 5) opisuje upodobania; 6) wyraża i uzasadnia swoje opinie i poglądy, przedstawia i ustosunkowuje się do opinii i poglądów innych osób; 7) wyraża i opisuje uczucia i emocje; 8) przedstawia zalety i wady różnych	Uczeń: 1) opisuje ludzi, zwierzęta, przedmioty, miejsca i zjawiska; 2) opowiada o czynnościach, doświadczeniach i wydarzeniach z przeszłości i teraźniejszości; 3) przedstawia fakty z przeszłości i teraźniejszości; 4) przedstawia intencje, marzenia, nadzieje i plany na przyszłość; 5) opisuje upodobania; 6) wyraża i uzasadnia swoje opinie i poglądy, przedstawia i ustosunkowuje się do opinii i poglądów innych osób; 7) wyraża i opisuje uczucia i emocje; 8) przedstawia zalety i wady różnych

	nieformalny styl tekstu.	rozwiązań; 9) wyraża pewność, przypuszczenie, wątpliwości dotyczące zdarzeń z teraźniejszości i przyszłości; 10) przedstawia sposób postępowania (np. udziela instrukcji, wskazówek, określa zasady); 11) stosuje formalny lub nieformalny styl wypowiedzi adekwatnie do sytuacji.	rozwiązań; 9) wyraża pewność, przypuszczenie, wątpliwości dotyczące zdarzeń z teraźniejszości i przyszłości; 10) przedstawia sposób postępowania (np. udziela instrukcji, wskazówek, określa zasady); 11) stosuje zasady konstruowania tekstów o różnym charakterze; 12) stosuje formalny lub nieformalny styl wypowiedzi adekwatnie do sytuacji.
INTERAKCJA		MEDIACJA (PRZETWARZANIE)	
Reagowanie ustne	Reagowanie pisemne (prosty tekst np. wiadomość, SMS, list prywatny, formularz, e-mail, komentarz, wpis na czacie / forum)	Komunikaty ustne lub pisemne	
Uczeń: 1) przedstawia siebie i inne osoby; 2) nawiązuje kontakty towarzyskie; rozpoczyna, prowadzi i kończy rozmowę; podtrzymuje rozmowę w przypadku trudności w jej przebiegu (np. prosi o wyjaśnienie, powtórzenie, sprecyzowanie; upewnia się, że rozmówca zrozumiał jego wypowiedź); 3) uzyskuje i przekazuje informacje i wyjaśnienia; 4) wyraża swoje opinie i uzasadnia je, pyta o	Uczeń: 1) przedstawia siebie i inne osoby; 2) nawiązuje kontakty towarzyskie; rozpoczyna, prowadzi i kończy rozmowę (np. podczas rozmowy na czacie); 3) uzyskuje i przekazuje informacje i wyjaśnienia (np. wypełnia formularz / ankietę); 4) wyraża swoje opinie i uzasadnia je, pyta o opinie, zgadza się lub nie zgadza się z opiniami innych osób, wyraża wątpliwość; 5) wyraża i uzasadnia	Uczeń: 1) przekazuje w języku obcym nowożytnym informacje zawarte w materiałach wizualnych (np. wykresach, mapach, symbolach, piktogramach) lub audiowizualnych (np. filmach, reklamach); 2) przekazuje w języku obcym nowożytnym lub w języku polskim informacje sformułowane w tym języku obcym; 3) przekazuje w języku obcym nowożytnym informacje sformułowane w języku polskim; 4) przedstawia publicznie w języku obcym wcześniej przygotowany materiał, np. prezentację, film.	

opinie, zgadza się lub nie zgadza się z opiniami innych osób, wyraża wątpliwość; 5) wyraża i uzasadnia swoje upodobania, preferencje, intencje i pragnienia, pyta o upodobania, preferencje, intencje i pragnienia innych osób; 6) składa życzenia i gratulacje, odpowiada na życzenia i gratulacje; 7) zaprasza i odpowiada na zaproszenie; 8) proponuje, przyjmuje i odrzuca propozycje, zachęca; prowadzi proste negocjacje w sytuacjach życia codziennego; 9) prosi o radę i udziela rady; 10) pyta o pozwolenie, udziela i odmawia pozwolenia; 11) ostrzega, nakazuje, zakazuje, instruuje; 12) wyraża prośbę oraz zgodę lub odmowę spełnienia prośby; 13) wyraża uczucia i emocje (np. radość, smutek, niezadowolenie, złość, zdziwienie, nadzieję, obawę, współczucie); 14) stosuje zwroty i formy grzecznościowe; 15) dostosowuje styl wypowiedzi do sytuacji.	swoje upodobania, preferencje, intencje i pragnienia, pyta o upodobania, preferencje, intencje i pragnienia innych osób; 6) składa życzenia i gratulacje, odpowiada na życzenia i gratulacje; 7) zaprasza i odpowiada na zaproszenie; 8) proponuje, przyjmuje i odrzuca propozycje, zachęca; prowadzi proste negocjacje w sytuacjach życia codziennego; 9) prosi o radę i udziela rady; 10) pyta o pozwolenie, udziela i odmawia pozwolenia; 11) ostrzega, nakazuje, zakazuje, instruuje; 12) wyraża prośbę oraz zgodę lub odmowę spełnienia prośby; 13) wyraża uczucia i emocje (np. radość, smutek, niezadowolenie, złość, zdziwienie, nadzieję, obawę, współczucie); 14) stosuje zwroty i formy grzecznościowe; 15) dostosowuje styl wypowiedzi do odbiorcy.	
--	--	--

3.2. Zakres środków gramatycznych

Uczeń posługuje się w mowie i w piśmie zasobem gramatycznych środków językowych umożliwiającym realizację wymagań szczegółowych w zakresie tematów określonych w podstawie programowej III.1.P oraz w niniejszym programie nauczania.

Zagadnienia gramatyczne na poziomie B1+ / B2, sugerowane do realizacji, obejmują:

CZASOWNIK

1. Bezokolicznik i formy osobowe, np. *to eat, eats, to have eaten*.
2. Czasowniki posiłkowe, np. *be, do, have*.
3. Czasowniki modalne i półmodalne:
 - **can**, np. *I can dance very well. You can play without me if you want. Can you help me with the cooking, please? I can't see you. Whoever you saw, it can't have been Sally.*
 - **could**, np. *I could count when I was five. I'm sorry but I couldn't visit you yesterday. Could you read this text for us, please? You could have taken a train from the airport.*
 - **may**, np. *May I sit here? John may still be on holiday. You may play longer if you want. You may not have heard about this book but it's fascinating.*
 - **might**, np. *My parents might be a little late. Don't touch it, you might stain it. At 7 p.m. Mary might have been watching her favourite soap opera.*
 - **must; have to**, np. *It must be wet outside. I must write this essay for tomorrow. You mustn't smoke in here. You have to take the rubbish out twice a week. You didn't have to go there. You must be kidding. Peter must have done it, there was nobody else there.*
 - **will**, np. *I will work harder this year. Will you do the shopping for me, please? I promise I won't go there again.*
 - **shall**, np. *Shall we go to the lakes this weekend? Shall we help you? What shall you do? The management shall not be responsible for luggage left unattended.*
 - **would**, np. *It would be a good idea. Would you like some cake? I wouldn't like to be in her shoes. When in London, I would always have English breakfast.*
 - **should; ought to**, np. *They should finish the renovation next month. You ought to be home by 11 p.m. Children shouldn't play with matches. You ought to have asked permission before inviting your friends to stay overnight.*
 - **need; need to**, np. *You needn't worry about it. You don't need to help me. They needn't have come, I'm going to do it myself.*
 - **used to**, np. *We used to play board games every weekend when I was a child.*
4. Konstrukcje czasownikowe:
 - **going to**, np. *It's going to snow. What is he going to do about it?*
 - **be able to**, np. *Will you be able to come next week? I regret not being able to go with them.*
 - **would like to**, np. *What would you like to order?*
5. Czasowniki regularne i nieregularne, np. *listen-listened-listened, go-went-gone*.
6. Imiesłów czynny i bierny, np. *writing, written*.

7. Czasowniki złożone (phrasal verbs), np. *What is he looking for? Turn the radio down, please. Peter came up with a great idea. It took me some time to figure out how to use a smartphone. Our new manager looks down on everybody.*

8. Czasy gramatyczne:

– **Present Simple**, np. *I am from Poland. The museum is closed on Mondays. Tina does the shopping here every morning. His plane lands at 7 p.m. The sun rises in the east. I have a new bike. I will call you when Tina arrives.*

– **Present Continuous**, np. *I'm playing with my little brother. We're staying in the Ritz Hotel. I'm getting hungry. My sister is leaving on holiday tomorrow. I'm having breakfast at the moment. Why are you always doing your homework at the last moment? While you're getting ready, I will look for my sunglasses.*

– **Present Perfect**, np. *We have just had lunch. We have been here since Friday. It's the first time I have ridden a horse. The film has already finished. Mom will serve dinner as soon as we have laid the table.*

– **Present Perfect Continuous**, np. *I have been waiting here for ages! How long have they been living in London? Has she been crying? I've been attending these classes every Wednesday since September.*

– **Past Simple**, np. *Your parents were a bit worried about you. I bought this book yesterday. When she was younger, she was really cute. We went for a hike and then we had lunch at the top of the mountain.*

– **Past Continuous**, np. *Yesterday at 5 p.m. I was playing computer games. When Tom arrived, most of the girls were dancing. He wasn't expecting you today! I was wondering if you could help me with the washing up.*

– **Past Perfect**, np. *The train had left before I reached the platform. I felt I had seen him before. By 1492 Columbus had made many sea voyages. It was the first time the parents had seen my boyfriend.*

– **Past Perfect Continuous**, np. *They couldn't believe I had been working here for so many years.*

– **Future Simple**, np. *Our class will go on a trip next month. I hope it won't rain at the weekend. I will take this dress, it's great! When will we see you again? Will you help me? We will have lunch when we want.*

– **Future Continuous**, np. *We'll be working tomorrow.*

– **Future Perfect**, np. *I hope they will have finished by the evening. By the time I retire, I hope I will have saved enough money.*

– **Future Perfect Continuous**, np. *In July I will have been working here for 44 years.*

9. Tryb łączący, np. *I suggest that you bring your swimsuit. I insist that you help me with the washing.*

RZECZOWNIK

1. Nazwy rzeczy policzalnych, np. *a bus, an orange*, oraz niepoliczalnych, np. *money, sugar*.

2. Liczba mnoga rzeczowników, np. *a skirt – skirts, a child – children, a wife – wives, a baby – babies, a box – boxes, a sheep – sheep, a foot – feet, a passer-by – passers-by, an add-on – add-ons.*

3. Rzeczowniki występujące tylko w formie pojedynczej, np. *news, advice*, lub tylko w formie mnogiej, np. *trousers, glasses*.
4. Sposoby wyrażania posiadania i przynależności, np. *the father's car, the size of the room*.
5. Rodzaj, np. *an actor – an actress, a nephew – a niece, a fox – a vixen*.
6. Rzeczowniki złożone, np. *toothpaste, a father-in-law, a dance school*.

PRZEDIMEK

1. Przedimek nieokreślony, np. *a horse / an umbrella, a red ball, a bar of chocolate; We have a small garden*.
2. Przedimek określony, np. *the house of my dreams, the United States, the Alps, the desk on the left, the most beautiful woman, play the piano; We have a small garden. In the garden there are different flowers*.
3. Przedimek zerowy, np. *breakfast, furniture, Mount Everest; Dogs and cats are not people's favourite pets any longer*.

PRZYMOTNIK

1. Stopniowanie regularne i nieregularne, np. *tall – taller – the tallest, intelligent – more intelligent – the most intelligent, good – better – the best, little – less – the least*.
2. Użycie przymiotników z *so* i *such*, np. *She's so smart. They are such nice people*.
3. Przymiotniki dzierżawcze, np. *my, your*.
4. Przymiotniki po czasownikach postrzegania, np. *It smells awful*.
5. Przymiotniki używane w funkcji rzeczownika, np. *the poor*.

PRZYSŁÓWEK

1. Stopniowanie regularne i nieregularne, np. *early – earlier – the earliest, much – more – the most*.
2. Użycie przysłówków:
 - dwóch znaczeniowo różnych formach, np. *Tom works too hard. Tom hardly sleeps. They arrived too late. Sarah has put on weight lately*.
 - *too*, np. *Pete's driving too fast*.
 - *enough*, np. *She's not old enough to travel alone*.
3. Miejsce przysłówka w zdaniu, np. *He is always hungry! My mom never does the shopping on Sunday. I have never seen the Alps. Lift it very carefully. My husband works very hard. Little did she know what was going to happen*.

ZAIMEK

1. Zaimki osobowe, np. *I, you*.
2. Zaimki dzierżawcze, np. *mine, yours*.
3. Zaimki zwrotne i emfatyczne, np. *yourself, themselves*.
4. Zaimki wskazujące, np. *this, these*.
5. Zaimki pytające, np. *what, how, why*.
6. Zaimki względne, np. *who, which, that*.
7. Zaimki wzajemne, np. *each other, one another*.
8. Zaimki nieokreślone, np.

- *some, any, no, every* i złożenia z nimi;
 - *none, either, neither*;
 - *many, much, few, a few, little, a little*;
 - *another, other, others, the other*;
 - *the others*;
 - *every, each*;
 - *enough*;
 - *both, all*;
 - *either – or, neither – nor*.
9. Zaimki bezosobowe: *you, one*.

LICZEBNIK

1. Liczebniki główne, porządkowe, ułamkowe i dziesiętne.

PRZYIMEK

1. Przyimki z określeniami miejsca, czasu, kierunku, odległości, przyczyny, sposobu, np. *in England, at 7 p.m., on Monday, in April, on Sunday evening, by bus, with a pen, to get a reward*.
2. Przyimki po rzeczownikach, czasownikach i przymiotnikach, np. *interest in, famous for, think of, objection to, compatible with, refer to*.

SPÓJNIK

1. Spójniki, np. *and, or, but, if, unless, that, till, until, when, where, while, after, before, as soon as, because, although, however, so, in spite of, despite, yet, on condition that, supposing, providing / provided that, so as, even though, whereas, as if, as though, in case*.

SKŁADNIA

1. Zdania oznajmujące:
 - twierdzące, np. *I'm eighteen years old. There's too little milk. We have been here before. I'm going to learn French.*
 - przeczące, np. *I don't know the answer to your question. I haven't seen John for ages. There is no milk in the fridge. We can't do anything about it. Neither / None of my friends can play bridge.*
2. Zdania pytające, np. *How old are you? Where is he going? Who is this omelette for? How long does it take to get to the station? When did the show start? Do you have to do any homework today? What is your sister like? What happened? Who made you do it?*
3. Zdania rozkazujące, np. *Put the kettle on. Don't tell me what to eat. Let's do it together.*
4. Zdania wykrzyknikowe, np. *How nice of him! What a wonderful place!*
5. Zdania z podmiotem *it*, np. *It's ten to three. It's getting cold. It's really great here. It makes them happy. It was only last month that he was given that mobile. It's worth having a look into the courtyard. It's no use trying to convince them.*
6. Zdania z podmiotem *there*, np. *There are too many students in this classroom. There weren't any clouds in the sky when I left. There will be over five thousand people at the concert. There are bound to be problems.*

7. Zdania z dwoma dopełnieniami, np. *Her boyfriend brought her wonderful flowers.*
8. Strona bierna, np. *It is made of plastic. The yacht was destroyed by the storm. The letter has just been delivered. The meal will be served in the garden. It must be completed today. Her every step is being watched. He is / was believed to have mugged several women. She was made to give a speech. The clothes must have been made of special fabric. She likes being appreciated. The performance had to be cancelled.*
9. Pytania typu *question tags*, np. *He's American, isn't he? Give me the pen, will you?* i dopowiedzenia, np. *So do I. Nor / Neither do I.*
10. Pytania pośrednie, np. *Can you tell me what time it is? Could you tell me where I should turn? I don't know where everybody is.*
11. Mowa zależna, np. *My dad said he was tired. The teacher told me to go to the board. The neighbour asked me not to leave the front door open. My mum wanted to know what was wrong. She wanted to know when the bus would come. I asked mum how many pizzas she had ordered for the party. The policeman denied having heard about the robbery. The security guard accused me of trespassing. The manager objected to having the meeting interrupted.*
12. Zdania współrzędnie złożone, np. *I called my brother and asked him to help me. She came to the meeting but refused to accept their offer.*
13. Zdania podrzędnie złożone:
- podmiotowe, np. *What I know about it is dubious.*
 - orzecznikowe, np. *The problem is that we need money.*
 - dopełnieniowe, np. *She promised that she would finish soon. I'd like everyone to enjoy the trip. All he did was (to) send me an apology.*
 - przydawkowe, np. *The train that they wanted to take was cancelled. My uncle, who has been helping our family for years, is a rich businessman. She came early, which surprised all of us.*
 - okolicznikowe:
 - celu, np. *Tina phoned her (in order) to tell her the news. I did it so as to save him trouble. The Government passed that law in order that / so (that) this kind of antisocial behaviour could be punished.*
 - czasu, np. *Say your name when they ask you.*
 - miejsca, np. *They found themselves where they had never been before.*
 - porównawcze, np. *Sylvia's house isn't so big as Margaret's (is). We respect him more than words can say. Jack has as much common sense as his older brother (has). The older she gets, the happier she is. He speaks several languages, as do his siblings.*
 - przyczyny, np. *I lent him the car because he asked me to. As it was quite late, they went straight home.*
 - przyzwolenia, np. *Although he was big and strong, he didn't want to fight.*
 - skutku, np. *We worked till late so we were tired.*
 - sposobu, np. *Do as she tells you.*
 - stopnia, np. *So much was she engaged in her book that she didn't hear anyone.*
14. Zdania warunkowe (typu 0, I, II, III oraz mieszane), np. *If you enter the office, an alarm goes off. If it rains tomorrow, I will stay at home. If she changed his ways, she'd have more friends. If we had known about your wedding, we would have called to congratulate you. If he*

knew English, he'd have represented his company at last month's conference in New York. If we had gone to bed earlier yesterday, we wouldn't be so tired now.

15. Zdania wyrażające życzenie, preferencje lub przypuszczenie, np.

– wish, np. *I wish you went with me. I wish you would cancel the meeting. I wish we had left earlier.*

– it's time, np. *It's (high) time she found a job.*

– had better, np. *You'd better (not) come next week.*

– would rather, np. *I would rather (not) stay here. I would rather you didn't smoke here.*

– if only, np. *If only I could drive better! If only she had listened to me.*

– as if / as though, np. *We felt as if / as though all of our worries had gone.*

– suppose / supposing, np. *Suppose you had a choice, what option would you go for?*

16. Konstrukcje:

– bezokolicznikowe, np. *I promise to phone every evening. It's difficult for him to decide. I want you to do it. I'm glad to see you. I have many emails to write. I'd prefer to fly rather than travel by bus. Will you let me go there? Don't make me laugh. When am I supposed to return the books? It was surprising to hear her name mentioned. They were about to leave when she arrived. We saw him do a trick.*

– gerundialne, np. *I enjoy swimming and sunbathing. I couldn't help reading your message. I was excited about getting birthday presents. I prefer skiing to snowboarding. I couldn't remember writing the letter. I heard him singing. I'm not used to getting up so early. There's no hope of their winning the finals.*

17. Konstrukcje: *have / get something done, have sb do sth, get sb to do sth*, np. *He had his car fixed yesterday. I must get it done soon. I will have Mike cook dinner next time we meet.*

18. Inwersja stylistyczna i inne formy emfatyczne, np. *Rarely do I hear so much enthusiasm in her voice. It was Paul who told me about it. Had I known about his accident, I wouldn't have bothered him. You do sound great today. I did tell you.*

4. Uczyć się, aby działać – procedury osiągania celów kształcenia i wychowania

4.1. Metody nauczania

Z myślą o kształceniu językowym uczniów warto mieć na uwadze, że to nie język sam w sobie jest celem, ale że okazuje się nim możliwość zastosowania języka w działaniu. Kształcenie językowe w zakresie języka obcego nowożytnego wpisuje się zatem doskonale w kształtowanie kompetencji kluczowych: kompetencji rozumienia i tworzenia informacji oraz kompetencji wielojęzyczności. Języka używamy zwykle w interakcji, dzięki czemu kształtujemy kompetencje społeczne, a wykorzystanie w komunikacji TIK sprawi dodatkowo, że możliwe stanie się kształtowanie kompetencji cyfrowej. Kształcenie językowe jest zatem realizacją koncepcji całościowego uczenia się (1.1.), ponieważ uczymy się, aby być i dobrze funkcjonować w różnych kontekstach i sytuacjach.

4.1.1. Koncepcje pedagogiczne i główne założenia dydaktyczne

Założenia niniejszego programu wpisują się w **nurt konstruktywizmu**. Warunkiem niezbędnym kształcenia językowego jest aktywność własna uczącego się. Główne postulaty programu to konstrukcja, partycypacja i orientacja na ucznia, co przekłada się na poniższe twierdzenia:

1. Wiedza językowa (znajomość środków językowych: leksyki, gramatyki, fonetyki, ortografii) jest niezbędna, ale istotę kształcenia językowego stanowią jednak **działania językowe** (umiejętności i kompetencje).
2. **Nauczyciel** nie jest źródłem wiedzy, lecz **organizatorem i animatorem** warunków jej zdobywania, w tym – budowania pozytywnego klimatu uczenia się.
3. **Metody i techniki** stosowane przez nauczyciela **powinny sprzyjać aktywności i autonomii ucznia** rozumianej jako samodzielność i odpowiedzialność.
4. **Zapewnienie uczniom możliwości wspólnego budowania wiedzy** jest jedną z podstawowych zasad skutecznej dydaktyki.
5. Techniki pracy i zadania stosowane przez nauczyciela w procesie dydaktycznym powinny być zorientowane na ucznia, dostosowane do jego możliwości psychofizycznych oraz zainteresowań, a także bliskie jego doświadczeniom życiowym, w tym – potencjalnym.

Dydaktyka języków obcych skłania się ku **pluralizmowi metodycznemu**. W niniejszym programie nie określa się jednej głównej metody nauczania, niemniej jednak realizacja przyjętych założeń teoretycznych jest możliwa w ramach **podejścia komunikacyjnego o silnie eklektycznym charakterze**. Jest to zgodne z głównym celem kształcenia językowego wskazanym przez podstawę programową – skuteczną komunikacją. Niniejszy program zakłada podejście komunikacyjne na miarę XXI wieku, uwzględniające postęp techniczny oraz różnorodne kanały komunikacji. Program postuluje podmiotowość ucznia i zmianę roli nauczyciela. Nauczyciel – realizator niniejszego programu powinien, adekwatnie do potrzeb:

- stosować różnorodne metody i techniki pracy;
- wspierać rozwój ucznia we wszystkich sferach;
- ułatwiać interakcję w klasie (adekwatne formy pracy i aranżacja wnętrza);
- stwarzać warunki do komunikacji zbliżonej do naturalnych sytuacji;
- badać i interpretować uczenie się uczniów i uwzględniać ich potrzeby.

Ponadto sposób organizacji zajęć językowych powinien być odpowiedzią na postulat ich atrakcyjności dla ucznia, co przyczyni się do wzrostu motywacji uczniów do uczenia się języków obcych. Podejście komunikacyjne daje możliwość prowadzenia zajęć atrakcyjnych dla uczniów, jednakże to, co jednych uczniów motywuje, dla innych może być demotywujące. Realizatorem niniejszego programu powinien być nauczyciel, opisywany w literaturze przedmiotu jako refleksyjny praktyk, wrażliwy na potrzeby swoich uczniów, umiejący interpretować zachowania młodzieży i adekwatnie modyfikować oraz dostosowywać swoje zabiegi dydaktyczne do kontekstu i potrzeb.

4.1.2. Główny model i główna metoda nauczania

Każda metoda i każda technika pracy mogą być skuteczne, jeśli zastosuje się je adekwatnie do wyznaczonych celów. Wspomniany pluralizm metodyczny zapobiega m.in. monotonii, która obniża motywację. Nauczyciel realizujący niniejszy program częściej skłania się do konstruktywizmu niż do modelu transmisyjnego (model: nadawca – nauczyciel, odbiorca – uczeń), ale tego ostatniego w całości nie neguje i nie wyklucza. Jest zorientowany na ucznia, dostrzega możliwość rozwoju jego indywidualnych umiejętności i stwarza ku temu warunki i atmosferę, a przy tym nie zapomina, że uczeń jest równocześnie członkiem grupy, z którą i od której się uczy (partycypacja). W celu urzeczywistnienia konstrukcji, partycypacji i orientacji na ucznia nauczyciel stosuje zróżnicowane techniki pracy.

4.1.3. Uczyć się, aby żyć w społeczeństwie – koncepcja kooperatywnego uczenia się

Kompetencje społeczne są dziś równie ważną przepustką do sprawnego funkcjonowania w zróżnicowanym społeczeństwie jak znajomość języków obcych. Życie w społeczeństwie i na płaszczyźnie językowej działać w nim i z nim to kolejny cel kształcenia językowego w szkole ponadpodstawowej. Koncepcją, która pozwala na równoczesne realizowanie celów przedmiotowych i kształtowanie kompetencji społecznych, jest koncepcja kooperatywnego uczenia się, która bazuje na pracy w małych grupach opartych o pozytywną współzależność, wspierającą interakcję, indywidualną odpowiedzialność, zakładającą właściwe wykorzystanie umiejętności społecznych, czyli adekwatne metody i techniki pracy, a na koniec – umożliwiającą refleksję nad pracą grupową.

Przykładowe techniki kooperatywnego uczenia się:

Metoda	Cel	Przebieg
TERMINARZ SPOTKAŃ Jestem umówiony na: 9.00 z... 12.00 z... 15.00 z... 18.00 z...	– Sprawny dobór w pary podczas zajęć	PRZEBIEG: 1. Rozdanie kartek z terminarza z wypisanymi godzinami spotkań, np. 9, 12, 15, 18. 2. Znalezienie przez uczniów „partnera” na każdą godzinę – odnotowanie w terminarzu jego imienia. 3. Wykorzystanie przez nauczyciela terminarza podczas lekcji w celu dobierania uczniów w pary np.: „ <i>Nad ćwiczeniem 2. będą wspólnie pracować osoby umówione na godzinę...</i> ”.
THINK-PAIR-SHARE 1-2-WSZYSCY POMYŚL-UZGODNIJ- PODZIEL SIĘ	– Równoczesna aktywność wszystkich uczniów	PRZEBIEG: 1. Indywidualny namysł nad tematem, zadaniem, pytaniem (może być pisemny). 2. Wymiana poglądów, przedstawienie swoich wniosków, rozwiązań partnerowi. 3. Omówienie wyników na plenum.

		4. Ewentualna dyskusja na temat różnic w wynikach. 5. Refleksja na temat współpracy w parze ukierunkowana na kompetencje socjalne uczniów: Czy rozumiałś/leś, jak koleżanka / kolega rozwiązała / rozwiązał zadanie? Czy wymiana poglądów pomogła Ci w... / utwierdziła Cię w...? Czy w wyniku dyskusji z koleżanką / kolegą zmieniłaś/leś zdanie / rozwiązanie?
PARTNER-CHECK-COACHING	– Rozwiązywanie nużących, automatyzujących ćwiczeń w interakcji z partnerem – Kształtowanie kompetencji uzasadniania, wyjaśniania: indywidualne wsparcie ucznia przez ucznia	PRZEBIEG: 1. Każdy uczeń otrzymuje tę samą kartę pracy z ćwiczeniami. 2. Nauczyciel dobiera uczniów w pary (różny potencjał). 3. Uczniowie naprzemiennie rozwiązują kolejne punkty ćwiczenia, równocześnie uzasadniają partnerowi swój tok rozumowania i objaśniają wynik. 4. Dwie pary porównują swoje rozwiązania. 5. Refleksja nad pracą w parach: Dlaczego uważasz, że byłeś/leś dobrym partnerem dla swojej koleżanki / swojego kolegi? Uwaga: Należy zapoznać uczniów z zasadami rozwiązywania ćwiczeń w parach. Zasada naczelną: myślę, wyjaśniam i szukam błędów samodzielnie. Wobec partnera: a) Wskazuj błędy, ale nie podawaj rozwiązań. b) Mów, co i jak myślisz, w razie wątpliwości rozwiążcie przykład razem. c) Przekonuj, nie wymuszaj swoich rozwiązań. d) Podziękuj za naprowadzenie albo pochwal pracę koleżanki / kolegi.
KARUZELA ZADAŃ	– Przygotowanie do sprawdzianu, testu lub pracy kontrolnej, powtórzenie, indywidualizacja	PRZEBIEG: 1. Uczniowie, dobrani w czwórki, siadają przy jednym stoliku. 2. Każdy uczeń samodzielnie opracowuje zadanie testowe do jednego zagadnienia z zakresu materiału wskazanego przez nauczyciela oraz odpowiedź do zadania. (Wybór zagadnienia oraz typ przygotowanego zadania jest wyborem ucznia). 3. Zadanie należy zapisać na kartce A4 dużymi literami, a odpowiedź – na drugiej stronie. 3. Stronę z zadaniem oznacza się literą Z, a stroną

		z odpowiedzią – literą O. 4. Opracowane zadanie przekazuje się uczniowi siedzącemu po prawej stronie: jego praca polega na rozwiązaniu przykładu przygotowanego przez kolegę (na osobnej kartce) i na podaniu własnego zadania kolejnej osobie (ona również rozwiązuje samodzielnie zadanie). 5. Rozwiązania porównuje się z odpowiedzią zaproponowaną przez autora: grupa decyduje, czy autor prawidłowo ułożył zadanie, ewentualnie wykonuje korektę zadania. 6. Następnie uczniowie z jednego stolika wymieniają się zadaniami z uczniami z innego stolika. 7. Procedurę powtarza się tyle razy, na ile wystarczy czasu. 8. Refleksja nad metodą: czy metoda „Karuzela zadań” jest skuteczna / pozwala na przygotowanie się do testu?
PLACEMENT POŁOŻENIE – WYNIKI GRUPOWE	– Wypracowanie wspólnego stanowiska na określony temat	PRZEBIEG: 1. Uczniowie, dobrani w czwórki, siadają przy jednym stoliku i otrzymują jedną kartą pracy wielkości co najmniej A3 (patrz wzór). 2. Nauczyciel zadaje pytanie, formułuje zadanie, problem do rozwiązania. 3. Każdy uczeń pracuje zastanawia się samodzielnie i zapisuje swoje pomysły czy odpowiedź na przydzielonym mu polu. 4. Następnie każdy przedstawia pozostałym członkom grupy swoje pomysły. 5. Uczniowie dyskutują i ustalają wspólną odpowiedź czy rozwiązanie i zapisują je na środkowym polu. 6. Odpowiedź grupy jest przedstawiana na forum.
VENN-DIAGRAM DIAGRAM VENNA – CZĘŚĆ WSPÓLNA	– Ustalanie różnic i podobieństw np. w zakresie poglądów lub upodobań itd., wzajemne poznanie się	PRZEBIEG: 1. Uczniowie, dobrani w trójki, otrzymują plakat. A3 z trzema przecinającymi się, ponumerowanymi okręgami. 2. Nauczyciel zadaje pytanie, np. <i>What do like to eat and drink, and what don't you like?</i>. 3. Uczniowie zadają sobie wzajemnie pytania, dyskutują i do okręgu z nr 3 wpisują wszystko, co lubią i czego nie lubią jeść i pić wszystkie trzy osoby. Do okręgu nr 2 wpisują to, co jest adekwatne dla dwóch osób, a okrąg z nr 1 jest miejscem do wpisania indywidualnych różnic i preferencji.

JIGSAW GRUPY EKSPERCKIE PUZZLE GRUPOWE	– Opracowanie złożonych wieloaspektowych tekstów	PRZEBIEG: 1. Materiał przewidziany do opanowania dzielimy na cztery partie: A, B, C, D. 2. Uczniów dzielimy na grupy czteroosobowe: grupa 1, grupa 2, grupa 3, grupa 4. 3. Poszczególnym członkom grup przydzielamy oznaczenie literowe: A, B, C, D. 4. Każdy członek grupy otrzymuje do opracowania część materiału oznaczoną przydzieloną mu literą. 5. Każda osoba w grupie zapoznaje się z przydzielonym fragmentem materiału. 6. Następnie osoby z takimi samymi literami spotykają się w nowych grupach. Omawiają przydzieloną im część materiału, dyskutują, sprawdzają, czy tak samo rozumieją, wyjaśniają wątpliwości, tak by stać się ekspertem w przydzielonym zakresie. Grupa ekspertów przygotowuje też materiały wizualne, które pomogą im w prezentacji ich części materiału. 1. Po fazie pracy w grupach eksperckich eksperci wracają do swoich grup: 1, 2, 3, 4, i przekazują pozostałym członkom grupy wiedzę, którą opracowali, tak aby każdy członek grupy posiadał całość wiedzy. 2. Grupa wizualizuje swoje osiągnięcie np. na plakacie. Refleksja: Jak wpłynął na moje uczenie się fakt, że musiałem swoją wiedzę podzielić się z koleżankami i kolegami?
RECIPROCAL READING WSPÓLNE CZYTANIE	– Rozumienie tekstu czytanego – Opracowanie nowych treści przedmiotowych – Indywidualizacja	PRZEBIEG: 1. Uczniów dzielimy na grupy 4-osobowe. W skład każdej z nich wchodzi osoby: A, B, C, D. 2. Tekst przewidziany do opracowania dzielimy na cztery fragmenty. 3. Grupa zajmuje się pierwszym fragmentem tekstu, każdy uczeń po cichu zapoznaje się z fragmentem nr 1. 4. Osoba A przygotowuje pytania do koleżanek i kolegów na temat treści przeczytanego fragmentu. Osoba B streszcza koleżankom i kolegom przeczytany fragment. Osoba C zadaje pytania o niezrozumiałe fragmenty, słowa w tekście. Osoba D zastanawia się, o czym będzie dalsza część tekstu. 5. Po wykonaniu zadań A, B, C, D grupa zajmuje się drugim fragmentem tekstu: każdy uczeń po cichu zapoznaje się z fragmentem, a następnie

		osoba A wykonuje zadanie, które poprzednio wykonywała osoba B, $B \rightarrow C$, $C \rightarrow D$, $D \rightarrow A$. 6. Procedurę powtarzamy do momentu opracowania wszystkich fragmentów tekstu. 7. Refleksja: Czy udało mi się rozumieć cały tekst dzięki zastosowaniu metody?
TEAM INTERVIEW WYWIAD GRUPOWY	– Wymiana poglądów – Uzyskanie szerszej perspektywy na dany temat – Parafrazowanie – Dyskusja	1. Dzielimy klasę na zespoły 4-osobowe, w ramach których przydzielamy każdej osobie oznaczenie literowe: A, B, C lub D. 2. Wyznaczamy temat wywiadu lub podajemy pytania, na które należy uzyskać odpowiedź. 3. A przeprowadza wywiad z B, C przeprowadza wywiad z D. 4. Następnie A opowiada D, a C opowiada B, czego dowiedzieli się: A o B, C o D. 5. Kolejny krok to wywiady D z A i B z C i kolejna relacja, tym razem D opowiada C, a B opowiada A, czego dowiedzieli się od koleżanek lub kolegów.
NUMBERED HEADS NARADA PONUMEROWANYCH GŁÓW	– Wymiana poglądów – Uzgadnianie jednej wersji odpowiedzi – Zwiększenie poczucia bezpieczeństwa odpowiadającego na forum klasy	1. Dzielimy klasę na zespoły 3- lub 5-osobowe, w ramach których przydzielamy każdej osobie oznaczenie cyfrowe: 1, 2, 3, ... 2. Nauczyciel zadaje pytanie, daje uczniom czas na ustalenie odpowiedzi w grupach, a następnie losuje numer osoby („głowy”), która ma udzielić odpowiedzi na forum klasy (polecam patyczki laryngologiczne, na których pisakiem permanentnym wpisujemy numery). 3. Wylosowany uczeń prezentuje odpowiedź w imieniu grupy.
SPEED-DATING SZYBKIE RANDKI	– Interakcja – Równoczesne mówienie całej klasy	1. Uczniowie ustawiają się w dwóch kręgach: zewnętrznym i wewnętrznym, naprzeciw siebie. 2. Nauczyciel daje impulsy: obrazkowe / słowne / pytania, na temat których uczniowie stojący naprzeciw siebie mają porozmawiać. 3. Po upływie czasu przewidzianego na wymianę informacji nauczyciel daje sygnał, na który uczniowie z kręgu zewnętrznego przesuwają się o jedno miejsce w prawo lub lewo. 4. Nauczyciel daje nowy impuls do rozmowy, stojący naprzeciw siebie uczniowie rozmawiają i ponownie następuje sygnał do przesunięcia się o jedno miejsce i tak do wyczerpania pytań / impulsów itp. Ten sam schemat można zastosować, jeżeli ustawi się uczniów w dwóch naprzeciw stojących lub

		siedzących rzędach, stąd nazwa: szybkie randki.
AQUARIUM AKWARIUM	– Argumentowanie – Dyskutowanie – Rozstrzyganie	1. Nauczyciel podaje kontrowersyjne twierdzenie: Życie na wsi czy w mieście? 2. Uczniowie losują jedną opcję: miasto lub wieś. 3. Każdy uczeń samodzielnie wypisuje sobie argumenty do wylosowanej lokalizacji. 4. Tworzymy dwa kręgi. Nauczyciel wybiera do wewnętrznego kręgu trzy osoby z opcją „miasto” i trzy osoby z opcją „wieś”. 5. Osoby w wewnętrznym kręgu dyskutują, w zewnętrznym – przysłuchują się (są za szybą akwarium, bez prawa głosu). 6. Jeżeli komuś z wewnętrznego kręgu skończą się argumenty, może na jego miejsce wejść ktoś z zewnętrznego kręgu (do wyczerpania argumentów i chętnych).
TEMPO-DUET CZASOWE DUETY	– Indywidualizacja tempa pracy uczniów – Współpraca – Cena i pomoc koleżeńska	1. Każdy uczeń otrzymuje tę samą kartę pracy z ćwiczeniami. 2. Po samodzielnym rozwiązaniu pierwszego zadania na karcie pracy uczeń udaje się do wyznaczonego miejsca w sali (polecam zagospodarowanie kątów sali, wystarczy postawić dwa krzeselka) i czeka na osobę, która również już rozwiązała dane zadanie. 3. Uczniowie w parze porównują, omawiają i ewentualnie korygują rozwiązanie. 4. Następnie uczniowie wracają na swoje miejsce i pracują nad kolejnym zadaniem. 5. Procedura się powtarza.

4.2. Wzorce interakcji i ich implikacje na formy socjalne w trakcie lekcji

Wiele badań naukowych⁷ wskazuje na zalety podejścia promującego interakcję i podkreśla walory pozytywnej współzależności. Zależnie od stylu pracy nauczyciel w toku procesu dydaktycznego może wspierać interakcję między uczniami poprzez zadania sprzyjające indywidualizacji ich pracy, współpracy i konkurencji między uczniami. Może też ograniczać interakcję między uczniami. Jednakże metody i techniki zakładające uczenie się we współpracy nie wykluczają innych form socjalnych. W niniejszym programie zaleca się stosowanie wszystkich znanych form socjalnych, adekwatnie do wyznaczonych celów i stwierdzonych potrzeb:

– **lekcja frontalna (wykład nauczyciela, referat ucznia, pogadanka nauczyciela z klasą)** – zalecana zwłaszcza w sytuacji podawania wiedzy, uściślenia, wyjaśniania, prezentacji nowych zagadnień leksykalnych czy gramatycznych;

⁷ Zob. badania, które prowadzili Slavin, Aronson, Traub, Jurkowski i in.

- **praca w grupach** – zalecana do realizacji miniprojektów i projektów, opracowywania kwestii problemowych;
- **praca w parach** – zalecana do imitowania sytuacji, przeprowadzania dialogów, odgrywania ról w scenkach rodzajowych: szczególnie cenna forma pracy, ponieważ w interakcji z kolegą lub koleżanką zanika strach przed oceną ze strony nauczyciela, a bariera językowa zostaje pokonana;
- **praca indywidualna** – zalecana do ćwiczeń utrwalających czy do pracy z tekstem.

Ze względu na różne preferencje uczniów należy stosować urozmaicone formy socjalne. Trzeba jednak pamiętać, że systematyczne wdrażanie metod i technik kooperatywnego uczenia się pozwoli uczniom rozwijać kompetencje społeczne, przy jednoczesnej realizacji celów przedmiotowych.

4.3. Techniki pracy

4.3.1. Indywidualizacja

Wizja szkoły stosującej indywidualizację czy nauczanie włączające z ich postulatami nie tylko okazuje się atrakcyjna, lecz także została usankcjonowana prawnie.

Niniejszy program w zakresie uregulowań dotyczących indywidualizacji bazuje głównie na dwóch rozporządzeniach. Są to:

- *Rozporządzenie MEN z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach*⁸ oraz
- *Rozporządzenie MEN z dnia 30 stycznia 2018 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia*⁹.

Obydwa dokumenty regulują kwestię indywidualizacji w bezpośrednim kontakcie nauczyciel – uczeń. Niniejszy program zakłada realizację indywidualizacji rozumianej jako *rozpoznawanie i zaspokajanie indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych ucznia oraz rozpoznawanie indywidualnych możliwości psychofizycznych ucznia i czynników środowiskowych wpływających na jego funkcjonowanie [...] w placówce, w celu wspierania potencjału rozwojowego ucznia i stwarzania warunków do jego aktywnego i pełnego uczestnictwa w życiu [...] szkoły [...] oraz w środowisku społecznym.*

Stąd wynikają zadania dla nauczyciela realizującego niniejszy program: rozpoznawanie i zaspokajanie indywidualnych potrzeb i możliwości ucznia, a przede wszystkim umożliwienie mu pełnego uczestnictwa w ofercie edukacyjno-wychowawczej placówki. Przewidzianą formą pomocy psychologiczno-pedagogicznej jest przede wszystkim pomoc **udzielana w trakcie bieżącej pracy z uczniem**. Ponadto zaleca się integrację działań nauczycieli i

⁸ Dz.U. 2017 r., poz. 1591 oraz Dz.U. z 2018 r., poz. 1647.

⁹ Dz.U. 2018 r., poz. 467.

specjalistów (np. pedagog, psycholog, logopeda, oligofrenopedagog, doradca zawodowy) oraz oferowanie uczniom takich form pomocy, jak zajęcia rozwijające uzdolnienia czy umiejętność uczenia się, zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze, specjalistyczne: korekcyjno-kompensacyjne, logopedyczne, rozwijające kompetencje emocjonalno-społeczne oraz inne o charakterze terapeutycznym.

Z kolei w *Rozporządzeniu MEN z dnia 30 stycznia 2018 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia* czytamy we wstępie:

*Szkoła oraz **poszczególni nauczyciele** podejmują działania mające na celu zindywidualizowane wspomaganie rozwoju każdego ucznia, stosownie do jego potrzeb i możliwości. Uczniom z niepełnosprawnościami szkoła zapewnia optymalne warunki pracy. Wybór form indywidualizacji nauczania powinien wynikać z rozpoznania potencjału każdego ucznia. Zatem nauczyciel powinien tak dobierać zadania, aby z jednej strony nie przerastały one możliwości ucznia (uniemożliwiały osiągnięcie sukcesu), a z drugiej nie powodowały obniżenia motywacji do radzenia sobie z wyzwaniami.*

Również w części podstawy programowej dotyczącej wymaganych warunków realizacji części zapisów wskazuje na istotę aspektu indywidualizacji:

Rozwijanie kompetencji w zakresie języka obcego należy z założenia traktować jako proces wieloletni, naznaczony nierównomiernym rozwojem w zakresie poszczególnych umiejętności, zależny od warunków, w których kształcenie to się odbywa.

A także:

Zapewnienie przez szkołę kształcenia uczniów w grupach o zbliżonym poziomie biegłości w zakresie języka obcego nowożytnego. Realizacja tego wymagania może wiązać się z podziałem klasy na grupy bądź stworzeniem grup językowych międzyoddziałowych, również – jeżeli to możliwe – w przypadku przedmiotów nauczanych dwujęzycznie.

Kwestia indywidualizacji dotyczy każdego nauczyciela i szerokiego spektrum uczniów. Konieczna jest indywidualizacja wobec uczniów z deficytami natury intelektualnej, dysleksją, dysgrafią, ale także wobec ucznia zdolnego, chorego, jak również ucznia – obcokrajowca i innych.

Z powyższej definicji wyłania się wiele działań, do których prowadzenia nauczyciel jest zobligowany, ale – niekoniecznie przygotowany.

Rozpoznawanie i diagnozowanie potrzeb ucznia przez nauczyciela przedmiotu to nie to samo, co diagnoza PPP. Dla nauczyciela główne źródła informacji to obserwacja ucznia podczas zajęć, analiza jego prac, charakterystyka popełnianych błędów i trudności.

Niniejszy program proponuje sposoby indywidualizacji oparte na podziale dotyczącym odpowiednio:

- poziomu umiejętności językowych;
- zdiagnozowanych trudności uczniów, które wymagają indywidualnego wsparcia;

- tempa pracy uczniów;
- zainteresowań uczniów.

Ponadto w programie uwzględniono indywidualizację z uwagi na treści i formy pracy.

4.3.1.1. Indywidualizacja z uwagi na różnice w poziomie kompetencji językowych

Zarówno dotychczasowa, jak i nowa podstawa programowa wskazują na konieczność kształcenia językowego w grupach o zbliżonym poziomie kompetencji językowych. Jednakże w praktyce często w jednej grupie językowej spotykają się uczniowie o bardzo zróżnicowanych kompetencjach (w odniesieniu do ESOKJ). Adresowanie działań nauczyciela do uczniów o kompetencjach na średnim poziomie na tle grupy powoduje spadkiem motywacji uczniów z grup skrajnych. Osoby o najniższych kompetencjach, jeżeli nie będą widzieć szansy na sukces, nie będą podejmować wyzwań. Natomiast osoby o najwyższych kompetencjach na tle grupy będą się nudzić i mogą zacząć stwarzać problemy wychowawcze. Należy zatem dobierać poziom i materiały dla uczniów tak, aby stanowiły one dla nich wyzwanie, ale nie były przeciążeniem. Taką możliwość stwarzają techniki kooperatywnego uczenia się, np. metoda puzzli grupowych, gdzie każdy może stać się ekspertem na miarę swoich możliwości. Nauczyciel przydziela uczniów do grup względem ich kompetencji językowych: uczniowie z wyższymi kompetencjami otrzymują np. złożony, trudny językowo tekst, a uczniowie z niższymi kompetencjami – tekst prostszy. Warunki to poznanie uczniów i rzetelna diagnoza ich kompetencji językowych, gwarantująca przeprowadzenie trafnego podziału na grupy. Metoda **JIGSAW** jest jedną z technik kooperatywnego uczenia się. Szczegółowy opis przebiegu pracy tą metodą znajduje się w rozdziale 4.1.3.

4.3.1.2. Indywidualizacja z uwagi na zdiagnozowane trudności uczniów wymagających wsparcia

Z diagnozy na wejściu, pisanej przez uczniów, nauczyciel dowiaduje się np. że część uczniów zna tylko podstawową formę czasowników, część zna formy przeszłe czasowników regularnych, inni – również nieregularnych, a jeszcze inni potrafią stosować czasowniki w różnych czasach i trybach. Podobnie ma się kwestia z innymi badanymi obszarami, zakresami leksykalnymi, budową zdania itp. Zazwyczaj, aby ułatwić uczniom start w nowej szkole, nauczyciel proponuje kilka lekcji powtórzeniowo-utrwalających. Nie będą to jednak zajęcia atrakcyjne dla tych, którzy dane zagadnienia już opanowali. Podzielenie uczniów na małe grupy, w których znajdą się osoby z podobnymi trudnościami, może dać lepsze rezultaty. Każdy uczeń pracuje wtedy rzeczywiście zgodnie ze swoimi potrzebami. Warto zastosować tu zasadę koncepcji kooperatywnego uczenia się: najpierw samodzielny namysł nad zadaniem, a potem omówienie wyniku z koleżanką lub kolegą i na końcu prezentacja tego wyniku na forum grupy. Warto także rozważyć zastosowanie – w obrębie poszczególnych grup – którejś z dwóch technik: Partner-Check lub Tempo-Duet. Każdy uczeń będzie mógł wtedy liczyć na wsparcie koleżanki lub kolegi, a nauczyciel pozostanie do dyspozycji dla tych uczniów, dla których wsparcie rówieśnika okaże się niewystarczające. Obie techniki zaprezentowano w rozdziale 4.1.3.

4.3.1.3. Indywidualizacja z uwagi na tempo pracy uczniów

Uczniowie mogą być na tym samym poziomie kompetencji językowych, mieć podobne potrzeby edukacyjne, ale pracować w diametralnie różnym tempie. Wydłużanie czasu pracy na sprawdzianie, gdy oferujemy uczniowi dodatkowe 10 minut, czasem nawet podczas przerwy, nie rozwiązuje kwestii różnic w tempie pracy podczas standardowej lekcji. I w tym wypadku rozwiązaniem może być przywoływana powyżej technika Tempo-Duet, która samą nazwą nawiązuje do tempa pracy. Uczniowie rozwiązują samodzielnie kolejne zadania na karcie pracy i po wykonaniu każdego z nich udają się do ustalonego miejsca w sali lekcyjnej, czekając na osobę, która także rozwiązała dane zadanie. Para porównuje, omawia i dokonuje ewentualnej korekty rozwiązania. Następnie uczniowie wracają na swoje miejsce i pracują nad kolejnym zadaniem. Drugą propozycją, która nadaje się do zastosowania nie tylko w aspekcie tempa pracy, ale i innych potrzeb, jest metoda stacji samodzielnego uczenia się bądź jej modyfikacja (znana pod nazwą Learning Counter). Uczeń z założenia ma wykonać określoną pulę zadań z kilkunastu zaproponowanych przez nauczyciela w wyznaczonym przedziale czasowym, ale sam wybiera zadania (adekwatnie do możliwości merytorycznych i czasowych). Sam również decyduje o tempie pracy nad zadaniami.

Przykład: Focus 3. Workbook (str. 127)

SŁOWNICTWO MATURALNE

CZŁOWIEK

1 Complete the text with the words from the box.

(beanie cotton faded jeans hair straightener
fleece leather scruffy unisex vintage)

BE TRENDY THIS SUMMER

ON ...

The new season will surely bring new trends but vintage sunglasses are always in fashion, so wear them proudly.

1 The natural look is very in, so let your curly hair down and forget about a _____.

2 To get your hair under control, invest in a colourful _____ It may seem like a garment for a snowboarder but trust me, it's very stylish.

3 For everyday wear, try plain _____ of good quality, just make sure they are blue.

4 As for tops and T-shirts, no synthetic fabrics, only pure _____.

OUT ...

5 A casual style does not mean you can be _____, so forget about your old, baggy trousers and washed out sweaters.

6 No matter what big fashion houses say, it's never OK to cause suffering to animals, so if you're thinking about buying a _____ jacket – think again!

7 This season in women's clothing is going to be about girly patterned dresses and maxi skirts, so forget about shopping for _____ clothes.

8 And whatever you do, remember that a _____ is only an option if you go trekking in the mountains – it's sports equipment, not a fashionable piece of clothing!

ZADANIA

2 Choose the correct answer A-D.

She must be very _____ living in that huge house all by herself.

A busy B lonely C lazy D single

1 Helen finally feels _____; she's got her own company and a lovely family – all she's ever wanted.

A honest B vain
C easy-going D fulfilled

2 Why are you always so _____ about my plans? Why don't you ever believe in me?

A sceptical B down-to-earth
C hopeless D disobedient

3 My brother's best friend is really _____ – all he cares about is other people's appearance and not what they have to say.

A resilient B shallow C rude D sceptical

4 Mrs Branson's grandson is extremely _____ – he's only five and always says 'Good evening', 'Thank you very much' and 'Excuse me'.

A courageous B honest
C well-mannered D hard-working

5 I think she's too _____ – she didn't say anything when she won a prestigious science competition because she didn't want to seem too important. Can you believe it?

A modest B honest C rude D decisive

6 Blake is very _____ and practical, that's why he's always responsible for the money.

A hopeful B cynical
C rebellious D down-to-earth

MIEJSCE ZAMIESZKANIA

1 Complete the text with the words from the box.

(blinds burglar alarm creak curtains locks
neighbourhood security firm urban wardrobes)

I'm sure you're going to love this house. It's located outside the city, but the area offers all the urban attractions like a cinema, a shopping centre and a gym. Look around: this house is in the middle of a quiet and friendly _____, where mostly families with children live.

1 There is no furniture in the house, except large wooden _____.

2 In all the rooms. Some of them come from the 1960s, so they _____ when you open the doors, but this sound gives them a vintage quality.

What's more, there are _____ in the windows, because the living room gets lots of sun in the afternoons, but you could choose to hang colourful _____.

If you prefer a cooler, romantic look. Also, you will be safe here. The _____ on the doors are Swiss and the best you can get. There is also a _____ installed – it's really loud. When it is activated, the _____ sends a car to check what is happening in just five minutes. So I believe this is the perfect house for you and your children.

4.3.1.4. Indywidualizacja z uwagi na zainteresowania uczniów

Indywidualizacja w aspekcie zainteresowań uczniów może okazać się o tyle trudna, że podstawa programowa wymaga od nauczyciela realizacji określonych zakresów tematycznych. Nie jest jednak niemożliwa. Metodą, w której uczeń sam wybiera temat (lub jego aspekt) oraz określa, na jakich materiałach go realizuje i w jakiej formie przedstawi wyniki swojej pracy, jest praca projektowa wykonana w małej grupie. Zakłada ona wprawdzie dysponowanie przez uczniów rozwiniętymi kompetencjami społecznymi, ale jest godna polecenia zarówno ze względu na możliwość indywidualizacji, jak i kształtowania u uczniów całej gamy kompetencji kluczowych.

W powyższych technikach, wpisujących się w koncepcję kooperatywnego uczenia, charakterystyczne są trzy kroki:

- a) samodzielny namysł – praca nad zdaniem;
- b) omówienie rozwiązania w parze, grupie;
- c) prezentacja wyników pracy na forum.

Nie bez znaczenia jest też kwestia czasu, który nauczyciel zyskuje i może poświęcić uczniowi wymagającemu wsparcia. Istotna jest również kwestia pomocy koleżeńskiej, gdyż niezrozumiałe, trudne dla ucznia treści może wyjaśnić mu rówieśnik. Więcej informacji o metodzie projektu podano w rozdziale 4.3.6.

4.3.1.5. Indywidualizacja z uwagi na treści i formy pracy

Typową, powtarzaną czynnością ucznia na lekcji języka angielskiego jest np. praca nad słownictwem: od semantyzacji aż po jego stosowanie w kontekście. Indywidualizacja w tym zakresie jest oczywiście ograniczona wymaganiami szczegółowymi z podstawy programowej, ale już na poziomie zapisywania słownictwa przez uczniów możemy różnicować – np. uczniowie decydują, czy i które słowa zanotują. Być może niektórym uczniom wystarczy zrobienie zdjęcia telefonem komórkowym. W kwestii zapamiętywania słownictwa możliwe jest wprowadzenie tzw. **listy minimum** (na ocenę dostateczną) i **dodatkowej** (dla chętnych na wyższą ocenę) lub **listy minimum, rozszerzanej przez każdego ucznia indywidualnie**, według jego uznania – uczeń uczy się puli słówek, które uznaje za użyteczne właśnie dla siebie w przyszłości.

Przykład: Focus 2. Student's Book (str. 43)

UNIT 3

On the go

Word list

3.1 Vocabulary 44.5.17

airport /'eəpɔːrt/ lotnisko
arrive /ə'raɪv/ przybyć
bay /beɪ/ zatoka
boat /bəʊt/ łódź
cable car /'keɪbl kɑːr/ kolejka linowa
car hire /kɑː 'haɪə/ wypożyczalnia samochodów
catch a bus/train /kætʃ ə 'bʊs/ə 'treɪn/ złapać autobus/pociąg
collapse /kə'leɪps/ zawalić się, runąć
cross a continent /krɒs ə 'kɒntɪnənt/ przemieszczyć kontynent
cross a river/valley /krɒs ə 'rɪvə/vælɪ/ przekroczyć rzekę/dolinę
crossing /'krɒsɪŋ/ przeprawa
cruise /kruːz/ rejs wycieczkowy
cycle downhill/uphill /saɪkl 'daʊn/ 'hiːl/ 'ʌp/hiːl/ jechać na rowerze z góry/ pod górę
det track /dɪ'træk/ torowisko
donkey /'dɒŋki/ osioł
drive /draɪv/ jechać samochodem; przejechać samochodem
fasten a seatbelt /fɑːsn ə 'siːtbl/ zapieć pas bezpieczeństwa
ferry /'feri/ prom
flight /flaɪt/ lot
for pleasure /fɔː 'pleɪʒə/ dla przyjemności
get a lift /get ə 'lɪft/ zjechać podwieszonym
get stuck in traffic /get 'stʌk ɪn 'træfɪk/ utknąć w korkach
have access to /hæv 'æksɪs tu/ mieć dostęp do
helicopter /'helɪkɒptə/ helikopter
journey /dʒɜːni/ podróż
land /lænd/ wylądować
miss a bus/train /mɪs ə 'bʊs/ə 'treɪn/ spóźnić się na autobus/pociąg
neighbourhood /'neɪbəhʊd/ sąsiedztwo
on foot /ɒn 'fʊt/ pieszo
plane /pleɪn/ samolot
public transport /pʌblɪk 'trænspɔːrt/ transport publiczny
remote /rɪ'məʊt/ odległy
rideshare /'rɪdʃeə/ różna
ride /raɪd/ jechać konno, rowerem, motorem; przejechać (konno, rowerem, motorem)
route /raʊt/ trasa
rush hour /rʌʃ 'aʊə/ godzina szczytu
sea /siː/ morze; wódz, udatka
sail /seɪl/ płynąć statkiem
sea /siː/ morze; wódz, udatka
school bus /skuːl bʊs/ autobus szkolny
short cut /ʃɔːt kʌt/ skrót drogi
ledge /ledʒ/ wzniesienie
stroll /strɔːl/ spacer; przechadka
suspension bridge /sʌ'spenʃən brɪdʒ/ most wiszący
terminal /tɜːmɪnəl/ terminal
tour /tʊə/ wycieczka
traffic jam /træfɪk dʒəm/ korek uliczny
train /treɪn/ pociąg
travel by train /trævl baɪ 'treɪn/ podróżować pociągiem
travel journalist /trævl ˌdʒɜːnəlɪst/ dziennikarz piosły o podróżach
urban /'ɜːbən/ miejski
valley /vælɪ/ dolina
voyage /'vɔɪdʒ/ rejs, lot
walk barefoot /wɔːk 'beɪfʊt/ iść bosą
winding path /waɪndɪŋ pɑːθ/ kręta ścieżka

3.2 Grammar 44.5.18

baggage reclaim /'bæɡɪdʒ ˌreɪkleɪm/ miejsce odbioru bagażu
cheweth /tʃiːvə/ gęper
domestic animal /dɒmɪ'stɪk 'æni:məl/ zwierzę domowe
holidaymaker /'hɒlədeɪ 'meɪkə/ wczasowicz
son /sʌn/ lew
on the loose /ɒn ðə 'luːs/ na wolności
pet /pet/ zwierzętko domowe
puma /'pjuːmə/ puma

row /rəʊ/ rywać, ryk
tiger /'tɪɡə/ tygrys
zoo /zuː/ zoo

3.3 Listening 44.5.19

adventure /əd'ventʃə/ przygoda
beach holiday /biːtʃ 'hɒlədeɪ/ wakacje nad morzem
budget/three-star hotel /'bʌdʒət/ 'θriː stɑː 'hɒl/ taniostraszkowy hotel
bus journey /'bʊs 'dʒɜːni/ podróż autobusem
business trip /'biznəs trɪp/ podróż służbowa
campsite /'kæmpsaɪt/ kemping
get off /get 'ɒf/ wysiąść
go away /go ə'weɪ/ wyjechać
mountain /'maʊntən/ góra
overland tour /'əʊvəlænd 'tʊə/ długa podróż drogą lądową w odległe rejony
package holiday /'pækɪdʒ 'hɒlədeɪ/ wakacje zorganizowane
put up a tent /put 'ʌp ə 'tent/ rozbić namiot
return journey /rɪ'tɜːn 'dʒɜːni/ podróż powrotna
round-the-world trip /raʊnd ðə 'wɜːld 'trɪp/ podróż dookoła świata
seaside resort /siːsaɪd 'rɪzɔːt/ kurort nadmorski
single/double/twin room /'sɪŋɡl/ 'dʌbl/ 'tuːm 'ruːm/ pokój jednoosobowy / dwuosobowy / z dwoma pojedynczymi łóżkami
ski resort /ski 'rɪzɔːt/ ośrodek narciarski
skiing holiday /'skiɪŋ 'hɒlədeɪ/ wyjazd na narty
tour guide /tʊə 'gaɪd/ przewodnik
tour leader /tʊə 'liːdər/ pilot wycieczek
travel agent /trævl 'eɪdʒənt/ biuro podróży, pracownik biura podróży
travel company /trævl 'kʌmpəni/ przedsiębiorstwo turystyczne
trekking /'trekɪŋ/ wędrówka
youth hostel /juːθ 'hɒstl/ schronisko młodzieżowe

3.4 Reading 44.5.20

appreciate /ə'priːʃɪeɪt/ doceniać
avoidable /ə'vɔɪdəbl/ do uniknięcia
backpacker /'bæk'pækə/ turysta z plecakiem
belittle /bɪ'liːtl/ umniejszać
book plane tickets /bʊk 'pleɪn 'tɪkɪts/ rezerwować bilety na samolot
budget /'bʌdʒət/ budżetować; planować finansowo
challenge beliefs /tʃælɪndʒ bɪ'liːfs/ kwestionować przekonania
connected /kə'nektɪd/ połączony
cut yourself off from your family/home /kʌt 'jɔːrsəlf ɒf frəm juː 'fæməli/'həʊm/ oddać się od rodziny/domu
destination /dɪ'stɪnə'ʃən/ cel podróży
detract from /dɪ'trækt frəm/ szkodzić czemuś
dip /dɪp/ maczać; zanurzać
disconnect /dɪ'skɒnɪkt/ odłączyć
escort /'eskɔːt/ przeprowadzić, zrobić (zgodnie z planem)
familiar /fə'mɪliər/ znajomy, znany
go backpacking /go 'bæk'pækɪŋ/ wędrować z plecakiem
GPS /dʒiː piː 'es/ system nawigacji satelitarnej
have one foot firmly planted at home /hæv wʌn fʊt 'fɜːmli 'plæntɪd ət 'həʊm/ być mocno związanym z domem rodzinnym
keep up-to-date with /kiːp 'ʌp-tuː 'deɪt wɪð/ być na bieżąco z
immense yourself in a foreign culture /ɪ'mens ɔːnsəlf ɪn ə 'fɒrɪn 'kʌltʃə/ zanurzyć się w obcej kulturze
informed /ɪn'fɔːmd/ poinformowany
Millennial /mɪ'lɪniəl/ milenial (osoba, która urodziła się między 1980 r. a 2000 r.)

overnight journey /'əʊvənəɪt 'dʒɜːni/ całonocna podróż
passenger /'pæʃəndʒə/ pasażer
pleasant /'plezənt/ przyjemny, miły
problem-solve /'prɒbləm sɒlv/ rozwiązywać problemy
profound /prə'faʊnd/ głęboki
rewarding /rɪ'wɔːdɪŋ/ satysfakcjonujący
save up for /seɪv 'ʌp fɔː/ oszczędzać na
solitary /sə'lɪtəri/ samotny
survive /sə'vaɪv/ przeżyć
take a gap year /teɪk ə 'ɡæp jɜː/ zrobić sobie rok przerwy w nauce
temple /'templ/ świątynia
thinkable /θɪŋkəbl/ wykonalny
ticket /'tɪkɪt/ bilet
travel abroad /trævl ə'brɔːd/ wyjechać za granicę
traveler /trævlə/ podróżny
unavoidable /ʌnə'vɔɪdəbl/ nieunikniony
unfamiliar /ʌn'fæməliə/ obcy, niezany
uninformed /ʌnɪn'fɔːmd/ niepoinformowany
unpleasant /ʌn'plezənt/ nieprzyjemny
unrewarding /ʌn'rɪwɔːdɪŋ/ niedający satysfakcji
unthinkable /ʌn'tɪŋkəbl/ nie do pomyślenia
withdraw money from a cash point /wɪðdraʊ 'mʌni frəm ə 'kæʃ poɪnt/ wypłacić gotówkę z bankomatu

3.5 Grammar 44.5.21

go through security /go θruː sɪ'kjʊərəti/ przejść kontrolę bezpieczeństwa
security check /sɪ'kjʊərəti tʃek/ kontrola bezpieczeństwa
sword /sɔːd/ miecz
traffic pollution /træfɪk pə'ljuːʃən/ zanieczyszczenie powietrza spowodowane przez samochody
travel on the left/right /trævl ɒn ðə 'left/ 'raɪt/ jechać po lewej/prawej stronie

3.6 Use of English 44.5.22

break down /breɪk 'daʊn/ zapuścić się
head for /hed fɔː/ kierować się do
hold ab up /həʊld ə'bʌp/ opóźnić kogoś
keep on /kiːp ɒn/ kontynuować
keep up with /kiːp 'ʌp wɪð/ dotrzymywać kogoś kroku
pick ab up /pɪk ə'bʌp/ odbierać kogoś (samochodem)
pull over /pʊl əʊvə/ zjechać na bok/pobocze
put ab up /put ə'bʌp/ przenocować kogoś
run out of /rʌn 'aʊt ɒf/ wypieścić się, nie mieć już
set off (on a journey) /set 'ɒf (ɒn ə 'dʒɜːni/ wyruszyć (w podróż)
turn into /tɜːn 'ɪntə/ zmieniać się w
walk away from /wɔːk ə'weɪ frəm/ zryzygnować z, porzucić

3.7 Writing 44.5.23

express sympathy /ɪk'spres 'sɪmpəθi/ wyrazić współczucie
hometown /'haʊm 'taʊn/ miasto rodzinne
incidentally /ɪn'sɪdəntəli/ mimowolnie mówiąc
reassure your friend /rɪə'sʊə juː 'frend/ upokoić/pokrzepić przyjaciela
uni /juːni/ uniwersytet

3.8 Speaking 44.5.24

pillow /'pɪlə/ poduszka
snow boots /snoʊ buːts/ śniegowce
tissue /'tɪʃu/ chusteczka higieniczna
travel by bus /trævl baɪ 'bʊs/ podróżować autobusem
travel insurance /trævl ɪn'sʊərəns/ ubezpieczenie podróżne

Inne techniki można proponować zamiast żmudnej i nudnej pracy nad kilkunastoma przykładami ćwiczeń, mającymi na celu automatyzację jakiegoś fenomenu gramatycznego. Uczniowie mogą mieć do wyboru formę ustną albo pisemną opracowywanych podpunktów. Mogą również otrzymać ofertę skorzystania z przygotowanej dodatkowej pomocy, np. tabeli trzech form czasownika. Formą indywidualizacji jest również **nauczanie dwupoziomowe**: zadania podstawowe – dla wszystkich uczniów, zadania trudniejsze – dla tych, którzy wykonają te pierwsze. Zdarza się, że do wykonania zadania trudniejszego przystępują uczniowie postrzegani przez nauczyciela jako ci „z niższymi kompetencjami”, po tym jak nabiorą pewności podczas rozwiązywania łatwych przykładów.

Przykład: High Note 2. Workbook (str. 38–39)

Comparison of adjectives

1 ★ Choose the correct forms to complete the sentences.

- Which of these three snacks is the ___?
a tasty b tastier c tastiest
- Children should eat something ___ than crisps.
a healthy b healthier c healthiest
- This meal isn't as ___ as I thought, but it's really good.
a cheap b cheaper c cheapest
- The film *The Chef* was ___ than I expected.
a good b better c best
- British breakfasts are much ___ for you than continental breakfasts.
a bad b worse c worst
- I was the ___ person in the restaurant and I'm only thirty-five!
a old b older c oldest

5 ★★ Complete the text with the correct forms of the adjectives in brackets. Add any other necessary words.

Why try a gourmet burger?

They are **more expensive than** (expensive) normal burgers; even ² (cheap) gourmet burger costs about £10 compared to 99p for a 'regular' burger. It's hard to believe, but ³ (good) gourmet burgers can cost £100 or more! They use one of ⁴ (fine) types of beef in the world – Wagyu beef from Japan. Wagyu beef is ⁵ (health) normal beef and it's much ⁶ (juicy), too.

One reason it costs more is that the Wagyu cows live ⁷ (long) other beef cows and need a special diet. ⁸ (famous) kind of Wagyu beef is Kobe beef, which comes from the Kobe area of Japan. But is it ⁹ (good) as the experts say?

Some people are disappointed because you need an expert chef to cook it properly. It is ¹⁰ (difficult) to cook well than normal beef and the correct temperature is essential. So, for the best gourmet burger, go to the best restaurant with the best chef and enjoy a special treat.

7 ★★★ USE OF ENGLISH Complete the second sentence using the word in bold so that it means the same as the first one. Use no more than three words including the word in bold.

- My bread is nicer than the bread from the bakery. **AS**
The bread from the bakery isn't as nice as my bread.
- Chips in the UK aren't as thin as French fries in the USA. **THINNER**
French fries in the USA _____ chips in the UK.
- No restaurant in our town is better than this one. **THE**
This is _____ in our town.
- Dark chocolate is healthier than milk chocolate. **AS**
Milk chocolate is _____ as dark chocolate.
- I think that rice isn't as filling as bread. **MORE**
I think that bread is _____ rice.

Przykład: Focus 2. Workbook (str. 66)

2 ★ Choose the correct relative pronoun.

- Mr Jones is the teacher *which / who* broke his leg on the field trip. He still can't walk properly.
- 'Rose's Place' is the café *that / where* I worked during the summer holidays. I saved a lot of money.
- Look! That's the guy *that / which* cheated in the exam. He still got bad marks though.
- Here's the text book *where / that* you left at my house. Now you can do your homework.
- Do you remember the number of the room *which / where* the exam is later on today? I'm so stressed I can't remember anything.
- This is the computer *which / where* always goes wrong. Someone should fix it.

3 ★★ Complete the gaps with *which/that, who/that* or *where*.

- Do you own a dog *that/which* you can't control?
- Do you have a postman ¹ _____ worries every time he has to visit your house?
- Does your dog take you for a walk?

If the answer is 'yes' then maybe we can help.

'Good Dog Academy' is a school ² _____ helps to train difficult dogs. We work with dog owners ³ _____ have big problems with their pets. Come and visit the 'Good Dog Academy', a place ⁴ _____ difficult dogs can become perfect pets in only two weeks!

Phone 0801 333 333 for details

5 ★★ Cross out the relative pronoun if it's not necessary.

This is a photo of the girl *that* I met last weekend at Sasha's party.

- If Mum can't pick me up from school, I get the bus *which* stops outside our house.
- I've written down the phone number of the private tutor *that* my cousin recommended.
- This is the hospital *where* I was born. It's much bigger now than it was in the past.
- Can you buy some apples, some cheese, and the eggs *that* say 'organic' on the box?
- This is the puppy *which* I chose. Don't you think he's cute?

Różnicować można także polecenia bądź formę zdania, np. ćwiczenie polegające na uzupełnianiu zdań czasownikiem w odpowiedniej formie, zależnie od potencjału uczniów może mieć kilka wariantów. Nauczyciel może:

- podać czasowniki w odpowiedniej formie (rozdać tzw. słabszym uczniom paski z wydrukowanymi wyrazami);
- udostępnić np. na tablicy schemat odmiany czasownika w czasie przeszłym;
- nie podawać wcale czasowników, które mają być wstawione (wykorzystać funkcję kurtyny w tablicy interaktywnej).

Większość zadań z podręcznika można poddać modyfikacji, np. polecenie: *Przygotuj krótką relację z wydarzenia z życia znanej osoby. Wykorzystaj podane czasowniki. Relacja powinna być sformułowana w czasie przeszłym*. Nauczyciel może przygotować dla wybranych uczniów:

- gotowy tekst do uzupełnienia podanymi czasownikami;
- rozsypankę zdaniową, z której uczniowie ułożą tekst;
- tekst w czasie teraźniejszym, a zadaniem uczniów będzie przekształcenie go na czas przeszły.

Jedną z mniej lubianych przez uczniów czynności w trakcie lekcji jest czytanie długich tekstów. Zależnie od kompetencji językowych mogą jawić się one uczniom nie tylko jako długie, lecz także jako trudne. Sprawdzonym sposobem na indywidualizowanie pracy z tekstem jest zastosowanie techniki: *Reciprocal reading* (wspólne czytanie) opisanej w rozdziale 4.1.3.

4.3.2. Rozwijanie umiejętności receptywnych

Podstawa programowa określa szereg wymagań szczegółowych, które są wspólne dla umiejętności receptywnych (słuchania i czytania). Są to: określanie głównej myśli, określanie intencji nadawcy / autora, określanie kontekstu wypowiedzi, znajdowanie w tekście określonych informacji, układanie informacji w określonym porządku, wyciąganie wniosków wynikających z informacji zawartych w tekście oraz rozróżnianie formalnego i nieformalnego stylu tekstu.

Aby umożliwić uczniom opanowanie tak licznych wymagań, należy wyposażyć ich w szereg strategii rozumienia tekstu słuchanego i czytanego.

Słuchanie

Próbując zrozumieć wysłuchany tekst w języku obcym, uczeń nie tylko zмага się z często niewystarczającym zasobem środków leksykalno-gramatycznych, lecz także z nieznanymi akcentami i brakiem spójności charakterystycznym dla wypowiedzi ustnych (dygresje mówiącego, skróty myślowe, przeskakiwanie z tematu na temat). Wykonując ćwiczenia słuchowe, uczniowie nie mają możliwości powrotu w dogodnym dla siebie momencie do fragmentu, którego nie zrozumieli, co często czyni ćwiczenia słuchowe niezwykle stresującymi dla uczniów.

Aby poprawnie wykonać ćwiczenie słuchowe, uczniowie powinni być wprowadzeni w tematykę zadania¹⁰. Można to zrobić przez odniesienie się do materiału stymulującego: zadanie pytań związanych z zagadnieniem, opis ilustracji, które najczęściej towarzyszą zadaniu, lub rozmowę na temat słowa kluczowego związanego z tematem nagrania. Następnie należy zapoznać uczniów z poleceniem: przeznaczyć na to odpowiednio dużo czasu i uświadomić ich, czego będą słuchać, po co to robią i na co mają zwrócić uwagę. Uczniowie powinni wiedzieć, że nie muszą wszystkiego zrozumieć po pierwszym wysłuchaniu nagrania. Zazwyczaj po pierwszym odsłuchu sprawdza się ogólne zrozumienie tekstu. Warto najpierw zachęcić uczniów do podania odpowiedzi i wymiany spostrzeżeń w parach, by zminimalizować dyskomfort tych, którzy mieli problemy ze zrozumieniem treści nagrania. Po sprawdzeniu odpowiedzi na forum klasy następuje powtórne wysłuchanie nagrania i trudniejsze zadanie przed uczniami: wysłuchanie szczegółów, określenie kontekstu rozmowy, wnioskowanie na podstawie wysłuchanego materiału itp. Uczniowie ponownie powinni mieć szansę na sprawdzenie swoich odpowiedzi w parach przed ich sprawdzeniem na forum klasy. Każde ćwiczenie warto podsumować, tak by otrzymać informację zwrotną na temat odczuć uczniów i ich ewentualnych trudności związanych z wykonaniem zadania.

Przykład: Focus 3. Student's Book (str. 35)

3.3 LISTENING

Multiple choice
I can identify key details in an informal conversation on a familiar topic.

1 **SPEAKING** Look at the photos and discuss which type of holiday you would like best or least. Give reasons for your answers.

2 **LISTENING** Listen to six recordings about holidays. Which photo in Exercise 1 does each recording refer to? Which recording does not have a photo? Write in your notebook.

FOCUS ON WORDS | Compound nouns

4 **LISTENING** In your notebook, complete the list of compound nouns with the nouns in the box. Then listen, check and repeat.

budget bus business company double
 leader package ski

1 a budget return journey
 2 a round-the-world trip
 3 a travel agent
 4 a tour guide
 5 a skiing holiday
 6 a single room
 7 a beachside resort
 8 a three-star hotel

5 In your notebook, complete the questions with appropriate compound nouns in Exercise 4. Sometimes more than one answer is possible.

How you ever ...

1 been snowboarding at a well-known ski resort?

2 stayed in a double room in a foreign country?

3 been on a round-the-world trip with your friends?

4 booked a budget package in a hotel?

5 dreamt of going on a skiing holiday?

6 thought about working for a travel agent?

6 **SPEAKING** Ask and answer the questions in Exercise 5. Give as much detail as possible.

A: Have you ever been snowboarding at a well-known ski resort?
 B: Yes, I have. My parents and I went to the French Alps.
 A: When was that?
 B: About ...

LISTENING FOCUS | Multiple choice

3 **LISTENING** Listen to the recordings again. For questions 1-4, choose the correct answer: A, B or C. Write the answers in your notebook.

1 The speaker thinks her sister is
 A selfish. B stupid. C boring.

2 The man wants to spend the night
 A in a youth hostel. B in a three-star hotel. C in a tent.

3 Mr Baker has to pay
 A £8 for one breakfast.
 B £16 for one breakfast.
 C £16 for two breakfasts.

4 Today, skiers in Magewe should
 A stay indoors because it's raining.
 B go out for a coffee or a meal.
 C put their skis on and get out there.

5 The advert is for
 A a beach holiday. B a travel company.
 C a job of tour leader.

6 The mother wants to
 A stop her daughter from going away.
 B persuade her daughter to change her plans.
 C force her daughter to visit her aunt.

PRONUNCIATION FOCUS

7 **LISTENING** Listen and repeat the names of places in the box. Write these names in your notebook and mark the stress.

the Andes the Canaries Cyprus the Danube
 Hawaii the Himalayas Naples the Nile
 the Pyrenees the Thames Vienna Warsaw

8 **LISTENING** Copy the table and list the places in the correct column according to size. Then listen, check and repeat.

Size	Cities	Islands	Rivers	Mountain ranges
***	Warsaw	Cyprus		the Andes
**			the Thames	
*				

9 **SPEAKING** Where in the world are the places in Exercise 8? Discuss your answers with a partner.

Rozwinięciu strategii rozumienia ze słuchu sprzyja sięgnięcie po materiały dodatkowe. Nieocenionym źródłem są piosenki, programy radiowe i telewizyjne, audiobooki, seriale i filmy, podcasty, wykłady, rozmowy z rodzimymi użytkownikami języka. Warto zachęcać uczniów do wykorzystania materiałów dostępnych w internecie. Więcej uwag na ten temat można znaleźć w rozdziale 4.3.8., poświęconym wykorzystaniu technologii informacyjnej i komunikacyjnej w nauczaniu języka.

¹⁰ Kompetencje kluczowe na lekcji języka obcego – Ośrodek Rozwoju Edukacji. Zestawy materiałów dla nauczycieli szkół ćwiczeń – języki obce. Zestaw 2, zeszyt 1, Warszawa, 2017.

Przykład: High Note 2. Workbook (str. 136)

5 F WATCH AND REFLECT (Student's Book, p. 70)

1 SPEAKING In pairs, answer the questions.

- What can you see in the photos? Which food items are healthier? Say why.
- Do you think your diet is healthy? Say why.

2 **20** Watch the video and choose the correct words.

- A typical British diet contains too much sugar, fat and salt / calories.
- The experiment lasted one week / month.
- The doctor measured Amanda's height, weight and waist / heart rate.
- After two days she had a terrible stomach ache / headache.
- At the end of the experiment Amanda was two kilos lighter / heavier.

3 Did the results of Amanda's experiment surprise you? Say why.

4 **20** Watch the video again and complete the questions with the verbs from the box. Then in pairs, ask and answer the questions.

affect avoid cut follow keep

- What do you do to keep fit?
- How could you cut down on the amount of fat, sugar and salt you eat?
- Do you try to avoid processed foods or do you often eat them?
- Do you follow a protein-rich diet? Which foods contain a lot of protein?
- What else, apart from a bad diet, can badly affect our health?

5 SPEAKING In pairs or small groups, discuss the questions. Then share your opinions with another group.

- What are the most important components of a healthy lifestyle? What should we do to be fit and well?
- Whose responsibility is it to teach children how to have a healthy lifestyle? Discuss what each of these people or institutions should and shouldn't do.

6 WRITING TASK Imagine you took part in an experiment similar to Amanda's. Write a blog post about the week you were on the diet saying what you ate and how you felt. Mention what Amanda's doctor said at the end of the experiment.

GLOSSARY
cut down on something – to eat, drink, or use less of something in order to improve your health
fibre – the parts of plants that you eat but cannot digest
nutritionist – someone who has a special knowledge about the right type of food for good health and growth
processed food – food that has substances added to it before it is sold, in order to preserve it, improve its colour, etc.
whole foods – food that is considered healthy because it has not been processed

Tylko refleksyjny nauczyciel elastycznie dopasowujący strategie i techniki pracy do celu zadania i danej grupy uczniów ma szansę z powodzeniem wykształcić umiejętność rozumienia ze słuchu.

Czytanie

Procedury pracy z tekstem są zbliżone do procedur stosowanych w ćwiczeniach słuchowych. Tu także uczniowie muszą być wprowadzeni w zagadnienie. Powinni poznać kontekst i odświeżyć posiadaną wiedzę (w tym – słownictwo) związaną z tematyką tekstu. Można to z powodzeniem zrobić przez odniesienie się do zdjęć / ilustracji, które najczęściej w podręcznikach towarzyszą tekstom, lub przez postawienie pytań, które zachęcą uczniów do przeczytania tekstu. Obecnie w podręcznikach do nauki języków obcych teksty opowiadają najczęściej o prawdziwych wydarzeniach lub postaciach, często współczesnych, których dokonania z łatwością można zweryfikować: wystarczy wpisać nazwisko w wyszukiwarce internetowej. Ten prosty zabieg sprawi, że uczniowie nie popatrzą na bohatera tekstu jak na anonimową postać, ale będą chcieli dowiedzieć się o nim więcej. Warto pójść krok dalej i przed przeczytaniem tekstu obejrzyć z uczniami zdjęcia, wywiad lub krótki film związany z tą

osobą. Motywacja do przeczytania tekstu zdecydowanie wzrośnie – uczniowie będą chcieli zweryfikować to, co zobaczyli, z tym, co przeczytają.

Przykład: Focus 3. Student's Book (str. 22)

- 1 **SPEAKING** In your notebook, complete UK TODAY with the words in the box. Then discuss the questions.

(champions grass district matches)
(tournament white)

- 1 What other tennis tournaments do you know?
- 2 How many tennis players can you name in 60 seconds?
- 3 What are the rules of tennis – how do you score?

- 2 **Guess which ritual a–e is performed by which sports person 1–5 and match them up in your notebook.**

- 1 Serena Williams *USA, tennis*
 - 2 Stephanie Rice *Australia, swimming*
 - 3 Cristiano Ronaldo *Portugal, football*
 - 4 Laura Kenny *UK, cycling*
 - 5 Rafael Nadal *Spain, tennis*
- a never stands up from his/her chair before his/her opponent
b steps on a wet towel while wearing clean socks before a race
c swings his/her arms eight times, splashes his/her body with water four times and then presses his/her goggles into his/her face four times.
d steps onto the pitch with his/her right foot first
e bounces the ball five times before the first serve and twice before the second

- 3 **Read the note about Rafael Nadal and then read an extract from his autobiography. Answer the questions.**

- 1 What are the five steps in Nadal's final preparations for the match?
- 2 Which Wimbledon rule upsets Nadal's rituals?
- 3 How often does Nadal drink from his water bottle?
- 4 How important are his family to Nadal at a tournament like Wimbledon?
- 5 Why doesn't Nadal smile during the match?

READING FOCUS Gapped text

- 4 **Read the text again. Which sentences A–E complete gaps 1–3 correctly? There are two extra sentences.**

- A We shook hands, exchanged the faintest of smiles, and then each pretended the other wasn't there.
B Some call it superstition, but it's not. If it were superstition, why would I keep doing the same thing over whether I win or lose?
C It's another manoeuvre that requires no thought, but I do it slowly, carefully, tying it tightly and very deliberately behind the back of my head.
D At one o'clock, with an hour to go before the start of play, we went back down to the locker room.
E It's part of Wimbledon protocol on Final Day. It doesn't happen anywhere else.

W procesie doskonalenia strategii pracy z tekstem uczniowie powinni nabyć umiejętności:

- zwięzłego streszczania w formie ustnej i pisemnej przeczytanego tekstu lub jego fragmentu;
- zrozumienia ogólnego sensu (skimming);
- czytania w celu znalezienia konkretnej informacji (scanning);
- przewidywania treści;
- wnioskowania na temat treści z kontekstu¹¹.

Nabyciu tych umiejętności mogą sprzyjać ćwiczenia, w których uczeń ma za zadanie:

- uzupełnić brakujący fragment tekstu;
- poprawić błędy;
- narysować obrazek według instrukcji zamieszczonej w tekście;
- zgadnąć, co wydarzy się w kolejnym fragmencie;
- dobrać / zestawić ze sobą dwa teksty;
- ułożyć fragmenty tekstu w logicznym porządku;
- ułożyć dwa spójne teksty z pomieszanych fragmentów;
- zatytułować samodzielnie lub dobrać nagłówki / tytuły.

Podobnie jak w przypadku doskonalenia umiejętności słuchania, nauka rozumienia tekstu pisanego nie może się kończyć w i na szkole. Należy zachęcać uczniów do sięgania po lektury uproszczone, polecać ciekawe blogi, udostępniać oryginalne czasopisma.

¹¹ Tamże.

4.3.3. Rozwijanie umiejętności produktywnych

Mówienie

Choć od samego początku nauki uczniowie wypowiadają się na lekcjach w języku obcym, mija zazwyczaj sporo czasu, zanim spontanicznie i wyczerpująco będą umieli się wypowiedzieć na dowolny temat. Mówienie wymaga od ucznia nie tylko dysponowania odpowiednim zasobem środków językowych (leksykalnych, gramatycznych oraz poprawnej wymowy), lecz także umiejętności osiągnięcia celu komunikacyjnego i reagowania w sposób zrozumiały dla odbiorcy.

Umiejętności językowe się przenikają, więc nie sposób nauczać ich oddzielnie. Zanim poprosimy ucznia o wypowiedź na dany temat, wprowadźmy go w kontekst: tekstem, ćwiczeniem słuchowym lub filmem. Po jego przeczytaniu / wysłuchaniu / obejrzeniu uczeń nie tylko zgromadzi odpowiedni zakres środków językowych (przypomni sobie już poznane i nabędzie nowe), lecz także określi swój punkt widzenia (będzie wiedział, co powiedzieć).

Aby wzmocnić motywację uczniów do samodzielnego wypowiadania się, należy stawiać im zadania będące wyzwaniem, ale nieprzekraczające ich możliwości. Muszą one też być atrakcyjne dla uczniów. Samo podanie tematu rozmowy lub dyskusji nie pobudzi do gorącej wymiany zdań. Dużo bardziej sprawdzą się zadania polegające na rozwiązywaniu jakiegoś problemu, zmuszające uczniów do zdobycia bądź wymienienia się informacjami, wynegocjowania korzystnych warunków itp.

Przykład: Focus 3. Student's Book (str. 42)

3.8 SPEAKING
Asking for and giving advice
I can ask for, give and accept advice.

1 Imagine you are going to England to do an English course and you are going to stay with an English family for a month. In your notebook, write a list of things you need to take with you. Compare your list with a partner.

DON'T FORGET

- tickets
- passport
- phone
- phone charger
- money ...

2 **LISTENING** Listen to Markus asking Sophia for advice about what to take to England and answer the questions.

- 1 Which of the things on your list do they mention?
- 2 Why does Sophia want Markus to remember his phone charger?

3 **LISTENING** Listen again. Which expressions in the **SPEAKING FOCUS** can you hear? Which three expressions on the list are not used in the dialogue?

SPEAKING FOCUS
Asking for advice
Can you do me a (big) favour?
Can you give me some advice?
Do you think I need ...?
What do you think I should ...?

Giving advice
The best thing you should do is ...
If I were you, I'd ...
I think/don't think you should ...
You needn't/need to ...
You (really) ought to ...
You must/mustn't ...
The best thing would be to ...
It's a good idea to ...
Why don't you ...?

Accepting advice
Good idea!
Good thinking!
That's really helpful.
Oh, I didn't think of that!

4 Imagine a friend from England wants to visit your country during the winter. In your notebook, complete the advice with one or two words from the **SPEAKING FOCUS**.

- 1 The first thing you should do is book your flights.
- 2 If I were you, I'd pack lots of warm clothes.
- 3 You ought to bring a lot of formal clothes.
- 4 I think you should bring lots of cash.
- 5 You mustn't remember to get some travel insurance.
- 6 You should make sure you have a warm winter coat.

5 **SPEAKING** Look at the photo and discuss the questions.

- 1 Which form of transport do you prefer for long journeys?
- 2 What's the longest journey you've ever made by car, train or bus?
- 3 When did you last travel by bus?

6 **SPEAKING** Discuss which ideas below are good and which are bad for a very long bus journey. Then copy the table and complete it.

a big coat earphones for smartphone or iPod
fizzy drinks a good book light, comfortable clothes
a pillow snacks snow boots sunglasses tissues
chocolate very warm clothes water

	Good idea	Bad idea
Things to wear		
Things to take		

7 **SPEAKING** Follow the instructions below to prepare a dialogue. Use the **SPEAKING FOCUS** to help you. Then act it out to the class.

Student A: You're from England. You're going to travel to Student B's country by bus. You've never been on a long bus journey before. Ask Student B for advice about what to wear, what to take for the journey and what kind of presents to take for the family.

Student B: Student A is visiting you from England. He/She is going to travel to your country by bus. Give him/her some advice about what to wear, what to take for the journey and what kind of presents to bring for your family.

A: Hi Marcus. Can you do me a big favour? I need your help.
B: Yes, sure. What's the problem?
A: Well, you know I'm travelling to your country by bus. I've never been on a long bus journey before and I'm not sure what to take. Can you ...

Warto pamiętać, że w czasie lekcji, których celem jest doskonalenie umiejętności mówienia, czas przeznaczony na mówienie uczniów powinien być co najmniej dwa razy dłuższy niż czas do dyspozycji nauczyciela. Ważne jest zbudowanie przyjaznej atmosfery na zajęciach. Tylko

w klimacie otwartości i wzajemnego zrozumienia uczniowie będą chcieli dzielić się na forum swoimi przemyśleniami.

Tak jak w przypadku pozostałych umiejętności, ucząc się mówić, uczniowie popełniają liczne błędy. Ważne, by nauczyciel poprawiał je adekwatnie do celu, jaki poprzez dane ćwiczenie realizuje. Jeżeli chce, by uczniowie doskonalili płynność wypowiedzi, nie osiągnie celu, gdy będzie im przerywał i poprawiał każdy błąd. Lepiej dyskretnie błędy zanotować i skorygować je wspólnie z uczniami po zakończeniu ćwiczenia. Jeżeli jednak celem nauczyciela jest przećwiczenie wymowy lub świeżo wprowadzonych struktur, wskazane jest, by poprawiać uczniów od razu. Warto dać im szansę autokorekty: po zasygnalizowaniu gestem lub dźwiękiem błędu, należy dać uczniowi czas na podanie poprawnej odpowiedzi. Jednym z najczęstszych błędów nauczycieli jest to, że tego czasu uczniom nie dają lub dają go za mało, przez co zabierają uczącym się szansę na refleksję nad własną wypowiedzią.

Pisanie

Wymagania szczegółowe podstawy programowej w zakresie tworzenia wypowiedzi pisemnej wskazują na konieczność przygotowania uczniów do tworzenia wielu rodzajów tekstów pełniących różnorodne funkcje. Istotne jest zatem nie tylko nauczanie tworzenia tekstów poprawnych pod względem językowym, lecz także uświadomienie uczniom różnic w stylu wypowiedzi adekwatnie do sytuacji. Znaczne poszerzenie repertuaru funkcji językowych, także w obszarze reagowania w formie pisemnej, daje nauczycielom szansę na przygotowanie uczniów do tworzenia tekstów przydatnych w najróżniejszych sytuacjach życia codziennego, a w przyszłości – także i zawodowego.

Przykład: Focus 3. Student's Book (str. 68–69)

5.7

WRITING

A 'for and against' essay
I can present and support arguments
in a simple discursive essay.

1 **SPEAKING** Discuss which of these things it would be most difficult to live without.
(electricity medicine school shops running water)

2 **Read the essay** on contacting rainforest tribes and answer the questions.
1 How many arguments for and against the topic does the writer give?
2 What is your personal opinion on the topic in the essay?

1 Nowadays, many of us live in a world of high technology and instant communication. For most people, it is hard to believe that, in places like the Amazonian rainforest, there are still tribes who have never had contact with the outside world. Some people think that we should make contact with such groups, but others believe they should be left alone.

2 **On the one hand**, there are several arguments for making contact. **First of all**, the people in these tribes could enjoy a better standard of living. For example, they could get access to electricity and running water. **Furthermore**, their young people could go to school and benefit from a modern education. They would probably be amazed to learn about modern technology and life in other parts of the world.

3 **On the other hand**, there are also many arguments against making contact. **Firstly**, after contact, many tribal people suffer and die from diseases that do not exist in the forests where they live. **Next**, history shows that they often join larger society at the lowest level. **For instance**, many become beggars or tourist 'attractions'.

4 **To sum up**, there are clearly strong arguments for and against making contact with rainforest tribes. **Personally**, I think they should be left alone to continue their traditional way of life until they choose to make contact with the outside world.

2 **Look at the essay again**. In which paragraphs does the writer:
a give a personal opinion?
b present arguments against the topic?
c introduce both sides of the issue?
d present arguments for the topic?
e make some general, historical or factual comments about the topic?
f make a statement summarising the main arguments?
g support arguments with examples?
Write the answers in your notebook.

4 **Read the WRITING FOCUS** and check your answers in Exercise 3.

WRITING FOCUS

A 'for and against' essay
• Paragraph 1 – Introduction
Begin with general comments or facts about the topic. End with a statement that mentions both sides of the issue.
• Paragraph 2 – Arguments for
Present two or three arguments for the topic. Include some examples to support arguments.
• Paragraph 3 – Arguments against
Write a similar paragraph presenting and supporting arguments against the topic.
• Paragraph 4 – Conclusion
Make a summarising statement. Add your personal opinion.

5 **Read the LANGUAGE FOCUS**. In your notebook, complete the examples with the linkers in purple in the essay.

LANGUAGE FOCUS

Linkers
• List arguments: 'First of all', Firstly, Secondly, '...', In addition, Finally
• Give examples: For example, '...',
• Show contrast: However, '...', On the other hand
• Give a personal opinion: In my opinion, '...',
• Introduce a conclusion: In conclusion, '...'

6 Read this short essay discussing tourism. Which linkers are correct?

Tourist trap

As travel to remote and exotic locations becomes more affordable, there is a growing demand for trips to developing countries that haven't been considered as holiday destinations until now. This can have both positive and negative effects on the countries.

¹For example / ²First of all, let's look at some positive effects. Tourism can bring wealth to developing countries. ³In my opinion / ⁴For instance, jobs are created and tourists use local shops and businesses. ⁵However / ⁶Secondly, tourism encourages traditional customs, festivals and local handicrafts. ⁷On the other hand / ⁸Furthermore, communication between local people and tourists promotes better cultural understanding.

⁹In conclusion / ¹⁰On the other hand, the jobs created by tourism are often seasonal and badly paid. ¹¹For instance / ¹²Furthermore, tourism drives up the cost of basic products and local people cannot afford to do their shopping in supermarkets and local shops. ¹³In addition / ¹⁴To sum up, it can damage the natural environment and increase pollution.

¹⁵In conclusion / ¹⁶For instance, tourism must be managed carefully in developing countries. ¹⁷Personally, I think / ¹⁸Furthermore, tourists need to be more respectful of the local culture and environment.

7 Which linkers complete the social media post below appropriately? Write them in your notebook.

 My parents booked a holiday to a Caribbean island which has been badly damaged by a tropical storm. ¹ , they should have cancelled their holiday. ² , I think it's wrong to relax on a beach while local people are rebuilding their homes. ³ , there may be a shortage of water and food, and tourists will make matters worse.

Some people disagree. ⁴ , they say that those destinations may rely on tourism income. ⁵ , hotels, restaurants and taxi drivers will struggle to survive. ⁶ , people want to go back to normal as soon as possible.

Some tourists may want to help. ⁷ , it's important that they do it through an organisation. ⁸ , my parents should do some research before they go and find out what the local people think.

COMMENTS

 I agree with you! Your parents should cancel their holiday and send the money to the people who have lost everything.

8 You are going to write an essay on the topic of keeping animals in zoos. Which arguments below are for and which are against?

1 There are opportunities for research.
2 The animals suffer from stress and depression.
3 It is very difficult to recreate the animals' natural environments.
4 Endangered species can be protected.

9 In your notebook, match the arguments in Exercise 8 with supporting examples below.

a For instance, birds kept in zoos can never fly freely like wild birds.
b For example, we have learned more about genetics from studying zoo animals.
c For instance, some species which used to be wild are now only found in zoos.
d For example, some animals become stressed because of contact with zoo visitors.

10 In your notebook, write two more arguments for or against keeping animals in zoos. Write supporting examples.

SHOW WHAT YOU'VE LEARNT

11 Do the writing task in your notebook. Use the ideas in Exercises 8, 9 and 10, the WRITING FOCUS and the LANGUAGE FOCUS to help you.

Napisz wypracowanie, w którym przedstawisz argumenty za trzymaniem zwierząt w ogrodach zoologicznych i przeciw takiej praktyce. Długość twojego wypracowania powinna wynosić co najmniej 200 słów.

Aby uczeń mógł samodzielnie stworzyć tekst, należy wyposażyć go w zasób środków językowych umożliwiający wykonanie zadania. Ważne jest określenie kontekstu (nieocenione są ilustracje bądź fragment filmu), gatunku tekstu, celu w jakim uczeń pisze, i odbiorcy tekstu. Gdy wdraża się uczniów do samodzielnego pisania, warto poświęcić czas na porozmawianie o tym, co można napisać na omawiany temat, zgromadzić słownictwo itp.

Przykład: Focus 3. Student's Book (str. 68)

- 1 **SPEAKING** Discuss which of these things it would be most difficult to live without.

(electricity medicine school shops running water)

Gdy uczy się tworzenia wypowiedzi pisemnej na tym poziomie zaawansowania, najlepiej zaczynać od tematów bliskich uczniom, umożliwiających im odniesienie się do własnych doświadczeń. Kolejnym sprawdzonym krokiem jest zapoznanie uczniów z modelową wypowiedzią, ze szczególnym uwzględnieniem struktur i zwrotów charakterystycznych dla danej formy wypowiedzi.

Przykład: Focus 3. Student's Book (str. 68)

2 Read the essay on contacting rainforest tribes and answer the questions.

- 1 How many arguments for and against the topic does the writer give?
- 2 What is your personal opinion on the topic in the essay?

1 Nowadays, many of us live in a world of high technology and instant communication. For most people, it is hard to believe that, in places like the Amazonian rainforest, there are still tribes who have never had contact with the outside world. Some people think that we should make contact with such groups, but others believe they should be left alone.

2 On the one hand, there are several arguments for making contact. **First of all**, the people in these tribes could enjoy a better standard of living. For example, they could get access to electricity and running water. **Furthermore**, their young people could go to school and benefit from a modern education. They would probably be amazed to learn about modern technology and life in other parts of the world.

3 On the other hand, there are also many arguments against making contact. Firstly, after contact, many tribal people suffer and die from diseases that do not exist in the forests where they live. Next, history shows that they often join larger society at the lowest level. **For instance**, many become beggars or tourist 'attractions'.

4 To sum up, there are clearly strong arguments for and against making contact with rainforest tribes. **Personally**, I think they should be left alone to continue their traditional way of life until they choose to make contact with the outside world.

3 Look at the essay again. In which paragraphs does the writer:

- a give a personal opinion?
- b present arguments against the topic?
- c introduce both sides of the issue?
- d present arguments for the topic?
- e make some general, historical or factual comments about the topic?
- f make a statement summarising the main arguments?
- g support arguments with examples?

Write the answers in your notebook.

4 Read the WRITING FOCUS and check your answers in Exercise 3.

WRITING FOCUS

A 'for and against' essay

- Paragraph 1 – Introduction
Begin with general comments or facts about the topic.
End with a statement that mentions both sides of the issue.
- Paragraph 2 – Arguments for
Present two or three arguments for the topic.
Include some examples to support arguments.
- Paragraph 3 – Arguments against
Write a similar paragraph presenting and supporting arguments against the topic.
- Paragraph 4 – Conclusion
Make a summarising statement.
Add your personal opinion.

5 Read the LANGUAGE FOCUS. In your notebook, complete the examples with the linkers in purple in the essay.

LANGUAGE FOCUS

Linkers

- List arguments: ¹ *First of all*, *Firstly*, *Secondly*, ² _____, *In addition*, *Finally*
- Give examples: *For example*, ³ _____
- Show contrast: *However*, ⁴ _____, *On the other hand*
- Give a personal opinion: *In my opinion*, ⁵ _____
- Introduce a conclusion: *In conclusion*, ⁶ _____

Następnym etapem jest zaplanowanie wypowiedzi: ustalenie kolejności wydarzeń, argumentów, zaplanowanie treści poszczególnych akapitów i napisanie szkicu, a następnie – pracy w całości: ze wstępem, rozwinięciem i zakończeniem.

Przykład: Focus 3. Student's Book (str. 69)

8 You are going to write an essay on the topic of keeping animals in zoos. Which arguments below are for and which are against?

- 1 There are opportunities for research.
- 2 The animals suffer from stress and depression.
- 3 It is very difficult to recreate the animals' natural environments.
- 4 Endangered species can be protected.

9 In your notebook, match the arguments in Exercise 8 with supporting examples below.

- a For instance, birds kept in zoos can never fly freely like wild birds.
- b For example, we have learned more about genetics from studying zoo animals.
- c For instance, some species which used to be wild are now only found in zoos.
- d For example, some animals become stressed because of contact with zoo visitors.

10 In your notebook, write two more arguments for or against keeping animals in zoos. Write supporting examples.

SHOW WHAT YOU'VE LEARNT

11 Do the writing task in your notebook. Use the ideas in Exercises 8, 9 and 10, the WRITING FOCUS and the LANGUAGE FOCUS to help you.

Napisz wypracowanie, w którym przedstawisz argumenty za trzymaniem zwierząt w ogrodach zoologicznych i przeciw takiej praktyce.

Długość twojego wypracowania powinna wynosić co najmniej 200 słów.

Niezwykle istotna jest rola autokorekty oraz korekty koleżeńskiej w fazie sprawdzenia zgodności pracy z elementami polecenia, poprawności językowej, spójności itp. Nauczyciel, sprawdzając prace, powinien stosować czytelny kod oznaczeń różnego rodzaju błędów (np. używany przez egzaminatorów OKE) i zmuszać tym samym uczniów do samodzielnego ich poprawiania. Jest to technika pracochłonna, ale wzbudzająca refleksję uczniów i przynosząca pozytywne skutki.

Ćwiczenia doskonalące pisanie, które warto zastosować, to:

- uzupełnianie luk w zdaniach, tekstach, krzyżówkach;
- podpisywanie obrazków;
- pisanie tekstów na podstawie schematu;
- formułowanie odpowiedzi na pytania do przeczytanego tekstu;
- uzupełnianie dialogów;
- konstruowanie tekstu z podanych elementów;
- opis historyjki na podstawie obrazków z użyciem podanego słownictwa;
- łączenie fragmentów zdań z wykorzystaniem spójników lub bez nich¹².

Tak jak w przypadku wszystkich pozostałych działań językowych, nie należy ograniczać doskonalenia umiejętności pisanie do ćwiczeń podręcznikowych. Stawianie przed uczniami realnych wyzwań, jak korespondencja z rówieśnikami anglojęzycznymi z innego kraju w ramach realizowanego projektu, nie tylko jest dla uczniów bardziej motywujące, lecz także w naturalny sposób wymusza potrzebę zastosowania adekwatnych zwrotów i funkcji językowych, a przede wszystkim zachęca uczniów do regularnego pisanie (więcej o pracy metodą projektu w rozdziale 4.3.6.).

4.3.4. Rozwijanie gramatyki

Nie ma gorętszego tematu w metodyce nauczania języka angielskiego niż miejsce gramatyki w tym procesie. Na przestrzeni lat zmieniały się mody i podejścia do nauczania języka, a

¹² Kompetencje kluczowe na lekcji języka obcego – Ośrodek Rozwoju Edukacji. Zestawy materiałów dla nauczycieli szkół ćwiczeń – języki obce. Zestaw 2, zeszyt 1, Warszawa, 2017.

także – do sposobu nauczania gramatyki. Oś dyskusji przebiega na linii: uczenie formy czy znaczenia, wiedza czy umiejętności. To z kolei prowadzi do pytania, czy to ma być świadome, czy – podświadome uczenie się gramatyki. Wszakże można zagadnień gramatycznych nauczać przez reguły, przez kontekst i odkrywanie zasad lub stosując mieszaninę obu podejść. Te trzy główne nurty ujęto w niniejszym programie jako zasady:

1. 3P: presentation, practice, production;
2. 3E: exploration, explanation, expression (production activation);
3. ESA – engage, study, activate.

Pierwsze podejście (zasada 3P), zwane podejściem dedukcyjnym, jest charakterystyczne np. dla metody gramatyczno-tłumaczeniowej. W tym podejściu nauczyciel jest w centrum uwagi. To on przedstawia temat gramatyczny, tłumaczy zasady, a następnie proponuje ćwiczenia, w których reguły i formy mają zostać zastosowane w zdaniach. Nauczyciel przeprowadza ucznia od ogólnej zasady do szczegółu. Uczeń natomiast odtwarza model, wykonując szereg ćwiczeń utrwalających.

W drugim podejściu (zasada 3E), indukcyjnym, to uczeń jest w centrum procesu nauczania. To on dokonuje „odkrycia” zasad w materiale przygotowanym przez nauczyciela lub zawartym w podręczniku. Poznanie wybranego zagadnienia gramatycznego odbywa się w trzech krokach. Pierwszy krok to zauważenie problemu (*noticing*), czyli proces aktywnego zapoznawania się z treścią, w którym uczeń uświadamia sobie istnienie nowej struktury i widzi związek między formą językową a znaczeniem. Drugi krok, tj. strukturyzacja (*structuring*), wnosi nowe wzorce do języka używanego przez uczniów i zwykle wymaga kontrolowanej praktyki. Wreszcie krok trzeci, proceduralizacja (*procedurising*), prowadzi do zastosowania nowej struktury gramatycznej w natychmiastowej i płynnej komunikacji.

Obydwa podejścia, 3P i 3E, mają swoje zalety i wady. Podejście indukcyjne jest często postrzegane jako korzystniejsze, ponieważ uczeń z biernego odbiorcy przekształca się w bardziej aktywnego uczestnika w procesie uczenia się. To zwiększone zaangażowanie może pomóc uczniowi rozwijać głębsze zrozumienie i ułatwić przyswajanie języka angielskiego. To może również zwiększyć autonomię ucznia i jego motywację. Z drugiej strony uczenie indukcyjne może pochłaniać więcej czasu i energii, a także stawia większe wymagania nauczycielowi i uczniowi. Możliwe jest również, że w trakcie procesu uczący się może dojść do błędnych wniosków lub stworzyć niepoprawne lub niepełne reguły. Ponadto podejście indukcyjne może stać w sprzeczności z osobistym stylem uczenia się oraz preferencjami ucznia. Poza tym nie wszystkie zasady da się sformułować samodzielnie, gdyż uczeń nie dysponuje wystarczającym zasobem metajęzyka do ich opisania lub też dana struktura gramatyczna okazuje się zbyt skomplikowana. Z tego powodu polecamy stosowanie systemu mieszanego, z wykorzystaniem koncepcji ESA.

Aby skutecznie nauczać języka angielskiego, a zwłaszcza gramatyki, nauczyciel musi skupić uwagę uczniów na temacie i zaangażować ich emocjonalnie. W modelu ESA pierwsza faza (*engage*) stanowi wprowadzenie do tematu, a ćwiczenia, które najlepiej angażują uczniów, to gry i zabawy językowe, natomiast wykorzystywany model interakcji to praca w parach lub w małych grupach. Ta część lekcji może obejmować pokazywanie ilustracji, rekwizytów, ukazywanie kontrastów, dyskusję z całą klasą, pantomimę i odgrywanie scenek, zachęcanie uczniów do odpowiedzi na pytania oraz do samodzielnego formułowania pytań, tak aby

zmotywowować ich do myślenia i mówienia po angielsku. Celem tej fazy, oprócz emocjonalnego zaangażowania ucznia w lekcję, jest zwrócenie jego uwagi na kluczowe struktury, które zostaną omówione w czasie lekcji, i ewentualna elicytacja wcześniejszej wiedzy na ten temat. Ta część lekcji jest niezwykle ważna, ponieważ daje nauczycielowi możliwość włączenia wszystkich uczniów do zajęć. Faza angażowania pomaga również uczniom czuć się bardziej komfortowo i w gotowości do nauki.

Przykład: Focus 2. Student's Book (str. 6)

- 1 **SPEAKING** Who are your role models? Think about famous people or people you know and tell your partner.

W drugiej części (*study*) skupiamy się na języku, tj. na strukturze gramatycznej, która jest przedmiotem lekcji. Informacje można przekazywać na wiele sposobów, dostosowując metody do potrzeb grupy, wykorzystywać teksty i dialogi lub przykładowe zdania, ćwiczenia i pytania naprowadzające, a także dryl językowy.

Przykład: Focus 2. Student's Book (str. 6)

- 2 **1.6** Decide which answers a–f match questions 1–6. Then listen and check.

- 1 Who inspires you?
- 2 Why do you admire him?
- 3 Does he give money to environmental charities?
- 4 Have you ever met him?
- 5 What is he doing now?
- 6 Are you following him on Twitter?

- a No, never.
- b Not exactly. He runs The Leonardo DiCaprio Foundation.
- c He's working on a new film.
- d Leonardo DiCaprio.
- e Yes, I am.
- f Because he's passionate about the environment.

- 3 Read the GRAMMAR FOCUS. What forms from the questions in blue in Exercise 2 complete the examples correctly?

GRAMMAR FOCUS

Present tenses – question forms

- To make questions, you put an auxiliary verb (*do, be, have*) before the subject of the main verb.
Present Simple → Why ¹ ? you admire him?
Present Continuous → What ² ? he doing now?
Present Perfect → ³ ? you ever met him?
- When you ask about the subject, you don't use the Present Simple auxiliary *do/does*.
 Who ⁴ ? you? NOT ~~Who does inspire you?~~

Przykład: Focus 2. Student's Book (str. 116)

REFERENCE AND PRACTICE		Wszystkie ćwiczenia wykonaj w zeszytach.																																																										
1.2 GRAMMAR	Present tenses – question forms W języku angielskim pytania ogólne (Yes/No questions), szczegółowe (Wh- questions) i pytania o podmiot (subject questions) tworzymy w różny sposób. Przeanalizuj poniższe tabele dla czasów Present Simple, Present Continuous i Present Perfect. Present Simple <table border="1"> <tr> <td colspan="2">Pytania ogólne (Yes/No questions)</td> </tr> <tr> <td>Do</td> <td>I/you/we/they speak English?</td> </tr> <tr> <td colspan="2">Does</td> </tr> <tr> <td>he/she/it</td> <td>speak English?</td> </tr> <tr> <td colspan="2">Pytania szczegółowe (Wh- questions)</td> </tr> <tr> <td>What</td> <td>do I/you/we/they speak?</td> </tr> <tr> <td>languages</td> <td>does he/she/it</td> </tr> <tr> <td colspan="2">Pytania o podmiot (Subject questions)</td> </tr> <tr> <td>Who</td> <td>speaks English?</td> </tr> <tr> <td colspan="2">Present Continuous</td> </tr> <tr> <td colspan="2">Pytania ogólne (Yes/No questions)</td> </tr> <tr> <td>Am</td> <td>I working now?</td> </tr> <tr> <td>Are</td> <td>you/we/they</td> </tr> <tr> <td>is</td> <td>he/she/it</td> </tr> <tr> <td colspan="2">Pytania szczegółowe (Wh- questions)</td> </tr> <tr> <td>What</td> <td>am I doing?</td> </tr> <tr> <td>is</td> <td>he/she/it</td> </tr> <tr> <td>are</td> <td>you/we/they</td> </tr> <tr> <td colspan="2">Pytania o podmiot (Subject questions)</td> </tr> <tr> <td>Who</td> <td>is working now?</td> </tr> <tr> <td colspan="2">Present Perfect</td> </tr> <tr> <td colspan="2">Pytania ogólne (Yes/No questions)</td> </tr> <tr> <td>Have</td> <td>I/you/we/they swum in a river?</td> </tr> <tr> <td>Has</td> <td>he/she/it</td> </tr> <tr> <td colspan="2">Pytania szczegółowe (Wh- questions)</td> </tr> <tr> <td>What</td> <td>have I/you/we/they done?</td> </tr> <tr> <td>has</td> <td>he/she/it</td> </tr> <tr> <td colspan="2">Pytania o podmiot (Subject questions)</td> </tr> <tr> <td>Who</td> <td>has swum in a river?</td> </tr> </table> Tworząc pytanie szczegółowe z czasownikiem, któremu towarzyszy przymiarek i rzeczownik, np. <i>work with somebody</i> itp., i pytając o ten właśnie rzeczownik, nie przenosimy przymienia na początek pytania (jak to robimy w języku polskim), ale zostawiamy go tam, gdzie jest, czyli po czasowniku. Who does Emily work with? Z kim pracuje Emily? W czasie Present Simple w pytaniach o podmiot nie stosujemy czasowników posiłkowych do I does. Porównaj: Julia gives money to charity. Who gives money to charity? Kto przekazuje pieniądze organizacji charytatywnej? Julia gives money to charity. What does Julia give to charity? Co przekazuje Julia organizacji charytatywnej?	Pytania ogólne (Yes/No questions)		Do	I/you/we/they speak English?	Does		he/she/it	speak English?	Pytania szczegółowe (Wh- questions)		What	do I/you/we/they speak?	languages	does he/she/it	Pytania o podmiot (Subject questions)		Who	speaks English?	Present Continuous		Pytania ogólne (Yes/No questions)		Am	I working now?	Are	you/we/they	is	he/she/it	Pytania szczegółowe (Wh- questions)		What	am I doing?	is	he/she/it	are	you/we/they	Pytania o podmiot (Subject questions)		Who	is working now?	Present Perfect		Pytania ogólne (Yes/No questions)		Have	I/you/we/they swum in a river?	Has	he/she/it	Pytania szczegółowe (Wh- questions)		What	have I/you/we/they done?	has	he/she/it	Pytania o podmiot (Subject questions)		Who	has swum in a river?	1 Choose the correct option. 1 Who sits / does sit next to you in class? 2 Where does your best friend live / lives your best friend? 3 Which capital cities has visited your best friend / has your best friend visited? 4 You are watching / Are you watching the news now? 5 Why Jamie and Toni have been / have Jamie and Toni been so quiet today? 6 What you do / do you do at the weekends? 2 Write questions about the underlined information. 1 My grandparents give money to a <u>charity</u>. 2 Tina has tried <u>Japanese food</u>. 3 I'm dreaming about my winter holiday in <u>Zakopane</u>. 4 My best friend lives in <u>Frankfurt</u>. 5 Jo has visited <u>Poland, Russia and Slovakia</u>. 6 <u>Jim</u> is watching a comedy at the moment. 3 Translate the words in brackets into English. 1 <u> </u> (Kto gotuje obiady) in your family? 2 <u> </u> (Czy kiedykolwiek poznałeś) a celebrity? 3 <u> </u> (Jaki jest brat Adam), in your opinion? 4 <u> </u> (Czy Leonardo DiCaprio przeżyje teraz) on a new film? 5 <u> </u> (Czy Tom wygląda jak) his dad? 6 <u> </u> (Co czytałeś) at the moment? 7 <u> </u> (Czy byłeś) to London recently? 8 <u> </u> (Czy Emilia jest) rational and outgoing? 9 <u> </u> (Czy twój nauczyciel języka angielskiego) played in a rock band? 10 <u> </u> (Co lubisz robić) after school? 4 Complete the questions with the correct forms of the auxiliary verbs do, be or have. One question does not need an auxiliary verb. 1 What music <u> </u> you like, Sebastian? I like hip-hop. 2 Who <u> </u> your parents talking to in the kitchen? 3 <u> </u> you seen my laptop? I can't find it anywhere. 4 Why <u> </u> Asia always so serious? She never looks happy. 5 What <u> </u> Martin eaten this afternoon? 6 <u> </u> Jane looking for her glasses? They're over here. 7 Who <u> </u> wants to help me bake dad's birthday cake? 8 <u> </u> you like apples? These ones are really juicy.
	Pytania ogólne (Yes/No questions)																																																											
	Do	I/you/we/they speak English?																																																										
	Does																																																											
he/she/it	speak English?																																																											
Pytania szczegółowe (Wh- questions)																																																												
What	do I/you/we/they speak?																																																											
languages	does he/she/it																																																											
Pytania o podmiot (Subject questions)																																																												
Who	speaks English?																																																											
Present Continuous																																																												
Pytania ogólne (Yes/No questions)																																																												
Am	I working now?																																																											
Are	you/we/they																																																											
is	he/she/it																																																											
Pytania szczegółowe (Wh- questions)																																																												
What	am I doing?																																																											
is	he/she/it																																																											
are	you/we/they																																																											
Pytania o podmiot (Subject questions)																																																												
Who	is working now?																																																											
Present Perfect																																																												
Pytania ogólne (Yes/No questions)																																																												
Have	I/you/we/they swum in a river?																																																											
Has	he/she/it																																																											
Pytania szczegółowe (Wh- questions)																																																												
What	have I/you/we/they done?																																																											
has	he/she/it																																																											
Pytania o podmiot (Subject questions)																																																												
Who	has swum in a river?																																																											

Zasady można pozostawić do wyboru w zadaniu typu „wybór wielokrotny”. Jest to etap lekcji, w trakcie którego nauczyciel powinien zwracać szczególną uwagę na błędy popełniane przez uczniów, omawiać je i korygować, wspierać uczniów w lepszym zrozumieniu funkcjonowania danej struktury językowej. W tej fazie można stosować wszystkie modele interakcji proponowane w niniejszym programie.

Faza trzecia (*activate*) to praktyczne wykorzystanie elementu języka poznanego w fazie drugiej w różnych kontekstach sytuacyjnych. Ta część lekcji służy rozwijaniu kompetencji językowych uczniów. Ćwiczenia należy zaplanować tak, aby wspierały komunikację i były ukierunkowane na inkorporację nabytych umiejętności w życiu społecznym i zawodowym. Ćwiczenia mogą obejmować dyskusję całą klasą, w małych grupach, a nawet w parach. Adekwatne dla tej fazy będzie: odgrywanie ról, grupowe tworzenie historyjek, pisanie wierszy np. *haiku*, a także zadania takie jak tworzenie plakatów, ulotek reklamowych, symulacji, czy wreszcie debata.

Przykład: Focus 2. Student's Book (str. 6)

- 7 SPEAKING** In pairs, ask and answer the questions about the information in Exercise 6. Use different question words, e.g. *what, how long or how often*.

A: What are you reading at the moment?

B: A book about Steve Jobs.

Odpowiedni dobór aktywności uczniów pomoże nauczycielowi się dowiedzieć, jak dobrze zrozumieli oni materiał omawiany na zajęciach. Bardzo ważne jest, aby zawsze najpierw zaangażować uczniów emocjonalnie, a dopiero później ich aktywować.

Przykładowy schemat lekcji ukierunkowanej na rozwijanie gramatyki z wykorzystaniem modelu ESA – porównanie czasów: *Past Simple* i *Past Continuous*; temat dla ucznia: Co robiłeś wczoraj o jedenastej wieczorem?

Engage: 6–8 min

– Nauczyciel mówi, co robił poprzedniego dnia o określonej porze, następnie zadaje pytanie wybranemu uczniowi: *What were you doing yesterday at 11 p.m?*; uczniowie przemieszczają się po klasie i zadają pytanie czterem wybranym osobom. Można wykorzystać fiszki obrazkowe z podstawowymi czynnościami w celu ułatwienia odpowiedzi.

– Nauczyciel organizuje partię tenisa¹³ czasownikami nieregularnymi (fiszki: forma podstawowa i przeszła rozłożone jak karty memory). Czteroosobowe grupy rozgrywają partię debla, A1 wybiera kartę i odbija piłeczkę (tzn. odczytuje formę podstawową) do B1, który przyjmuje piłkę, podając formę przeszłą, następnie wybiera kolejną fiszkę i odbija piłeczkę do A2, a ten z kolei do B2 i wreszcie B2 do A1, każda prawidłowo przyjęta piłka to 1 punkt dla drużyny.

– Alternatywnie szanty w parach wg wzoru na tablicy:

• *You did it! You did it!*

▫ *What did I do? What did I do?*

• *I told you not to do it, but you did it again! I told you not to do it, but you did it again!*

▫ *I'm sorry. I'm sorry.*

Uczniowie podstawiają do schematu kolejne czasowniki nieregularne, np. *eat, drink, take*. Oprócz form czasowników mają okazję przećwiczyć konstrukcję pytań w czasie przeszłym.

– Nauczyciel zbiera informację zwrotną: główny punkt lekcji to konstrukcje czasu przeszłego.

Study: 15–20 min

– Tekst o Kopciuszku zawierający błędne informacje, czytanie indywidualne – podkreślenie błędów merytorycznych, sprawdzenie w parach i całą klasą.

– Wybrane zdania z tekstu (struktury z *when* i *while*) na tablicy, analiza całą klasą.

– Teksty z lukami: karty A i B, uczniowie w parach czytają swoje teksty i formułują pytania w celu uzupełnienia informacji.

– Formułowanie zdań przeczących do błędnych informacji z tekstu o Kopciuszku: praca w czteroosobowych grupach.

– Tabele na tablicy z lukami, chętni uczniowie uzupełniają luki – wspólne sformułowanie zasad.

Activate: 17–20 min (alternatywne ćwiczenia)

– Gra w policjantów i złodziei *Alibi* – dwoje uczniów odgrywa role podejrzanych, wychodzą z klasy i przygotowują alibi, korzystając z informacji na karcie. Pozostali uczniowie to

¹³ D. Kondrat, *Twórcze sposoby na naukę gramatyki angielskiej*, [w:] „Języki Obce w Szkole” 01/2014, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa, 2014.

policjanci, przygotowują pytania i prowadzą przesłuchanie podejrzanych (pojedynczo). Notują nieścisłości w „zeznaniach” i na tej podstawie decydują o winie.

- Uczniowie pracują w grupach po 4–5 osób, wykorzystują kości opowieści (*story cubes*): z indywidualnego rzutu wybierają pięć kości i kolejno tworzą krótkie historyjki.
- Uczniowie pracują w grupach po 4–5 osób, wykorzystują fiszki obrazkowe jak karty: kolejny gracz wybiera kartę z talii i kontynuuje opowieść.
- Uczniowie pracują w parach, piszą historyjkę liczącą np. 100 wyrazów rozpoczynającą / kończącą się zdaniem podanym przez nauczyciela. Prezentacja dla całej klasy.

4.3.5. Praca nad słownictwem

Etapy

Pracę nad opanowaniem słownictwa można zasadniczo podzielić na trzy etapy:

- **Wprowadzenie nowych słów i zwrotów** może polegać na wskazaniu przedmiotu, pokazaniu obrazka, zilustrowaniu znaczenia słowa za pomocą gestu, podaniu synonimu lub antonimu lub zdefiniowaniu słowa w języku obcym. Jeżeli uczniowie mają problem ze zrozumieniem znaczenia, można zawsze przetłumaczyć słowo na język polski, choć obecnie metoda tłumaczeniowa nie znajduje wielu zwolenników.
- **Utrwalenie słownictwa** odbywa się przez ćwiczenia ułatwiające zapamiętanie nowych wyrazów i ich znaczenia. Nauczyciel powinien umożliwić uczniom przećwiczenie poznanego słownictwa w obrębie wszystkich czterech działań językowych. Należy zatem przeprowadzić ćwiczenia polegające na czytaniu lub słuchaniu tekstu, których kontynuacją będą zadania utrwalające nowe słownictwo. Uczniowie powinni przećwiczyć także poprawną wymowę słowa, powtarzając po nauczycielu lub wykorzystując nagrany wzorzec wymowy, a także przećwiczyć zapis ortograficzny nowych słówek. Dodatkowo można też poprosić uczniów żeby obok nowo poznanych wyrazów umieścili rysunki ilustrujące ich znaczenie albo podali skojarzenia z tymi wyrazami.
- **Powtarzanie w zadaniach komunikacyjnych** powinno stwarzać uczniom okazję do odniesienia się do własnych przeżyć i doświadczeń. Idealną formą jest tworzenie plakatów lub prezentacji odpowiadających zainteresowaniom uczniów oraz rzeczywistości im bliskiej.

Przed wszystkim kontekst

Nauczyciel powinien stwarzać uczniom możliwość opanowania całych zwrotów i wyrażen w kontekstach sytuacyjnych i językowych zbliżonych do naturalnych, a przy tym umożliwiać im samodzielne przetworzenie nowego materiału. Im bardziej działający na wyobraźnię lub zabawny przykład uczeń stworzy, tym większe prawdopodobieństwo, że łatwiej nowe słowa zapamięta i użyje ich poprawnie w rzeczywistej sytuacji językowej.

Przykład: High Note 2. Workbook (str. 62)

Matura practice test 1

SŁUCHANIE

- 1 31 Usłyszysz dwukrotnie cztery wypowiedzi na temat podróżowania. Do każdej wypowiedzi (1-4) dopasuj odpowiadające jej zdanie (A-E). Jedno zdanie zostało podane dodatkowo i nie pasuje do żadnej wypowiedzi.

1	2	3	4

This person

- A says what he/she does to get ready for a long journey.
- B is a tour guide who is giving information to holidaymakers.
- C describes a very unusual experience at the airport.
- D gives advice to people who are often late.
- E explains why some passengers complained about their journey.

CZYTANIE

- 2 Przeczytaj trzy teksty związane ze sportem. Z podanych odpowiedzi wybierz właściwą, zgodną z treścią tekstu. Zakreśl literę A, B albo C.

ACHILLES THE CAT

Achilles the Cat predicted the winner of the match of the 2018 FIFA World Cup between Russia and Saudi Arabia. The cat was offered two bowls of food and almost immediately chose the one with the Russian flag. The cute white cat with blue eyes is deaf, like all cats who are white and have blue eyes. He normally spends his days chasing mice at St Petersburg's Hermitage Museum, but his owners believe he has great intuition so they moved him out of the museum to the Cat Republic Café during the World Cup. There Achilles's owners dressed him in a red soccer jersey and held training sessions to help him lose some weight before the event. When Achilles was not in training, he was posing for pictures, hoping to become as famous as Paul the Octopus, Elephant Nelly, the turtles Memoir and Cabecao and other pets who had made predictions in the World Cup before him.

1 From the text we learn that

- A animals are often used to predict results in the World Cup.
- B Achilles chose the winner because he trained with the Russian team.
- C the cat's life changed after he predicted the winner.

AFTER THE MARATHON

Congratulations! You have finished the marathon! First of all, I hope you feel excited and are enjoying your success! Your best move now is to have some water and hug your friend. Then, wrap yourself in a blanket or anything else you can find to keep your body warm. As soon as possible, change into some warm, dry clothes and grab something to eat and drink. It can be a sports drink, a cereal bar or a banana. Three hours after the run, have a meal with fish, pasta or rice to help your muscles get back in shape. And remember even if you're feeling pretty good after your marathon, do not have too much food, as your body will not be capable of breaking it down and you will feel sick.

2 The purpose of the text is to

- A explain why runners feel hungry and tired after a marathon.
- B give advice on what to do and what not to do after a marathon.
- C advertise foods that runners should eat after a marathon.

FAVOURITE SPORT

"What was your favourite sport in primary school?" It's the first question everyone asks when they start training with me. And they are shocked when I tell them I didn't play any sports in primary school. In fact, I hated exercise.

It all changed in my first year of secondary school. During a game of volleyball, I fell on the floor and had the worst pain in my back I'd ever felt. That evening it got worse. I could not move. The doctor told me I had a rare virus and it would last for up to nine months. He said exercise was going to be the most important for me. After a few months, I finally felt ready to try some movement but I was sure I was not going to like it. My mother encouraged me to come to the sports club with her and join a group exercise class. And ... I loved it! It was so much fun! I did kickboxing classes, weight classes and step classes. Suddenly, the gym was the "cool" place to be after school.

3 The writer joined a sports club because

- A she thought it was a cool thing to do.
- B her mother invited her to try it.
- C she wanted to try some new activities.

Moc wyrażen i zwrotów

Ekspozycja uczniów na kolokacje, czyli związki frazeologiczne będące często używanym zestawieniem słów, w których sens całości wynika ze znaczeń poszczególnych wyrazów, oraz uczenie tzw. *chunks*, czyli fragmentów zdań wyrażających określone znaczenie lub funkcję, znacznie bardziej przybliży uczniów do poziomu języka rodzimego użytkownika języka niż zadawanie list słówek do nauczenia na pamięć. Uczniowie nie będą bowiem w stanie swobodnie użyć wyizolowanego słowa w zdaniu, a gdy przestaną listę słówek powtarzać, szybko ich zapomną¹⁴. Z kolei nauka całych zwrotów poprawia płynność wypowiedzi: uczeń nie musi szukać w pamięci słów i tworzyć z nich zwrotów, tylko sięga po gotowe wyrażenie bez narażenia się na stres związany z popełnieniem ewentualnego błędu.

¹⁴ A. Cieniuch-Król, *Efektywnie, czyli jak?* [w:] „Języki Obce w Szkole” 03/2017, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa, 2017.

Przykład: High Note 2. Student's Book (str. 66)

WATCH OUT!

*do the chores/the housework/the dishes/the windows/
the cooking/the cleaning/the washing-up/the ironing/
the dusting, etc.*

*make your bed/breakfast/a meal/a cup of tea/
a sandwich, etc.*

Porcjowanie

Nauczyciele powinni przekonać uczniów do systematycznej nauki słownictwa. Uczenie się kilku zwrotów codziennie przyniesie dużo lepszy efekt niż próba opanowania całej listy raz w miesiącu.

Cykliczność

Utrwaleniu słownictwa służą powroty do wcześniej wprowadzonych treści. Sprzyja temu z kolei spiralny układ treści nauczania zaproponowany przez autorów podstawy programowej, z definicji wymuszający utrwalanie poznanego słownictwa i struktur i wprowadzanie nowych elementów.

Style uczenia się

Warto rozpoznać i uwzględnić w pracy style uczenia się (więcej na ten temat w rozdziale 4.3.9.), co nie oznacza, że należy mieć zawsze cztery wersje lekcji, aby odpowiedzieć na potrzeby sensoryczne wszystkich uczniów. Jeżeli nauczyciel wie, jakie style uczenia reprezentują uczniowie, może z powodzeniem wskazywać im najefektywniejsze sposoby utrwalania słownictwa:

- **Wzrokowcy** najwięcej skorzystają z obrazków i gestów. Lepiej zapamiętają, jeśli słowa zapiszą, podkreślą kolorami, pogrupują, zilustrują. To zwłaszcza dla nich warto zawiesić plakaty z nowym słownictwem w klasie.
- **Słuchowcy** najszybciej nauczą się słownictwa, słuchając piosenek, oglądając filmy, głośno powtarzając, słuchając nauczyciela mówiącego w języku obcym.
- **Dotykowcy** z powodzeniem utrwalą słownictwo z wykorzystaniem prac plastycznych, plakatów, pracując metodą projektów oraz dotykając przedmiotów.
- **Kinestetycy** najszybciej zapamiętają nowe słownictwo, jeśli dostaną szansę poruszania się po klasie, np. przy okazji krótkich dialogów, odgrywania scenek, sond wśród koleżanek i kolegów, gier i zabaw, podczas których mogą wyjść z ławek czy podejść do tablicy.

4.3.6. Integracja międzyprzedmiotowa – prace projektowe

Język jest medium, za pomocą którego zdobywamy, przetwarzamy i przekazujemy informacje o sobie i otaczającym nas świecie. Treści nauczania zawarte w niniejszym programie pozwalają powiązać naukę języka angielskiego z zagadnieniami z innych przedmiotów przez wyszukanie wspólnych tematów i obszarów zainteresowań w podstawach programowych odpowiadających tym przedmiotom. Ważne jest, żeby wiedzę i umiejętności

zdobyte na zajęciach z danego przedmiotu uczeń umiał skutecznie wykorzystać na lekcjach z innych przedmiotów oraz poza szkołą.

Znakomicie nadają się do tego prace projektowe, podczas których uczniowie mogą w praktyce wykorzystać nie tylko wiedzę i umiejętności zdobyte zarówno na lekcjach języka angielskiego, jak i podczas zajęć z innych przedmiotów, lecz także wiedzę ogólną, zdobytą poza szkołą. Projekt edukacyjny to jednorazowe przedsięwzięcie o dużej złożoności, ograniczone czasowo, mające charakter interdyscyplinarny. To cykl dobrze zaplanowanych działań, związanych z realizacją treści programowych, które są realizowane przez dużą grupę uczniów (np. klasę / grupę językową), indywidualnie lub zespołowo. Zatem jest to metoda praktyczna kształtująca wiele umiejętności oraz integrująca wiedzę z różnych dyscyplin naukowych (przedmiotów). Dobry projekt to ten, który pogłębia szkolną edukację i jest powiązany z programem, a zarazem odpowiada zainteresowaniom uczniów i wiąże sensowną działalność praktyczną z pracą umysłową.

Projekty dydaktyczne dzielą się na dwa rodzaje:

- **projekt badawczy** – rozwijanie wiedzy i umiejętności;
- **projekt działania lokalnego** – akcja w środowisku lokalnym.

Projekt badawczy polega na:

- zbieraniu informacji dotyczących określonego zagadnienia;
- systematyzowaniu tych informacji;
- opracowywaniu danych;
- wysunięciu wniosków;
- prezentacji efektów.

Projekt działania lokalnego polega na:

- rozpoznaniu potrzeb środowiska lokalnego w danej dziedzinie;
- opracowaniu projektu;
- realizacji działań w terenie i prezentacji efektów (zmian) społeczności lokalnej.

Charakterystyka projektu:

- ma określone cele i metody pracy;
- ma określone terminy realizacji całości przedsięwzięcia oraz poszczególnych etapów;
- wyznaczone są osoby odpowiedzialne za jego realizację;
- znane są kryteria oceny;
- uczniowie mogą pracować indywidualnie, choć znacznie częściej zadania są realizowane w grupie;
- jego realizatorzy, czyli uczniowie, pracują w znacznym stopniu samodzielnie i na własną odpowiedzialność;
- rezultaty pracy prezentowane są publicznie (zwykle na forum klasy lub szkoły).

Prace projektowe umożliwiają osiągnięcie zarówno celów kształcenia, jak i celów wychowania, wpływają na rozwijanie samodzielności w uczeniu się, gdyż uczniowie muszą zebrać materiał, przeprowadzić jego selekcję, odpowiednio korzystać z różnych źródeł informacji i je katalogować. Jeśli połączymy wykonywanie prac projektowych ze współpracą

międzynarodową (np. na platformie *eTwinning*), to umożliwimy uczniom rzeczywistą komunikację w języku angielskim z rówieśnikami ze szkoły partnerskiej. Ponadto użycie języka angielskiego do opisanie efektów pracy będzie uzasadnione, a uczeń stanie się bardziej zmotywowany do sięgania do anglojęzycznych źródeł informacji. W ten sposób powiększy swój zasób środków leksykalnych z różnych dziedzin, co w przyszłości ułatwi uczniowi zdobywanie wiedzy podanej w języku angielskim.

Zalecamy wykonywanie prac projektowych zespołowo, ponieważ jest to bardzo skuteczna metoda uczenia kooperatywnego. Dzięki pracy metodą projektu uczniowie mogą doskonalić umiejętności interpersonalne, kształtować postawę współpracy, tolerancji i otwartości na opinie i potrzeby innych. Podczas grupowych prac na lekcjach ważne jest dopilnowanie, aby wszyscy członkowie grupy aktywnie w tej pracy uczestniczyli. Każdy uczeń powinien mieć określone zadanie do wykonania i czuć się współodpowiedzialnym za realizację projektu.

Gdy planuje się efektywne prace projektowe, należy uwzględnić niezbędne fazy projektu:

- podział na grupy;
- określenie tematu projektu (optymalnie – wybór dokonany przez uczniów), potrzebnych materiałów i rodzajów zadań, czasu na wykonanie pracy;
- powtórzenie niezbędnego do pracy słownictwa i struktur (bardzo przydatne są tu technika burzy mózgów i mapy mentalne);
- zbieranie i selekcję materiałów (wykorzystanie różnorodnych źródeł informacji);
- przydział zadań (można każdemu uczniowi w grupie przydzielić inne zadanie, ze względu na indywidualne zdolności, umiejętności i preferencje);
- praktyczną realizację projektu;
- prezentację na forum klasy;
- samoocenę i ocenę przez nauczyciela i innych uczniów (z myślą o pracach projektowych należy przede wszystkim ocenić zaangażowanie, wkład pracy każdego członka grupy w ostateczny wygląd pracy).

Przykład: Focus 3. Student's Book (str. 19)

12 PROJECT Work in groups. Choose a sportsperson who had to overcome serious difficulties to succeed, e.g. Serena Williams or Robert Kubica. Do some research online and prepare a digital presentation about them. Then present it to your class.

Przykład: High Note 2. Student's Book (str. 123)

9 Do the task below in your notebook.

LIFE SKILLS | Project

A Choose one of the jobs your partner suggested for you in Exercise 5. Use the Internet to find more information about it. Complete the diagram in your notebook.

B In small groups, share your findings. Explain why the job is suitable for you. Does your group agree? Say why.

Projekt badawczy może być realizowany metodą *WebQuest*¹⁵, w której głównym źródłem informacji jest internet, i tam też zamieszcza się instrukcję dla ucznia. Źródła online można uzupełnić materiałami podręcznymi. Celem *WebQuestu* jest rozwinięcie u uczniów umiejętności problemowego, krytycznego i twórczego myślenia oraz współpracy w zespole.

Typowa struktura *WebQuestu* przedstawia się następująco:

1. Wprowadzenie – ogólny, motywujący opis projektu.
2. Zadanie – polecenia dla poszczególnych grup, opis produktu, który należy stworzyć.
3. Proces – opis kroków, jakie należy wykonać, aby rozwiązać zadania.
4. Źródła (zasoby) – lista linków do zasobów dostępnych w sieci, potrzebnych do rozwiązania poszczególnych zadań.
5. Ewaluacja (kryteria ocen) – punktacja i sposób oceny wykonania zadań.
6. Konkluzja (podsumowanie) – podsumowanie projektu, czasem zawierające prezentację gotowych materiałów będących efektem pracy uczniów.

Metoda uczy efektywnego korzystania z internetu jako źródła informacji, ale wymaga zweryfikowania i przetworzenia informacji. Inne walory tej metody to m.in. uczenie się przez uczniów metodologii badań oraz poszerzenie ich wiedzy ogólnej. *WebQuest* jest metodą problemową, wspierającą motywację. Trudnością w pracy metodą *WebQuest* jest prawidłowe formułowanie zadań dla uczniów. Muszą być one skonstruowane tak, by korzystanie z internetu nie sprowadziło się do sprawdzenia informacji lub ich skopiowania. Przykładowo:

¹⁵ Więcej o metodzie *WebQuest*: <https://sites.google.com/a/enauczanie.com/nawczesne/start>

zadanie *Sprawdź ceny noclegów w Londynie* nie jest zadaniem z repertuaru WebQuest. W tej metodzie zadanie mogłoby brzmieć:

Twoja rodzina składa się z pięciu osób: babcia – 65 lat, mama – 43 lata, tata – 45 lat, siostra – 12 lat i ty. Chcecie spędzić rodzinny weekend w Londynie.

- *Jakim środkiem lokomocji będziecie podróżować?*
- *Gdzie zamieszkacie w Londynie i gdzie będziecie się stołować?*
- *Co chcecie zwiedzić i co zamierzacie robić w Londynie?*
- *Ile będzie kosztował wyjazd?*
- *Co planujesz sfotografować w Londynie? / W jaki sposób zamierzasz dokumentować swój pobyt w Londynie?*

Przeprowadźcie w grupie podział ról (babcia, rodzice, dzieci).

- *Najpierw pracuj indywidualnie i zaplanuj wyjazd.*
- *Krok po kroku zaplanuj wydatki.*
- *Każdy krok wymaga wypełnienia tabeli, wpisz tylko informacje dotyczące Ciebie.*
- *Na planie Londynu zaznacz wszystkie stacje metra, z których będziesz korzystać, oraz wszystkie miejsca, które planujesz odwiedzić.*

W grupie, korzystając z notatek i mapy:

- *Przedyskutujcie indywidualne preferencje i ustalcie wspólny program.*
- *Przedstaw klasie swój plan podróży lub opowiedz o wrażeniach z „wyjazdu”.*

Ta metoda wymaga od nauczyciela przygotowania kart pracy dla ucznia i zamieszczenie ich na stronie projektu w internecie wraz z linkami do sprawdzonych źródeł informacji. Tak jak w projekcie tradycyjnym, należy opracować czytelne kryteria oceny pracy ucznia: zarówno indywidualnej – faza wstępna, jak i tej wykonanej na rzecz grupy, a także raport końcowy.

4.3.7. Propozycja innowacji metodycznej adekwatnie do profilu szkoły / klasy

Przepisy prawa regulujące obecnie działalność innowacyjną szkół¹⁶ mają służyć zachęceniu nauczycieli do wdrażania oryginalnych, nowatorskich rozwiązań zarówno na etapie organizacji, jak i realizacji procesu dydaktycznego. Nie ma już obowiązku zgłaszania innowacji pedagogicznej kuratorowi oświaty i organowi prowadzącemu. Działalność innowacyjna ma być integralnym elementem działalności szkoły / placówki. Zniesiono wymagania formalne warunkujące rozpoczęcie działalności innowacyjnej. Powinna być ona realizowana zgodnie z procedurami wypracowanymi w szkole. Należy pamiętać, że innowacje wymagające dodatkowych środków finansowych muszą być uzgodnione z organem prowadzącym.

Innowacje podzielić można na:

¹⁶ Zob. Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe (Dz.U. z 2017 r., poz. 59) – art. 1 pkt 18, art. 44 ust. 2 pkt 3, art. 55 ust. 1 pkt 4, art. 68 ust. 1 pkt 9, art. 86 ust. 1.

- **programowe** (np. modyfikacje programu nauczania, realizacja programu własnego, integrowanie treści nauczania);
- **organizacyjne** (np. zmiana liczebności uczniów w klasie / grupie, zmiana czasu trwania lekcji i / lub organizacji tygodniowego planu lekcji, prowadzenie zajęć we współpracy z innym specjalistą, współpraca szkoły z innymi instytucjami w zakresie wspierania rozwoju uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych);
- **metodyczne** (np. stosowanie nowych metod i form pracy z uczniem, oryginalnych sposobów prezentacji materiału, utrwalania lub sprawdzania wiadomości i umiejętności, efektywności nauczania oraz kontroli osiągnięć uczniów).

Gdy planuje się działania innowacyjne w szkole, należy pamiętać, że powinny one być:

- **celowe** (z jasno określonymi efektami, które można dzięki tym działaniom uzyskać);
- **planowe** (realizowane według przemyślanego harmonogramu działań i czynności);
- **zorganizowane** (niezbędne zabezpieczenie potrzebnych zasobów, ludzi i środków);
- **kontrolowane** (poddane ewaluacji na koniec).

Przykładowy opis innowacji:

Tytuł: Język angielski z elementami języka medycznego

Przedmiot: język angielski

Rodzaj innowacji: programowa

Motywacja wprowadzenia innowacji:

Innowacja jest odpowiedzią na bardzo duże zainteresowanie uczniów klas o profilu biologiczno-chemicznym studiami medycznymi. Ma umożliwić adresatom biegłe opanowanie słownictwa specjalistycznego po to, by swobodnie i samodzielnie mogli oni zgłębiać swoją wiedzę, korzystając z fachowych źródeł anglojęzycznych, a także podjąć naukę na zagranicznych uczelniach wyższych z wykładowym językiem angielskim.

I. Zakres i założenia innowacji

Innowacja będzie wdrażana zgodnie z autorskim programem *Angielski w medycynie*. Realizowana będzie w klasach o profilu biologiczno-chemicznym z językiem angielskim dla wariantu podstawy programowej III.1.P. Na realizację innowacji planuje się jedną godzinę tygodniowo ponad wymiar godzin określony w rozporządzeniu¹⁷.

II. Przewidywane efekty wdrożenia innowacji:

- sprawne posługiwanie się językiem angielskim specjalistycznym (medycznym);
- samodzielne zdobywanie i selekcjonowanie informacji w zakresie tematyki interesującej adresata innowacji (także z wykorzystaniem narzędzi TIK);
- umiejętne planowanie i organizowanie własnej pracy;
- osiąganie celów przez pracę metodą projektu;
- efektywna współpraca w grupie i skuteczne komunikowanie się;

¹⁷ Zob. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 marca 2017 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół.

- nabycie umiejętności autoprezentacji i zabierania głosu w dyskusji (argumentowania, przedstawiania własnych poglądów w języku angielskim);
- przygotowanie uczniów w zakresie języka specjalistycznego do podjęcia studiów wyższych na zagranicznych uczelniach;
- podniesienie jakości pracy szkoły;
- promocja szkoły w środowisku lokalnym.

III. Zakres tematyczny innowacji:

Program innowacji obejmuje następujące zakresy tematyczne:

- Etapy życia człowieka.
- Zdrowie i choroba.
- Ciało człowieka.
- Opis anatomiczny (podstawy).
- Funkcje i procesy życiowe.
- Symptomy i oznaki chorób.
- Choroby i zaburzenia.
- Wypadki i rany.
- Wywiad chorobowy.
- Badanie fizykalne.
- Diagnostyka.
- Postura i ruch.
- Leczenie.
- Chirurgia (podstawowe terminy).
- Wizyta u lekarza.
- Zwroty charakterystyczne dla medycznego języka angielskiego.
- Dźwięki wydawane przez ludzi.
- Specjalizacje medyczne.
- Słowotwórstwo medyczne.
- Nowinki medyczne.

Realizację zaplanowano na cztery lata nauki w liceum ogólnokształcącym. Istnieje możliwość modyfikowania powyższej tematyki w razie potrzeby, np. w razie zgłaszania przez uczniów interesujących ich zagadnień.

IV. Metody i formy pracy

Nadrzędnym celem innowacji *Angielski w medycynie* jest rozwinięcie umiejętności skutecznego, swobodnego oraz poprawnego komunikowania się w języku angielskim specjalistycznym (medycznym). Dlatego główną metodą stosowaną podczas zajęć będzie **metoda komunikacyjna**. Opiera się ona na aktywnym rozwijaniu kluczowych umiejętności językowych i eksponuje uczniów na różnorodne funkcje języka. Elementarnymi technikami stosowanymi na zajęciach metodą komunikacyjną są **ćwiczenia konwersacyjne**, mające przypominać sytuacje z życia codziennego: **dialogi** bądź **rozmowy w małych grupach** wymagające negocjacji czy rozwiązania problemu przez uczniów. Metoda komunikacyjna zakłada również wykorzystywanie w klasie autentycznych materiałów, które mają przybliżyć ucznia do rzeczywistych wyzwań komunikacyjnych.

W czasie zajęć realizowanych w ramach innowacji nauczyciele będą wybiórczo wykorzystywać także założenia **metody podającej**.

FORMY PRACY

Innowacja zakłada następujące formy pracy w czasie zajęć lekcyjnych:

- pracę z całą klasą;
- pracę w grupie;
- pracę w parach;
- pracę indywidualną.

Dodatkowo w ramach innowacji uczniowie będą pracować w zespołach metodą projektu. Rezultaty ich pracy (np. plakaty, prezentacje multimedialne) będą publikowane na stronie internetowej szkoły oraz prezentowane podczas dni otwartych szkoły i innych okazji.

V. Ewaluacja

Bieżąca ewaluacja innowacji będzie prowadzona na podstawie obserwacji pracy i postępów uczniów. Wyniki ewaluacji częściowej zostaną opracowane pod koniec każdego roku szkolnego i przedstawione radzie pedagogicznej. Analiza wyników ewaluacji rocznej pozwoli ocenić poziom zaangażowania i zainteresowania uczniów zajęciami w ramach innowacji oraz poczynionymi postępami. W końcowym etapie realizowanej innowacji (na zakończenie klasy IV) wyniki przeprowadzonej ewaluacji zostaną zebrane w sprawozdaniu, z którym zostaną zapoznani uczniowie, ich rodzice i rada pedagogiczna. Ewaluacja pozwoli na wyciągnięcie wniosków dotyczących zastosowanych metod, technik i form pracy oraz zasadności realizowania podobnych przedsięwzięć w kolejnych latach.

Ewaluacji będą podlegać:

- stopień realizacji innowacji;
- skuteczność zastosowanych metod, technik i form pracy;
- atrakcyjność programu dla uczniów;
- użyteczność programu dla jego adresatów.

Narzędzia służące do przeprowadzenia ewaluacji:

- obserwacja pracy uczniów, ich zaangażowania i poziomu zainteresowania;
- rozmowy z uczniami;
- konsultacje z rodzicami;
- analiza postępów i osiągnięć uczniów;
- ankieta skierowana do uczniów.

VI. Bibliografia

Brieger, N. *Test Your Professional English Medical*, wyd. Longman – Pearson English.
Wright, R., Cagnol, B., Symonds, M. *English for Nursing Coursebook Vocational English Level 1 and 2*, wyd. Pearson.

4.3.8. Wykorzystanie technologii informacyjnej i komunikacyjnej w nauczaniu języka

Osadzenie podstawy programowej na kompetencjach kluczowych wymusza zmianę spojrzenia na wykorzystanie technologii informacyjnej i komunikacyjnej (TIK) w procesie dydaktycznym. Jedną z ośmiu kompetencji, które nauczyciele powinni kształtować u uczniów, są kompetencje cyfrowe.

Trzeba mieć świadomość, że uczniowie, którzy od urodzenia dorastali w świecie nowoczesnych technologii, niejednokrotnie sprawniej korzystają z dobrodziejstw internetu niż ich nauczyciele. Jednakże kontakt uczniów ze środowiskiem wirtualnym często ogranicza się do przyjemności: gier, utrzymywania kontaktów na portalach społecznościowych itp. Warto zatem przekierować ich uwagę na narzędzia służące nauce języka obcego, co z pewnością przyczyni się do wzrostu ich motywacji do nauki języka oraz uczyni sam proces nauki interesującym wyzwaniem zarówno dla nich samych, jak i ich nauczycieli.

Na etapie przygotowania zajęć nauczyciele mogą sięgać do bogatych zasobów internetowych i wykorzystać gotowe lub stworzyć własne materiały (np. karty pracy, gry, testy, plakaty), które następnie wykorzystają z uczniami na lekcjach. Użycie tych materiałów nie wymaga od uczniów czynnego korzystania z TIK, gdyż otrzymują je oni w postaci wydrukowanej.

Portale warte polecenia to:

<https://en.islcollective.com/>

<https://busyteacher.org/>

<https://diyhandouts.com>

<https://www.canva.com/>

Gdy planuje się zajęcia, które będą przeprowadzone z czynnym wykorzystaniem TIK na lekcji (z zastosowaniem komputera, rzutnika i / lub własnych urządzeń uczniów oraz dostępu do internetu), warto skorzystać z:

- **Kahoot, Quizizz i Socrative**, narzędzi umożliwiających tworzenie quizów (testów), które uczniowie następnie indywidualnie lub w grupach rozwiązują na zajęciach.
- **Edpuzzle**, serwisu umożliwiającego tworzenie interaktywnych ćwiczeń doskonalących słuchanie ze zrozumieniem na podstawie krótkich filmów z YouTube lub własnych zasobów.
- **Dvolver Moviemaker**, serwisu umożliwiającego uczniom stworzenie własnych krótkich filmów animowanych, napisanie do nich dialogów, podłożenie muzyki. Inne narzędzia przydatne w pracy z filmem to: www.tubechop.com (umożliwia wycięcie i udostępnienie wybranego fragmentu filmu) oraz <https://phraseit.net/> (umożliwia tworzenie podpisów do zdjęć).
- **Lyricstraining.com**, strony, która zrewolucjonizowała ćwiczenia słuchowe. Zapewnia możliwość doskonalenia umiejętności słuchania, zarówno z wykorzystaniem najnowszych przebojów, jak i niezapomnianych evergreenów. Daje uczniom poczucie satysfakcji na każdym poziomie zaawansowania ze względu na możliwość rozwiązywania zadań na czterech poziomach trudności.
- **Geoguesser**, strony, za pomocą której rozwiniemy u uczniów umiejętność mówienia i wnioskowania. Zadaniem uczniów jest określenie, gdzie zostało zrobione wylosowane

zdjęcie. Poruszając kursorem, eksplorują otoczenie, analizują znaki, symbole, cechy charakterystyczne miejsca (zabudowę, elementy świata przyrody itp.). Po kliknięciu miejsca na mapie świata dowiadują się, jak daleko od celu się znaleźli.

– <http://learnenglishteens.britishcouncil.org/>, portalu, na którym poza bogatymi zasobami do wykorzystania bezpośrednio na lekcjach, znajdują się webinaria, scenariusze zajęć i inne materiały dotyczące nauczania języków obcych.

– **Quizlet** i **Insta.Ling**, aplikacji do nauki słownictwa, funkcjonujących na zasadzie elektronicznych fiszek. Pozwalają urozmaicić proces przyswajania słownictwa. Są do wykorzystania przez uczniów w każdej chwili, nie tylko w domu czy klasie.

– <https://www.ted.com>, strony zawierającej inspirujące wystąpienia osób dzielących się swoimi przemyśleniami na przeróżne tematy. Cechą wspólną wystąpień jest przede wszystkim nietuzinkowe przedstawienie tematu przez mówiącego. Zasoby strony dają nauczycielom nieograniczone możliwości urozmaicania lekcji zwłaszcza z uczniami na średnim i wyższym poziomie zaawansowania.

– <https://eslbrains.com/>, strony, z której chętnie skorzystają nauczyciele mający mniejsze doświadczenie w prowadzeniu lekcji z filmami z YouTube lub TedTalks. Zawiera gotowe scenariusze zajęć do przeprowadzenia na podstawie filmów, a także karty pracy dla uczniów oraz wersję dla nauczyciela.

– <http://www.tagxedo.com/>, strony umożliwiającej tworzenie tzw. chmur wyrazów – słownictwo jest pogrupowane w postaci oryginalnych obrazów lub kształtów.

Przykład: High Note 2. Student's Book (str. 152–153)

LIFE SKILLS

How to use online resources

4 In pairs, discuss the situations below. Which things are OK and not OK to do?

- 1 You share some interesting photos you found online on your social media account.
- 2 In your school essay, you quote some fragments from an interesting article you found online. You do not say where the fragments come from.
- 3 You are working on a presentation for a History class. In the presentation, you use clips from famous historical films.
- 4 You write a post for a book club forum. In the post you copy large fragments from a famous nineteenth-century horror novel *Dracula*.
- 5 Together with your classmates, you made a funny video as part of a school project. In the film you play the latest pop hits. You think the video is great and would like to upload it to YouTube to earn some money from ads if possible.

5 Read the article on page 153. In your notebook, complete the chart with the words from the box.

copyright licence resources school
small portion sources

LIFE SKILLS

How to use online resources

When you use media for a school project or homework, think about the following:

• Is this Fair Use?
Under fair use, you don't need permission to use a **small portion** of copyright materials for **educational** work.

• Do you want to share your work outside of school?
Instead of copying, create your own **content**.

If that's not possible,

Search for public domain
Public domain works are no longer protected by **copyright**, so you can use them in any way you want.

Search for Creative Commons
A Creative Commons **licence** explains how you can use someone's work.

• Always display your **sources** – give credit to the authors.

6 In pairs, read the situations in Exercise 4 again. Do you want to change any of your answers now?

- 1 In pairs, discuss the questions.
- 1 When was the last time you used photos, videos or text fragments from the Internet? How did you use them?
 - 2 Do you think the people who created these resources would allow you to use them? Say why.
 - 3 How would you feel if someone used your work and didn't tell you about it?
- 2 In pairs, read the definition below. Why do you think people break the copyright law?
- Copyright is a law which says that a creator owns the work he or she creates, for example a photo, a piece of music or a written text. This means that other people have to ask for permission to copy, share or perform any part of that work.
- 3 4.2.2 Listen to three artists talking about copyright. In your notebook, match artists 1–3 with statements A–D. There is one extra statement.
- This speaker
- A expects to receive money for all of his/her creative work.
 - B lets everybody use his/her work for free.
 - C stresses the importance of saying who created a piece of work.
 - D explains how he/she uses other people's work.

COPYRIGHT BASICS FOR SCHOOL PROJECTS

09-10

Imagine you've just got a new school assignment: you have to prepare a project or a presentation. You will probably want to use some photos, music files, artwork, videos, or fragments of literary works from the Internet.

5 But what about copyright laws? Do you have to ask the people who created these works for permission? As it turns out, you can legally draw from online resources as long as you follow some rules.

FAIR USE

Sometimes it's acceptable to copy a small amount of someone's work without asking the copyright owner for permission, but it can only be used in certain ways. An example of fair use is when students and teachers use copyrighted materials in the classroom for educational purposes. For example, you can use images from the web for a Geography presentation, include a quote from a novel in your essay or copy the lyrics of an English song for a language class. However, you cannot play songs or movies at school if it's just for entertainment. Also, remember that it is never fair to use someone's creative work without permission in order to make money.

20 But what if you want to upload your academic work online for the whole world to see? In most cases, you cannot distribute copyright materials outside of school. So first of all, think about creating your own media for the project: maybe you can take some photos or make a video clip. In fact, this may be a great opportunity to show your talent and skills. If that isn't possible, use public domain or open licensed materials.

PUBLIC DOMAIN

If something is public domain, it belongs to all people in general, so you can use it without breaking any laws. As a rule, any work becomes public domain after copyright has ended.

30 (In many countries, it's seventy years after the creator's death). The works of Shakespeare and Mozart fit into this category, for instance. Also, official documents, facts, ideas, film and book titles are in the public domain. You can easily find such materials online, for example on Wikimedia Commons or various government websites, such as NASA or the Metropolitan Museum of Art.

CREATIVE COMMONS

Some authors and artists make their work 'open' – they want others to reuse their work without having to ask for permission. They use a licence which is a set of rules explaining how you may use the work created by someone else. For example, it explains if it's OK to adapt the work, share it with others or if you have to mention the author. One example of a popular free copyright licence is offered by an organisation called Creative Commons. You can use the search tool on their website to look for pictures, music and videos that you can legally use.

Finally, when you work on any school assignment, remember to make a list of all the books, websites, images or articles that you used. Include a bibliography in your work and give credit to the authors: say who took the pictures or where your quotes come from. In this way, you show respect to the people who created them.

7 **DEBATE** In groups, discuss the questions. Use the arguments below to help you.

What are the pros and cons of copyright? Should we have the right to use other people's work available online for free?

For copyright:

- Thanks to copyright, artists can make money from the work they create.
- Copyright encourages people to be creative and innovative.

Against copyright:

- It's important that everyone has free access to works of culture.
- Copyright laws are not up-to-date: they do not really work in a digital world.

8 Read the guidelines and look at the quote and the image. Then tick the guidelines which have been used for the sources below.

Citing your sources

When listing your digital sources, include the following information:

- the author
- the title of the work
- the type of medium (e.g. online image, video, podcast)
- the date when it was created or posted
- the organisation which published the information
- the URL address
- the date when you accessed the information

Polonius What do you read, my lord?
Hamlet Words, words, words.
(William Shakespeare, Hamlet)

Sources:

- Hamlet, Wikiquote (last modified 5 Jan. 2018), <https://en.wikiquote.org/wiki/Hamlet>, accessed 4 April 2018
- Claudio Divizia, 'Statue of Shakespeare in Leicester Square', [online image], Shutterstock, <https://www.shutterstock.com/image-photo/statue-william-shakespeare-year-1874-leicester-54705139>, accessed 4 April 2018

9 Do the task below.

LIFE SKILLS | Project

Prepare one of the following: a short presentation, a poster, an essay, a blog entry, a meme, a song remix or a video clip. Choose a topic you find interesting. In your project:

- use your own media (a picture, piece of music, short text),
- use some media from public domain or licensed under Creative Commons.
- include a bibliography and cite all your sources.

Należy pamiętać, że stosowanie TIK nie powinno być celem samym w sobie. Ma ono przede wszystkim wspomagać realizację celów nauczyciela. Lekcje z wykorzystaniem TIK powinny być zawsze starannie zaplanowane przez nauczyciela. Powinien on zawsze rozważyć:

- czy zastosowanie narzędzia umożliwi uczniom wykorzystanie języka w sytuacjach praktycznych;
- czy narzędzie jest dostosowane do potrzeb i możliwości uczniów;
- czy narzędzie wspomaga realizację celu zajęć, a nie okazuje się tylko celem samym w sobie;
- czy narzędzie zapewni uczniom kontakt z autentycznym językiem;
- czy narzędzie będzie miało pozytywny wpływ na uczniów;
- czy narzędzie jest praktyczne w zastosowaniu (można je z łatwością zmodyfikować, jeśli nie wszyscy uczniowie mają swoje smartfony lub tablety)¹⁸.

Internet to także źródło wielu treści nieodpowiednich dla uczniów. Dlatego niedopuszczalne jest sięganie po materiały z internetu (filmy, podcasty, zdjęcia itp.) bez wcześniejszego ich zweryfikowania.

Tempo rozwoju narzędzi i technologii informacyjnej może sprawić, że przed końcem realizacji niniejszego programu nauczania zaproponowane tu narzędzia będą już nieaktualne, ponieważ ich miejsce zajmą nowsze i zapewne atrakcyjniejsze. Nauczyciele powinni mieć

¹⁸ TIK – Ośrodek Rozwoju Edukacji. Zestawy materiałów dla nauczycieli szkół ćwiczeń – języki obce. Zestaw 5, zeszyt 1, Warszawa, 2017.

tę świadomość i nieustannie obserwować zmiany, samodzielnie eksplorując internet, czytając blogi, śledząc vlogi nauczycieli i edukatorów z całego świata lub wymieniając się doświadczeniami w grupach dyskusyjnych (np. na Facebooku *Panaceum na Liceum* lub *Nauczyciele angielskiego*).

4.3.9. Techniki rozwijania umiejętności samodzielnego uczenia się

Jedną z kluczowych kompetencji, pożądaną u absolwenta szkoły średniej, którą zapisano w podstawie programowej, a także – jednym z celów niniejszego programu nauczania języka angielskiego, jest wdrażanie uczniów do samokształcenia. Niektóre strategie samodzielnego uczenia się już omówiono przy okazji przeglądu technik pracy, gdyż są to strategie pomocne w rozwijaniu umiejętności językowych. Aby uczeń mógł samodzielnie kierować swoim procesem uczenia się, zwłaszcza uczeniem się języka angielskiego, oraz przejąć odpowiedzialność za efekty tego procesu, jak również korzystać z różnych źródeł wiedzy, należy w pierwszej kolejności pomóc mu rozpoznać preferowany styl uczenia się, a następnie zapoznać go z różnymi sposobami zwiększenia efektywności tego procesu. Sposób uczenia się powinien być zindywidualizowany, dopasowany do poszczególnego ucznia (a nie – uczeń do sposobu uczenia się). Zależnie od preferowanej sensoryczności wyróżniamy cztery główne style uczenia się:

- wzrokowy;
- słuchowy;
- dotykowy;
- kinestetyczny¹⁹.

Wzrokowcy lubią porządek wokół siebie, pamiętają dobrze kolory i rysunki oraz lokalizację przedmiotów. Mają problemy z zapamiętaniem nazwisk, tytułów, nazw itp. Używają zwrotów: „ciemno to widzę”, „zobacz, jaka piękna muzyka”, „popatrz, jak łatwo to zrozumieć”, „spójrz, jak to pięknie pachnie”.

Słuchowcy lubią mówić i jest to ich mocna strona. Uczą się, słuchając innych, słysząc w rozmowie samych siebie oraz dyskutując z innymi. Mogą mieć kłopoty z odczytaniem map i geometrią, za to dobrze zapamiętują muzykę, dialogi. Często używają sformułowań: „coś mi tu zgrzyta”, „słuchaj, jakie to ciekawe”, „posłuchaj, jakie to dobre”.

Dotykowcy / czuciowcy to najczęściej osoby refleksyjne, wrażliwe i spokojne. Uczą się, dotykając, doznając wrażeń na powierzchni skóry, używając rąk i palców, łącząc to, czego się uczą, ze zmysłem dotyku i z emocjami. Używają zwrotów „czuję...”, „mam wrażenie...”.

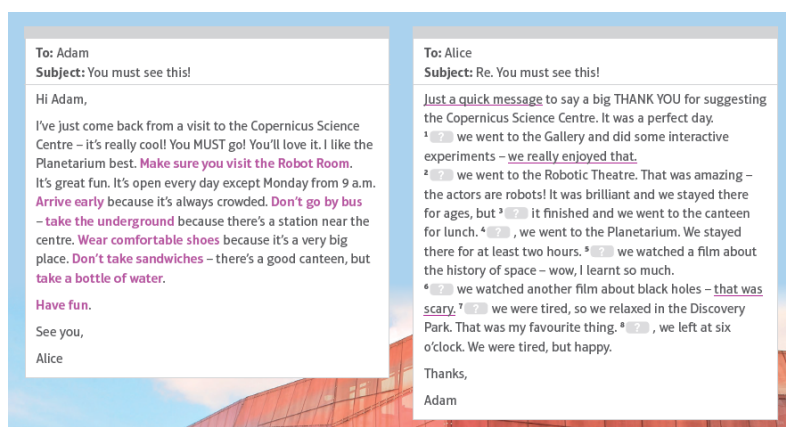
Kinestetycy uczą się najchętniej w ruchu, angażując się aktywnie w procesie uczenia się poprzez stymulacje, odgrywanie ról, eksperymenty, badania i ruch oraz uczestnicząc w czynnościach z życia codziennego. Męczą się, słuchając wykładów, i potrzebują wtedy choćby najmniejszej formy ruchu. Lubią nieporządek. Charakterystyczne dla nich zwroty to: „to mnie porusza”, „czuję nacisk / napięcie”.

Aby skutecznie się uczyć i zapamiętywać nowe elementy języka, należy wykorzystać zjawisko synestezji, czyli zdolność kojarzenia ze sobą wrażeń odbieranych przez różne

¹⁹ Niekiedy dotykowców (inaczej: czuciowców) i kinestetyków traktuje się jako jeden styl uczenia się.

zmysły, np. zapachów ze smakami, dźwięków z kolorami. Taki zabieg sprawia, że odtwarzanie zapamiętanych treści staje się łatwiejsze: wystarczy przywołać któryś ze zmysłów skojarzony z daną treścią (wzrok, słuch, węch, dotyk, kinestezja), by przypomnieć sobie informację. Nową treść należy skojarzyć z czymś, co już dobrze znamy, co jest w naszym umyśle stabilne, wykorzystując do tego słowa kluczowe, które pomogą odtworzyć łańcuch skojarzeń. Zachęcajmy uczniów do wykorzystywania humoru: śmieszne sytuacje czy wypowiedzi dużo łatwiej zapadają nam w pamięć. Warto zatem notatki opatrywać zabawnymi rysunkami, tworzyć zabawne historyjki i wykorzystywać śmieszne skojarzenia. Ważne jest angażowanie w procesie uczenia się obydwu półkul mózgowych: robiąc notatki, uczeń może numerować słowa kluczowe zgodnie z tarczą zegara, używać symboli oraz kolorów, np. przypisać określony kolor do określonej części mowy, co pozwoli w wyobraźni „widzieć” w kolorach elementy języka. To, co wyróżnia się z tłumu, jest lepiej zapamiętywane. Dlatego też w swoich notatkach uczeń powinien wyróżniać słowa kluczowe, pogrubiać je i / lub podkreślać, stosować akronimy, dodawać rysunki, diagramy oraz inne elementy graficzne.

Przykład: Focus 2. Student's Book (str. 26)

Do metod uczenia się i mnemotechnik polecanych w tym programie należą²⁰:

- **Mapa myśli** – popularna technika opierająca się na kreatywnym notowaniu i szukaniu powiązań i skojarzeń między danymi hasłami.
- **Tworzenie historii** – czyli szukanie skojarzeń między przyswajaną wiedzą a wiedzą, którą już posiadamy, lub informacjami sformułowanymi w sposób bardziej dla nas przystępny.
- **Pałac pamięci** – polega na uporządkowaniu w wyobrażonym pomieszczeniu informacji, które chcemy zapamiętać (np. w „szufladzie” przy oknie „znajdziemy” sposoby formułowania pytań w czasie *Past Simple*, a w „szafie” w rogu – formy przeszłe czasowników nieregularnych). Kolejne informacje na inny lub ten sam temat (jeśli jest obszerny) umieszczamy w kolejnym „pokoju”. Duża liczba pomieszczeń stworzy docelowy pałac pamięci.
- **Tworzenie akronimów** – przydatny sposób do zapamiętywania dłuższych fraz i zwrotów lub sekwencji wyrazów, które nie tworzą żadnego zdania.

²⁰ Zob. <https://witalni.pl/pojecie/efektywna-nauka/>

- **Metoda pierwszych liter** – tutaj z kolei tworzymy logiczne zdanie, w którym każdy wyraz zaczyna się na literę odpowiedniego kolejnego wyrazu, który chcemy zapamiętać. Przydatna przy zapamiętywaniu kolejności np. przymiotników w zdaniu.
- **Rymowanki, wierszyki, piosenki** – popularna i przyjemna metoda zapamiętywania, opierająca się na zmyśle słuchu.
- **Spacerowanie w myślach** – wyobrażanie sobie wrażeń, jakie towarzyszyłyby w bezpośrednim kontakcie z danym zagadnieniem, które chcemy zapamiętać. Ta technika pozwala zapamiętać bardziej skomplikowane tematy i rozwija wyobraźnię.

Jednym z celów niniejszego programu, wynikającym z podstawy programowej, jest rozwijanie umiejętności tworzenia i wygłaszania publicznych wystąpień w języku angielskim, co wiąże się z koniecznością zapamiętania często dłuższego tekstu. Poniżej podano przykład techniki ułatwiającej zapamiętywanie wystąpienia ustnego²¹:

1. Postaraj się zrozumieć treść.

Podstawą zapamiętywania jest rozumienie informacji. Jeśli tekst jest skomplikowany, zadbaj o to, aby rozumieć dokładnie, z czego wynika każdy jego element.

2. Zapamiętaj treść:

- przeczytaj tekst głośno, bawiąc się intonacją;
- przepisz tekst na kartkę, bawiąc się efektami graficznymi;
- zrób streszczenie (jeśli tekst jest dłuższy);
- stwórz skrót z pierwszych liter wyrazów zapamiętywanego tekstu.

3. Przypomnij sobie treść:

- po wyciągnięciu całej treści z pamięci pierwszy raz zrób maksymalnie 5–8 minut przerwy;
- po przerwie zrób pierwszą powtórkę, wyciągnij ze swojej pamięci całą treść (bez pomocy);
- jeśli nie wyjdzie, zaktywizuj jak najwięcej skojarzeń, stworzonych przez siebie podczas zapamiętywania; przypomnij sobie tekst jeszcze raz po kolejnej 10–15 minutowej przerwie.

Powyższe techniki zapamiętywania mogą znacząco wspierać proces uczenia się. Nie należy jednak zapominać o najważniejszym sposobie, czyli powtarzaniu. Aby informacje na stałe pozostały w umyśle ucznia, powinien on przejść przez proces powtarzania – zaraz po zakończeniu nauki, po kilku godzinach, na drugi dzień, trzy dni później, tydzień później, dwa tygodnie później, miesiąc później, trzy miesiące później, pół roku później. Cykliczne odświeżanie informacji pozwoli je utrwalić.

Pomocne uczniowi będą ponadto:

- umiejętność korzystania ze słownika, encyklopedii, leksykonu – należy wyjaśnić uczniom, np. jak są uporządkowane wyrazy i hasła, co oznaczają poszczególne skróty;
- umiejętność formułowania samooceny (czyli właściwe, tj. krytyczne, ocenianie zarówno swojego wkładu pracy w uczenie się danego materiału, jak i wyniku tej pracy);

²¹ Zob. <https://szybkanauka.pro/jak-nauczyc-sie-na-pamiec/>

- umiejętność wyszukiwania dodatkowych materiałów i korzystania z różnych źródeł informacji (krytyczna analiza i selekcja treści);
- umiejętność współpracy z innym – uczenie się od siebie nawzajem, wspólne odpytywanie się i dzielenie zdobytymi informacjami;
- samodzielne sprawdzanie poprawności wykonanych zadań z kluczem odpowiedzi,
- poznawanie i stosowanie technik kompensacyjnych (np. opisywanie słowa, prośba o powtórzenie lub potwierdzenie informacji);
- systematyczność w odrabianiu zadań domowych, w tym w zapoznawaniu się z materiałem przygotowującym do następnej lekcji zalecanym przez nauczyciela (*flipped classroom*).

4.4. Materiały i środki dydaktyczne

Podręczniki:

- *Focus Second Edition 1, 2, 3, 4*
- LUB*
- *High Note 1, 2, 3, 4*

Materiały pomocnicze:

- *Culture CLOSE-UP*
- *Illustrated History of Britain*
- *All About the USA*
- *MyGrammarLab Intermediate: B1 / B2*

Słowniki:

- *Longman Essential Activator*
- *Longman Pocket English Dictionary*

Lektury:

- *Penguin Active Reading / Pearson English Active Readers*
- *Penguin Readers / Pearson English Readers*

4.5. Przebieg lekcji – przykładowy scenariusz

Grupa docelowa: uczniowie kl. II / III liceum ogólnokształcącego lub technikum

I. Założenia ogólne

1. Czas trwania lekcji: 45 minut, miejsce: sala lekcyjna.
2. Temat: Famous prisons / Słynne więzienia.
3. Cel ogólny: opanowanie umiejętności tworzenia formy strony biernej w czasie przeszłym, teraźniejszym i przyszłym oraz z czasownikami modalnymi.
4. Cele szczegółowe:
 - doskonalenie umiejętności wyszukiwania informacji szczegółowych w tekście pisanym i słuchanym;

- tworzenie krótkich wypowiedzi ustnych;
 - doskonalenie umiejętności reagowania ustnego w typowych sytuacjach.
5. Formy i metody pracy: metoda odwróconej klasy, praca w parach, praca w grupach (ćwiczenie *Running dictation*).
6. Środki dydaktyczne:
- podręcznik: *Focus 3, Second Edition*, wyd. Pearson (lekcja 8.2., str.104);
 - materiały do obejrzenia i przeanalizowania przez ucznia przed lekcją, poświęcone zasadom tworzenia strony biernej: (a) *tutorial Active and Passive Voice* oraz (b) przykłady zdań w stronie biernej w filmach.
- a) <https://www.youtube.com/watch?v=uOpwDaMM2Ao>
- b) <https://www.youtube.com/watch?v=Ur0jc9N-d-Q>

Przykład: Focus 3. Student's Book (str. 104)

8.2

GRAMMAR

The Passive
I can use the Passive in a variety of tenses.

1 Read a text about Robben Island. How many different things has the island been used for?

Robben Island is situated nine kilometres from Cape Town. From the seventeenth to the twentieth century the island was used as a prison. During World War II prisoners were sent to Robben Island, but at that time it was also being used as a hospital. Later, Nelson Mandela was imprisoned there for eighteen years. After a total of twenty-seven years in prison, Mandela was elected as the first black president of South Africa.

Robben Island isn't used as a prison any more. It has been made into a museum and at the moment is being promoted as a popular tourist attraction. There is a large African penguin colony there now, but Robben Island will always be remembered as the place where Mandela was imprisoned.

2 Read the GRAMMAR FOCUS. In your notebook, complete the table with the passive forms in blue in the text in Exercise 1.

3 **4.25** Read about another famous 'island prison'. In your notebook, write the passive forms of the verbs in brackets. Then listen and check.

Alcatraz is located (locate – Present Simple) in San Francisco Bay. It was a prison from 1933 to 1963 and during that time there were just fourteen escape attempts. The attempted escape in 1962 ^a (probably remember – will) as the most famous one. Frank Morris and the Anglin brothers dug a tunnel out of their cells and then disappeared. The three men may have drowned but their bodies ^b (never discover – Present Perfect). Over the years, several postcards in the man's handwriting ^c (find – Past Simple) and police believe it could have been used by the three men to escape. The case ^d (keep – will) open until the 100th birthday of the three men. Today, Alcatraz island ^e (use – Present Continuous) as a recreation park.

4 In your notebook, write the appropriate passive forms of the verbs in brackets.

- The prisoners are locked (lock) in their cells at 9 p.m. every night.
- John looked back. He thought he was followed (follow).
- Last time Tina went clubbing, her phone was stolen (steal).
- Police are investigating the robbery but nobody has been arrested (arrest) yet.
- As I'm writing this, three suspects are being questioned (question).
- A press conference will be held (hold) tomorrow.

5 Read these facts about crime. In which sentences is *by + person or thing* not necessary?

UK and USA CRIME FACTS

- 500,000 crimes in the UK are committed by ex-prisoners.
- Each year in the USA, around 100 prisoners are sentenced to death by judges.
- In the UK, the death penalty was abolished by the government in 1998.
- Around 10% of murders in the USA are committed by women.
- On average, murderers are released from UK prisons by the authorities after 16 years.

6 In your notebook, rewrite the sentences below in the passive. Start each sentence with *I* and use *by + agent* if necessary.

- The head teacher has never told me off.
I've never been told off by the head teacher.
- People often invite me to parties.
- An old childhood friend has contacted me on Facebook today.
- People gave me money for my last birthday.
- My father taught me how to ride a bicycle.
- My mother is picking me up from school today.

7 **SPEAKING** Which sentences in Exercise 6 are true for you? Compare with a partner.

104

Grammar page 137

II. Przebieg lekcji

Etap 1: prezentacja nowego materiału – cała klasa

Nauczyciel pyta uczniów o ich wrażenia i ewentualne trudności związane z pracą z materiałami przeznaczonymi do obejrzenia w domu. Uczniowie mogą na tym etapie prosić nauczyciela o wyjaśnienie niezrozumiałych elementów i o podanie dodatkowych przykładów ilustrujących budowanie zdań w stronie biernej.

Etap 2: praca nad nowym materiałem językowym – grupy

Nauczyciel w różnych miejscach w klasie rozkłada karteczki ze zdaniami w stronie czynnej. Uczniowie w każdej z grup wybierają sekretarza (odpowiedzialnego za poprawne zapisanie zdań). Zadaniem pozostałych uczniów jest dobiegnięcie do wszystkich miejsc w klasie, w których znajdują się kartki ze zdaniami, zapamiętanie zdania (nie wolno zabierać kartki), powrót do grupy i przedyktowanie sekretarzowi zdania. Uczniowie robią to w formie sztafety – kolejny uczeń nie może wyruszyć, póki poprzedni nie wróci.

Przykłady zdań do umieszczenia w różnych miejscach klasy:

- *Somebody has opened the door.*
- *They are building a new road in the suburbs.*
- *They can't do the project without the manager's permission.*

Po zapisaniu wszystkich zdań uczniowie zamieniają zdania na stronę bierną.

Etap 3: ćwiczenia utrwalające – indywidualnie i z całą klasą

Uczniowie czytają tekst o Robben Island – słynnym więzieniu na wyspie w pobliżu Cape Town – i odpowiadają na pytanie o inne funkcje tego miejsca na przestrzeni lat.

Następnie zapoznają się z kolejnym tekstem (o więzieniu Alcatraz), samodzielnie uzupełniają luki formami strony biernej i słuchają nagrania w celu sprawdzenia poprawności odpowiedzi.

Na koniec tego etapu uczniowie samodzielnie wykonują ćwiczenie polegające na uzupełnieniu form strony biernej w podanych zdaniach.

Etap 4: produkcja – tworzenie informacji – praca indywidualna i w parach

Uczniowie zamieniają podane zdania, ilustrujące sytuacje z życia codziennego, na stronę bierną, zastanawiają się, które z nich odnoszą się do ich doświadczeń, i porównują swoje odpowiedzi w parach, np.

- *I was given some money for my birthday. And you?*
- *I wasn't. I'm being picked up by my mum today. And you? [...]*

Etap 5: podsumowanie, zadanie pracy domowej

1. Uczniowie mają za zadanie wykonać w zeszycie ćwiczeń dowolne trzy zadania (rozdział 8.2.).

2. Nauczyciel rysuje na tablicy termometr i prosi uczniów, by przed wyjściem z klasy zaznaczyli swoje inicjały przy wartości temperatury, która odpowiada ich ocenie zajęć (im temperatura wyższa, tym lekcja bardziej się podobała).

5. Ocenianie

5.1. Wymagania edukacyjne

Zgodnie z *Ustawą o systemie oświaty*²² oraz *Rozporządzeniem MEN z dnia 3 sierpnia 2017 r. w sprawie oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych*, nauczyciel opracowuje wymagania edukacyjne, które są punktem wyjścia do oceniania, i na początku każdego roku szkolnego zapoznaje z nimi uczniów i rodziców.

Wymagania edukacyjne to oczekiwane przez nauczyciela osiągnięcia ucznia, niezbędne do uzyskania poszczególnych śródrocznych i rocznych ocen klasyfikacyjnych. Wymagania edukacyjne muszą być mierzalne. Punkt wyjścia tworzą program nauczania i podstawa programowa wyznaczająca cele kształcenia, osiągnięcia uczniów oraz zakres treści, których realizacja pozwoli je osiągnąć. Ich sformułowanie polega na takim opisie czynności uczniów, by ocena ich osiągnięć stała się możliwa. Stanowią one istotny element oceniania wewnątrzszkolnego określonego w statucie szkoły. Mogą w nim zostać przyjęte ogólnoszkolne zasady formułowania wymagań, które każdy nauczyciel powinien uwzględniać przy opracowywaniu wymagań przedmiotowych.

Formułowanie wymagań edukacyjnych może odbywać się według różnych modeli, np.:

1. wielopoziomowego, obejmującego wymagania:

- konieczne;
- podstawowe;
- rozszerzające;
- dopełniające;
- wykraczające.

Konsekwencją wyboru modelu wielopoziomowego jest budowanie obszernego rejestru szczegółowych wiadomości i umiejętności przypisanym ocenom szkolnym.

2. trzypoziomowego, obejmującego wymagania:

- podstawowe;
- rozszerzające;
- dopełniające.

3. dwupoziomowego, obejmującego wymagania:

- podstawowe;
- ponadpodstawowe.

Można ustalić zakresy wymagań na poszczególne stopnie, np. dopuszczający – wymagania konieczne (K), dostateczny – wymagania podstawowe (P), dobry – wymagania rozszerzające (R), bardzo dobry – wymagania dopełniające (D).

W niniejszym programie przyjęto model dwupoziomowy i ustalono zakres wymagań podstawowych oraz ponadpodstawowych. W obrębie tego podziału wyróżniono wymagania odpowiadające stopniom szkolnym. Należy pamiętać, że program nauczania zawiera treść pełną, którą zapewne nie wszyscy uczniowie opanują w wyznaczonym terminie i w pełnym

²² *Ustawa o systemie oświaty*, art. 44b.

zakresie. Dlatego wymagania określone w poniższej tabeli są wymaganiami programowymi, sformułowanymi przez autorki programu, a nauczyciel realizujący program ma prawo, a nawet – obowiązek zweryfikować zakresy wymagań i dostosować je do potrzeb szkoły / klasy.

OBSZAR WYMAGAŃ	POZIOM PODSTAWOWY			POZIOM PONADPODSTAWOWY		
	NIEDOSTATECZNY	DOPUSZCZAJACY	DOSTATECZNY	DOBRY	BARDZO DOBRY	CELUJĄCY
		NISKI STOPIEŃ SPEŁNIENIA WYMAGAŃ EDUKACYJNYCH	PODSTAWOWY STOPIEŃ SPEŁNIENIA WYMAGAŃ EDUKACYJNYCH	ŚREDNI STOPIEŃ SPEŁNIENIA WYMAGAŃ EDUKACYJNYCH	WYSOKI STOPIEŃ SPEŁNIENIA WYMAGAŃ EDUKACYJNYCH	
WIADOMOŚCI: gramatyka i leksyka, fonetyka i ortografia	Uczeń nie spełnia większości kryteriów, by otrzymać ocenę dopuszczającą, tj. nie opanował podstawowej wiedzy i nie potrafi wykonać zadań o elementarnym stopniu trudności nawet z pomocą nauczyciela. Braki w wiadomościach i umiejętnościach są na tyle rozległe, że uniemożliwiają mu naukę na kolejnych etapach.	Uczeń: • zna ograniczoną liczbę bardzo podstawowych słów i wyrażeń wprowadzonych przez nauczyciela; • popełnia liczne błędy w ich zapisie i wymowie; • zna proste, elementarne struktury gramatyczne wprowadzone przez nauczyciela; • popełnia liczne błędy leksykalno-gramatyczne we wszystkich typach zadań.	Uczeń: • zna część wprowadzonych słów i wyrażeń; • popełnia sporo błędów w ich zapisie i wymowie; • zna większość wprowadzonych struktur gramatycznych; • popełnia sporo błędów leksykalno-gramatycznych w trudniejszych zadaniach.	Uczeń: • zna większość wprowadzonych słów i wyrażeń, • zwykle poprawnie je zapisuje i wymawia; • zna wszystkie wprowadzone struktury gramatyczne; • popełnia nieliczne błędy leksykalno-gramatyczne.	Uczeń: • zna wszystkie wprowadzone słowa i wyrażenia; • poprawnie je zapisuje i wymawia; • zna i stosuje wszystkie wprowadzone struktury gramatyczne; • popełnia sporadyczne błędy leksykalno-gramatyczne, które zwykle potrafi samodzielnie poprawić.	Uczeń spełnia kryteria na ocenę bardzo dobrą oraz wykazuje się wiedzą i umiejętnościami wykraczającymi ponad te kryteria.

RECEPCJA		Uczeń: • rozumie niektóre dłuższe wypowiedzi w standardowej odmianie języka; • z trudem nadąża za bardziej złożonymi wywodami w zakresie tematów zawartych w programie nauczania; • rozumie niektóre wiadomości telewizyjne; • rozumie ogólny sens filmów w standardowej odmianie języka; • rozumie krótkie wpisy na blogach; • ma problemy ze zrozumieniem artykułów i reportaży dotyczących problemów współczesnego świata; • rozwiązuje niektóre zadania na słuchanie; • w ograniczonym stopniu rozwiązuje zadania na czytanie.	Uczeń: • częściowo rozumie dłuższe wypowiedzi w standardowej odmianie języka; • raczej nadąża za bardziej złożonymi wywodami w zakresie tematów zawartych w programie nauczania; • rozumie większość wiadomości telewizyjnych; • częściowo rozumie filmy w standardowej odmianie języka; • rozumie w części niektóre dłuższe artykuły i reportaże dotyczące problemów współczesnego świata; • częściowo poprawnie rozwiązuje zadania na czytanie i słuchanie.	Uczeń: • rozumie większość dłuższych wypowiedzi w standardowej odmianie języka; • nadąża za skomplikowanymi wywodami w zakresie większości tematów zawartych w programie nauczania; • rozumie większość wiadomości telewizyjnych i niektóre programy o sprawach bieżących; • rozumie większość filmów w standardowej odmianie języka; • na ogół czyta ze zrozumieniem artykuły i reportaże dotyczące problemów współczesnego świata, w których piszący prezentują określone stanowiska i poglądy; • rozwiązuje poprawnie zadania na czytanie i słuchanie, na ogół potrafi krótko uzasadnić swoje odpowiedzi.	Uczeń: • rozumie dłuższe wypowiedzi w standardowej odmianie języka; • nadąża nawet za skomplikowanymi wywodami w zakresie tematów zawartych w programie nauczania; • rozumie większość wiadomości telewizyjnych i programów o sprawach bieżących; • rozumie większość filmów w standardowej odmianie języka; • czyta ze zrozumieniem artykuły i reportaże dotyczące problemów współczesnego świata, w których piszący prezentują określone stanowiska i poglądy; • rozumie współczesną prozę literacką; • rozwiązuje poprawnie zadania na czytanie i słuchanie, potrafi uzasadnić swoje odpowiedzi.	

PRODUKCJA		Uczeń: • łączy wyrażenia w bardzo prosty i niezbyt spójny i logiczny sposób, by opisywać przeżycia i zdarzenia, a także swoje marzenia, nadzieje i ambicje; • potrafi bardzo krótko objaśniać własne plany; • potrafi bardzo prostymi zdaniami przekazać ogólny sens książek czy filmów; • potrafi pisać bardzo proste i krótkie teksty na znane tematy np. SMS, życzenia, kartkę pocztową, e-mail i wpis na blogu; • dłuższe wypowiedzi pisemne są w dużym stopniu nielogiczne i niespójne; • stosuje niewielki zakres słownictwa i struktur; • popełnia liczne błędy leksykalno-gramatyczne, które mogą zakłócać komunikację.	Uczeń: • potrafi łączyć wyrażenia w dość prosty i nie zawsze spójny i logiczny sposób, by opisywać przeżycia i zdarzenia, a także swoje marzenia, nadzieje i ambicje; • potrafi bardzo krótko uzasadniać i objaśniać własne poglądy i plany; • potrafi bardzo krótko relacjonować wydarzenia i opowiadać przebieg akcji książek czy filmów, opisując własne wrażenia; • potrafi pisać proste i krótkie teksty na znane tematy, np. notatkę, ogłoszenie, zaproszenie, życzenia, wiadomość, SMS, kartkę pocztową, e-mail, historyjkę, list prywatny, życiorys, CV, list motywacyjny, wpis na blogu; • popełnia sporo błędów leksykalno-gramatycznych, które nie zakłócają jednak komunikacji; • nie zawsze stosuje styl wypowiedzi adekwatny do sytuacji.	Uczeń: • potrafi łączyć wyrażenia w prosty i na ogół spójny i logiczny sposób, by opisywać przeżycia i zdarzenia, a także swoje marzenia, nadzieje i ambicje; • potrafi krótko uzasadniać i objaśniać własne poglądy i plany; • potrafi krótko relacjonować wydarzenia i opowiadać przebieg akcji książek czy filmów, opisując własne wrażenia; • potrafi pisać proste teksty na znane tematy np. notatkę, ogłoszenie, zaproszenie, życzenia, wiadomość, SMS, kartkę pocztową, e-mail, historyjkę, list motywacyjny, życiorys, CV, list motywacyjny, wpis na blogu; • popełnia nieliczne błędy leksykalno-gramatyczne, które nie zakłócają jednak komunikacji; • najczęściej stosuje formalny lub nieformalny styl wypowiedzi adekwatnie do sytuacji.	Uczeń: • potrafi łączyć wyrażenia w prosty, spójny i logiczny sposób, by opisywać przeżycia i zdarzenia, a także swoje marzenia, nadzieje i ambicje; • potrafi krótko uzasadniać i objaśniać własne poglądy i plany; • potrafi relacjonować wydarzenia i opowiadać przebieg akcji książek czy filmów, opisując własne reakcje i wrażenia; • potrafi pisać proste teksty na tematy znane lub związane ze swoimi zainteresowaniami, np. notatkę, ogłoszenie, zaproszenie, życzenia, wiadomość, SMS, kartkę pocztową, e-mail, historyjkę, list motywacyjny, życiorys, CV, list motywacyjny, wpis na blogu; • popełnia sporadyczne błędy leksykalno-gramatyczne; • stosuje formalny lub nieformalny styl wypowiedzi adekwatnie do sytuacji.	

INTERAKCJA		Uczeń: • z trudem radzi sobie w niektórych sytuacjach, w jakich można się znaleźć w czasie podróży po kraju lub regionie, gdzie mówi się danym językiem; • bez uprzedniego przygotowania potrafi włączać się do rozmów na nieliczne znane tematy prywatne lub dotyczące życia codziennego (np. rodziny, zainteresowań, pracy); • wypowiedź jest bardzo krótka – wyrazy lub równoważniki zdań; • sporadycznie reaguje w formie bardzo krótkiego, prostego tekstu pisanego (np. wiadomość, SMS, formularz, komentarz, wpis na czacie / forum); • dłuższe reakcje pisemne są w znacznym stopniu nielogiczne i niespójne; • popełnia liczne błędy fonetyczne, leksykalne i gramatyczne, które zakłócają komunikację; • nie dostosowuje stylu wypowiedzi do sytuacji oraz odbiorcy.	Uczeń: • potrafi sobie radzić w części sytuacji, w których można się znaleźć w czasie podróży po kraju lub regionie, gdzie mówi się danym językiem; • bez uprzedniego przygotowania potrafi włączać się do rozmów na znane tematy prywatne lub dotyczące życia codziennego (np. rodziny, zainteresowań, pracy, podróżowania i wydarzeń bieżących); • wypowiedź jest krótka – równoważniki zdań lub zdania pojedyncze; • potrafi zareagować w formie bardzo krótkiego prostego tekstu pisanego (np. wiadomość, SMS, formularz, e-mail, komentarz, wpis na czacie / forum); • dłuższe reakcje pisemne nie zawsze są logiczne i spójne; • popełnia sporo błędów, ale nie zakłócają one komunikacji; • podejmuje próby dostosowania stylu wypowiedzi do sytuacji oraz odbiorcy.	Uczeń: • potrafi sobie radzić w większości sytuacji, w których można się znaleźć w czasie podróży po kraju lub regionie, gdzie mówi się danym językiem; • potrafi – bez uprzedniego przygotowania – włączać się do rozmów na większość znanych tematów prywatnych lub dotyczących życia codziennego (np. rodziny, zainteresowań, pracy, podróżowania i wydarzeń bieżących); • reaguje w formie prostego tekstu pisanego (np. wiadomość, SMS, list prywatny, formularz, e-mail, komentarz, wpis na czacie / forum); • wypowiedź jest w miarę spójna i logiczna; • popełnia nieliczne błędy, które jednak nie zakłócają komunikacji; • na ogół dostosowuje styl wypowiedzi do sytuacji oraz odbiorcy.	Uczeń: • potrafi sobie radzić w większości sytuacji, w których można się znaleźć w czasie podróży po kraju lub regionie, gdzie mówi się danym językiem; • potrafi – bez uprzedniego przygotowania – włączać się do rozmów na znane tematy prywatne lub dotyczące życia codziennego (np. rodziny, zainteresowań, pracy, podróżowania i wydarzeń bieżących); • spontanicznie reaguje w formie prostego tekstu pisanego (np. wiadomość, SMS, list prywatny, formularz, e-mail, komentarz, wpis na czacie / forum), a wypowiedzi są spójne i logiczne; • popełnia sporadyczne błędy, które jest w stanie samodzielnie skorygować; • dostosowuje styl wypowiedzi do sytuacji oraz odbiorcy.	

MEDIACJA		Uczeń: • w ograniczonym stopniu potrafi przekazać w języku angielskim informacje zawarte w materiałach wizualnych (np. wykresach, mapach, symbolach, piktogramach) lub audiowizualnych (np. filmach, reklamach); • potrafi przekazać w języku angielskim nieliczne proste informacje sformułowane w tym języku; • potrafi przekazać w języku angielskim treść nielicznych bardzo prostych informacji sformułowanych w języku polskim; • potrafi przekazać w języku polskim niektóre informacje sformułowane w języku angielskim; • w ograniczonym stopniu rozwiązuje zadania na transformacje i tłumaczenie fragmentów zdań.	Uczeń: • częściowo poprawnie przekazuje w języku angielskim informacje zawarte w materiałach wizualnych (np. wykresach, mapach, symbolach, piktogramach) lub audiowizualnych (np. filmach, reklamach); • potrafi przekazać w języku angielskim część informacji sformułowanych w tym języku; • potrafi krótko przekazać w języku angielskim część informacji sformułowanych w języku polskim; • potrafi przekazać w języku polskim dość liczne informacje sformułowane w języku angielskim; • potrafi przedstawić publicznie w języku angielskim wcześniej przygotowany krótki, prosty materiał, np. prezentację - popełnia dość liczne błędy; • częściowo poprawnie rozwiązuje zadania na transformacje i tłumaczenie fragmentów zdań.	Uczeń: • poprawnie przekazuje w języku angielskim informacje zawarte w materiałach wizualnych (np. wykresach, mapach, symbolach, piktogramach) lub audiowizualnych (np. filmach, reklamach); • potrafi przekazać w języku angielskim większość informacji sformułowanych w tym języku; • potrafi przekazać w języku angielskim większość informacji sformułowanych w języku polskim; • potrafi przekazać w języku polskim większość informacji sformułowanych w języku angielskim; • potrafi przedstawić publicznie w języku angielskim wcześniej przygotowany dłuższy materiał, np. prezentację, film • popełnia nieliczne błędy; • rozwiązuje poprawnie większość zadań na transformacje i tłumaczenie fragmentów zdań.	Uczeń: • potrafi przeprowadzić analizę materiałów wizualnych (np. wykresów, map, symboli, piktogramów) lub audiowizualnych (np. filmów, reklam) i przekazać w języku angielskim informacje w nich zawarte; • potrafi streścić i przekazać w języku angielskim informacje sformułowane w tym języku; • potrafi streścić i przekazać w języku angielskim informacje sformułowane w języku polskim; • potrafi przekazać w języku polskim informacje sformułowane w języku angielskim; • potrafi przedstawić publicznie w języku angielskim wcześniej przygotowany materiał, np. prezentację, film; • rozwiązuje poprawnie zadania na transformacje i tłumaczenie fragmentów zdań.	

5.2. Sposoby oceniania

Podstawę do oceniania wewnątrzszkolnego stanowi statut placówki, w której program jest wdrażany. Zgodnie z zapisami *Ustawy o systemie oświaty* ocenianie wewnątrzszkolne ma na celu:

1. *informowanie ucznia o poziomie jego osiągnięć edukacyjnych [...] oraz o postępach w tym zakresie;*
2. *udzielanie uczniowi pomocy w nauce poprzez przekazanie uczniowi informacji o tym, co zrobił dobrze i jak powinien się dalej uczyć;*
3. *udzielanie wskazówek do samodzielnego planowania własnego rozwoju;*
4. *motywowanie ucznia do dalszych postępów w nauce i zachowaniu;*
5. *dostarczanie rodzicom i nauczycielom informacji o postępach i trudnościach w nauce [...];*
6. *umożliwienie nauczycielom doskonalenia organizacji i metod pracy dydaktyczno-wychowawczej.*

Nauczyciele przedmiotu adekwatnie do sformułowanych przez siebie wymagań edukacyjnych oceniają ucznia: ustalają stopnie śródroczne i roczne oraz oceny bieżące, śródroczne oceny klasyfikacyjne z obowiązkowych i dodatkowych zajęć edukacyjnych.

Nauczyciel oceniający:

- a) monitoruje pracę ucznia;
- b) przekazuje uczniowi informacje o jego osiągnięciach pomagające mu w uczeniu się, tj. wskazuje, co uczeń zrobił dobrze, co wymaga poprawy oraz w jaki sposób jej dokonać, a także jak uczeń powinien dalej się uczyć.

Gdy nauczyciel ocenia, powinien również uwzględnić zalecenia dotyczące oceniania wynikające z zapisów podstawy programowej w części dotyczącej warunków realizacji. W ocenianiu z języka obcego nowożytnego należy wziąć pod uwagę nierównomierny rozwój ucznia w zakresie poszczególnych działań językowych oraz przeprowadzić diagnozę na wejściu, by zapewnić uczniom rzeczywistą kontynuację nauki języka na podbudowie poprzedniego etapu edukacyjnego.

Ponadto wymagania edukacyjne należy dostosować do indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych ucznia (m.in. na podstawie orzeczeń i opinii poradni psychologiczno-pedagogicznej).

Niezależnie od systemu oceniania przyjętego w szkole (np. punktowy, ocena opisowa, średnia ważona) ocenę roczną nauczyciel wyraża w skali sześciostopniowej: od 1 do 6.

Sposoby sprawdzania osiągnięć edukacyjnych

Nauczyciel – realizator niniejszego programu jest świadom celów oceniania, dlatego stosuje zarówno formalną, jak i nieformalną diagnozę poziomu osiągnięć uczniów: z częstotliwością na tyle dużą, by zminimalizować ryzyko błędu pomiaru.

Do sprawdzania wiedzy, umiejętności i postępów edukacyjnych stosuje różnorodne narzędzia pomiaru, takie jak: **obserwacja pracy ucznia w trakcie zajęć edukacyjnych, udział ucznia w ćwiczeniach, testy, sprawdziany, prace pisemne, kartkówki, wypowiedzi ustne, prace**

domowe, udział w pracach projektowych oraz inne formy przewidziane w zapisach dotyczących oceniania wewnątrzszkolnego placówki, w której jest wdrażany program.

Oceny uzyskiwane przez ucznia są jawne, podlegają uzasadnieniu, a ocenione prace pisemne – wglądowi (na zasadach określonych w statucie placówki). **Tryb poprawiania ocen,** podobnie jak wszystkie techniczne kwestie oceniania, zostaje **określony w statucie placówki,** w której jest wdrażany program.

Ocenianie kształtujące

Nauczyciel realizujący niniejszy program, oceniając, pomaga uczniowi się uczyć. Ten cel osiąga, udzielając uczniom czteroelementowej informacji zwrotnej:

1. wyszczególnia dobre strony, aspekty pracy ucznia;
2. dostrzega ewentualne mankamenty pracy ucznia – odnotowuje, co wymaga dodatkowej pracy lub poprawy;
3. udziela bardzo konkretnych wskazówek: jak wykonać poprawę, z jakich materiałów, ćwiczeń skorzystać, gdzie poszukać informacji itd.;
4. daje wskazówkę uczniowi, jak powinien on pracować dalej, by mógł w przyszłości cieszyć się postępami.

Nauczyciel, formułując spersonalizowaną informację zwrotną, ocenia kształtująco, towarzyszy uczniowi w jego pracy nad językiem. Jego celem jest nie zamknięcie pracy nad określonymi treściami oceną sumującą, ale rzeczywisty efekt w postaci wiedzy i umiejętności przyswojonych przez ucznia. Sposób wartościowania w ocenianiu kształtującym pozwala nauczycielowi na wyeliminowanie aspektu strachu ucznia przed oceną, na wykorzystanie jej do poprawy umiejętności ucznia, a także na podnoszenie własnych kompetencji metodycznych. Ocenianie kształtujące umożliwia ponadto personalizację i indywidualizację w podejściu do ucznia, co przekłada się na dobre relacje między nauczycielem a nauczonym zespołem klasowym, jak również między uczniami.

5.3. Przykładowe narzędzia oceniania

Do przykładowych narzędzi oceniania towarzyszących podręcznikom należą:

1. Test poziomujący dla klasy 1.
2. Kartkówki do lekcji na słownictwo – jedna kartkówka na dział.
3. Kartkówki do lekcji na gramatykę – jedna lub dwie kartkówki na dział.
4. Testy na koniec działu (wersje A i B oraz wersja łatwiejsza C).
5. Test na koniec pierwszego semestru (wersje A i B oraz wersja łatwiejsza C).
6. Test na koniec roku (wersje A i B oraz wersja łatwiejsza C).

Przykład: Focus 2. Test

Cumulative Vocabulary, Grammar, Use of English and Reading

Test 1

Group A

Name: _____ Class: _____

VOCABULARY

- 1 Complete the sentences with the negative of the words in the box by adding *un-*, *in-*, *im-*, *dis-* or *ir-*. There are two extra words.

adventurous	dependent	friendly
honest	polite	popular
selfish	responsible	

The people at my new club were quite unfriendly at first and didn't really speak to me.

- 1 John was _____ and didn't tell his parents the truth.
2 Tim doesn't want to try new experiences. He's quite _____.
3 Bill enjoys living in his own flat and being _____.

- 4 Anna is rude to everyone, she's the most _____ person I know.
5 Leon forgot to turn off the lights when he went to sleep and they were on all night – it was a very _____.

/5

- 2 Complete the sentences with the words and phrases in the box. There are two extra words.

biologist	text messages	update
discovery	password	gravity
web browser	computer science	

To use some mobile devices, you need to put in a password.

- 1 I don't _____ my profile very often because nothing has changed in my life.
2 There's something wrong with the _____ I use and I can't get online.
3 I never use my mobile to call people, but I send lots of _____.
4 He's very interested in science so he went to university to become a _____.
5 In your opinion, what was the greatest _____ of the twentieth century?

/5

- 3 Match 1–5 with a–h to make sentences.

The students are looking i

- 1 I love my friends and I care _____.
2 Let's try to deal _____.
3 The writer's new book came _____.
4 You can depend _____.
5 Jen is interested _____.

- a about them very much.
b out last week.
c on me to help you.
d in journalism as a career.
e with this problem together.
f forward to their school trip.

/5

GRAMMAR

- 4 Complete the sentences with the correct *-ing* or *to* infinitive form of the verb in brackets.

Jake is considering becoming (become) a doctor when he leaves school.

- 1 Max spent an hour _____ (fix) his bike yesterday.
2 I hope you managed _____ (finish) all your homework.

- 3 I don't mind _____ (help) you with the party, if you want.
4 Sophie loves that dress in the window, but she can't afford _____ (buy) it.

- 5 Would you prefer _____ (go) out or stay at home tonight? /5

- 5 Complete the sentences with the correct Past Simple or Past Continuous form of the verb in brackets.

I was walking (walk) home when it suddenly started to snow.

- 1 Dad was busy working, so he _____ (not hear) me open the front door.
2 I _____ (chat) with my friends when he arrived at the café.

Cumulative Vocabulary, Grammar, Use of English and Reading

Test 1

Group A

Name: _____ Class: _____

- 3 The weather _____ (be) nice last Sunday – really warm!
4 Our dog _____ (sit) in his basket when he suddenly heard a noise.
5 The students _____ (not work) when the teacher walked back into the classroom, so she was cross.

/5

- 6 Use the prompts to write questions.
What time you / go / to school / every morning?
What time do you go to school every morning?

- 1 What / your sister / do / today?

2 you / use to / play football / when / you / be / a child?

- 3 How many languages / your parents / speak?

- 4 you / ever / meet / anyone famous?

- 5 Who / you / wait / for / now?

USE OF ENGLISH

- 7 Read the text and choose the correct answer, A, B, C or D.

Just recently, I ¹ C a fantastic trip abroad with my college, and one day we visited a science museum. I was very ¹ about the visit because I love anything to do with space. ² we were there, we wanted to learn about the history of space travel, and the conditions that ³ have to live in ⁴ they are travelling in space. ⁵ our visit, the museum

staff were great and told us ⁶ interesting things about space travel. I took some great photos of the models of spacecraft they had there. Then when I ⁷ home, I sent an email with some of the photos to my friend. But I was a bit disappointed ⁸ them because the colours weren't so good – not nearly as amazing as the real thing!

A joined	B went
C had	D visited
1 A keen	B interested
C excited	D inspired
2 A During	B While
C Until	D By
3 A astronomers	B physicists
C researchers	D astronauts
4 A before	B after
C when	D by
5 A By	B As soon as
C When	D During
6 A so many	B so much
C such a	D such an
7 A got	B reached
C passed	D moved
8 A for	B of
C with	D from

/8

- 8 Complete the text with one word in each gap.

My father works ¹ as a scientist and I think he always wanted me ¹ share his interest. So when I was a child, he always took me to his lab every weekend and showed me the things he was working ² there. I loved going there and I thought my dad was ³ a great scientist. I wanted to grow ⁴ and become a brilliant scientist, like him. Sadly, though, that has ⁵ happened! And in fact, now I'm older, I've decided I really ⁶ stand studying Biology! It's just not my subject. But luckily I love Maths and Dad's passionate ⁷ that, too!

/7

Name: _____ Class: _____

9 Complete the second sentence so that it has a similar meaning to the first.
Tom switched on the TV and started to watch. Then the phone rang.
Tom was watching the TV when the phone rang.

1 I really like it when we write stories in class.
I really enjoy _____ stories in class.

2 We have to make some observations in our Science experiments.
We have to _____ what happens in our Science experiments.

3 Try not to spend too much money in town.
Try to avoid _____ too much money in town.

4 I never went to the countryside when I was little.
I _____ to go to the countryside when I was little.

5 Sam's waiting for someone – who is it?
Who _____ for?

READING

10 Read three texts. Choose the correct answer, A, B or C for each text.

MOBILE TECHNOLOGY

I remember my first mobile phone. It was very big, but the screen was quite small when you think about the smartphones of today. I could only use it for calls and messages. At the time, however, it looked so great to me. Can you imagine how it changed people's lives? Suddenly, with this useful little invention, communication was so easy. Now we have smartphones with digital cameras and Internet. Mobile technology is always getting better. I wonder what the next generation of mobile phones will be like.

1 The author of the text is
A describing what a phone can do.
B discussing how phones have changed.
C explaining how to use a phone.

ONE DAY ONLY – Tech Talk

Have you had your old desktop computer for a while? Is it time for a new laptop? Are you visiting websites to compare different computers and find one that's right for you? Stop! We have all the answers you need.

Look and try before you decide to buy. Come and see the latest computers all in one place, this Saturday. They are here for you to use.

Listen while we give you details on what each computer can do. You'll get lots of useful information so that you know which computer is best for you when you're ready to buy.

2 The text tells readers they can
A get useful information about computers.
B buy any computer they try.
C find out which websites to visit.

THE SCIENCE OF THE STARS

On a clear night, you can see the Moon and stars. How many are there? We don't know. Where does space end? Does it end? We don't know. Astronomers, however, are looking for answers to these important questions that affect us all. They observe the sky and analyse their data. They discover new stars and planets. They also develop theories to explain what space is and Earth's place in it. For these reasons, astronomy is one of the most interesting sciences in the world. But why are there so few astronomers? Why aren't young people keen on learning about it?

3 The text says that astronomy
A is a very easy subject to study.
B is only interesting to astronomers.
C isn't popular with many students.

/6

Total: ____/56

6. Ewaluacja inaczej

6.1. Ewaluacja programu w ujęciu tradycyjnym

Zgodnie z zapisami *Ustawy o systemie oświaty (art. 3 pkt. 13b)* „przez program należy rozumieć opis sposobu realizacji celów wychowania lub kształcenia oraz treści nauczania ustalonych odpowiednio w podstawie programowej wychowania przedszkolnego lub podstawie programowej kształcenia ogólnego dla danego etapu edukacyjnego”.

Ponieważ etap edukacyjny w przypadku nauki w liceum ogólnokształcącym i technikum to – odpowiednio – 4 lata i 5 lat, wskazana jest systematyczna ewaluacja wybranych obszarów w trakcie realizacji programu i całościowa ewaluacja po jej zakończeniu.

Gdy wybiera się obszar ewaluacji, warto odnieść się do najważniejszych aspektów programu, czyli:

- jego skuteczności w realizacji treści nauczania zawartych w podstawie programowej;
- efektywności metod i technik nauczania zaproponowanych w programie;
- efektywności programu nauczania w kontekście organizacji procesu dydaktycznego²³.

Zasadne jest korzystanie z prostych i przyjaznych narzędzi, tak by analiza danych nie była uciążliwym i czasochłonnym procesem, a wnioski pozwoliły jasno określić wartość programu i pomogły zdecydować o konieczności wprowadzenia ewentualnych modyfikacji.

²³ *Programy nauczania w rzeczywistości szkolnej. Tworzenie – wybór – ewaluacja*. Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa, 2012.

W procesie ewaluacji niezbędne okaże się sformułowanie pytań kluczowych. Nauczyciel zainteresowany np. zbadaniem stopnia efektywności nauczania przy zastosowaniu danego programu nauczania może sformułować następujące pytania kluczowe:

1. W jakim stopniu osiągnięte zostały cele programu?
2. Jakie czynniki przyczyniły się do osiągnięcia celów?
3. Jakie czynniki utrudniały realizację celów?
4. Jaki wpływ na poprawę wyników nauczania miały postawy i zachowania uczniów?
5. Które metody i formy pracy wyzwały u uczniów aktywność na zajęciach?
6. Jakie czynniki miały znaczący wpływ na wzrost motywacji uczniów do nauki?

Te pytania będą następnie wymagały uszczegółowienia z wykorzystaniem wybranych kryteriów ewaluacji, którymi mogą być: skuteczność, trafność, efektywność, trwałość, użyteczność.

Ocenę stopnia realizacji celów programu nauczania można zatem zbadać za pomocą pytań:

1. Czy wszystkie cele programu zostały zrealizowane?
2. Które cele zostały zrealizowane częściowo?
3. Które cele nie zostały zrealizowane?

Wartościowymi źródłami ewaluacji z punktu widzenia nauczyciela będą:

- wyniki nauczania – oceny częściowe, półroczne, roczne;
- wyniki monitoringu realizacji programu nauczania;
- opinie i doświadczenia innych nauczycieli realizujących ten program;
- opinie uczniów;
- doświadczenia własne, nabyte w trakcie wdrażania tego i innych programów nauczania;
- zapisy zawarte w dokumentacji szkolnej.

Najpopularniejszymi narzędziami i metodami badawczymi są:

- ankieta;
- wywiad;
- analiza dokumentacji szkolnej;
- obserwacja;
- analiza przypadku;
- prace uczniów (np. testy, wypracowania).

Przydatnym, łatwym w użyciu i przejrzystym narzędziem przeznaczonym do analizy informacji na ostatnim etapie ewaluacji programu jest analiza SWOT²⁴, polegająca na podzieleniu posiadanych informacji na cztery kategorie:

1. **S** (Strengths) – mocne strony: wszystko to, co stanowi atut, przewagę, zaletę analizowanego obiektu;
2. **W** (Weaknesses) – słabe strony: wszystko to, co stanowi słabość, barierę, wadę analizowanego obiektu;
3. **O** (Opportunities) – szanse: wszystko to, co dla analizowanego obiektu stwarza szansę korzystnej zmiany;

²⁴ https://pl.wikipedia.org/wiki/Analiza_SWOT

4. **T (Threats)** – zagrożenia: wszystko to, co dla analizowanego obiektu stwarza niebezpieczeństwo zmiany niekorzystnej.

Ostatnim etapem ewaluacji programu jest sporządzenie raportu końcowego zawierającego:

- przedmiot i cele ewaluacji;
- ramy czasowe ewaluacji;
- opis zastosowanych metod i narzędzi badawczych;
- źródła pozyskanych informacji;
- interpretację wyników;
- wnioski i rekomendacje;
- załączniki.

6.2. Alternatywne metody ewaluacji programu nauczania

Oprócz tradycyjnych metod ewaluacji, opartych na ściśle określonych kryteriach, wskaźnikach i zestawieniach liczbowych, istnieją tzw. miękkie metody ewaluacji, które mogą stanowić idealne dopełnienie ewaluacji w ujęciu tradycyjnym.

Oto krótki przegląd wybranych miękkich metod, przydatnych w ewaluacji programu nauczania²⁵:

Identyfikacja przeszkód (metoda indywidualna)

Ta metoda pozwala z łatwością zidentyfikować np. przeszkody uniemożliwiające osiągnięcie jakiegoś celu. Uczniowie wypełniają formularz, w którym wypisują przeszkody i – zestawione z nimi na zasadzie przeciwstawności – czynniki ułatwiające naukę.

Przykład:

Ułatwia naukę	Przeszkadza w nauce
_____→	←_____
_____→	←_____
_____→	←_____

Źródło: eraewaluacji.pl

Zalety: Szybkość i łatwość pozyskania danych.

Wady: Duży poziom subiektywizmu.

Trójkąt wywiadu (metoda interpersonalna)

To narzędzie jest stosowane do zbierania informacji na określony temat z uwzględnieniem różnych punktów widzenia. Najczęściej osoba z zewnątrz (zwykle nauczyciel, tzw. krytyczny przyjaciel, który nie zna danej klasy), na prośbę nauczyciela uczącego, zbiera informacje od

²⁵ <http://www.nauczycielbadacz.ore.edu.pl/action/actual/323>

jednego ucznia lub grupy uczniów na wskazany temat. Osoba z zewnątrz rozmawia na ten sam temat wcześniej z nauczycielem uczącym daną klasę. Ma on więc szansę poznać punkt widzenia swoich uczniów i dowiedzieć się, czy i (jeśli tak) jak bardzo ta perspektywa odbiega od tego, co nauczyciel sam spostrzega lub sądzi.

Zalety: Pozyskanie informacji od różnych osób i z różnych perspektyw na dany temat pozwala na uzyskanie obiektywnego obrazu sytuacji.

Wady: Konieczność udziału w badaniu zaufanej osoby, która w czasie wywiadów wchodzi w posiadanie danych dotyczących obserwowanego i jego uczniów. Metoda czasochłonna, wymaga bardzo starannego przygotowania i ukierunkowania badania. Wskazane jest nagranie rozmów do późniejszej analizy.

Narzędzia grupowe

Ruchoma tarcza – uczniowie przemieszczają się po sali w zależności od ich stosunku do twierdzeń dotyczących programu lub zajęć, które są akurat ewaluowane. Na środku pomieszczenia umieszcza się przedmiot reprezentujący środek tarczy. Nauczyciel czyta na głos stwierdzenia, a uczestnicy wybierają miejsce w sali zależnie od tego, jak bardzo się zgadzają z danym stwierdzeniem. Im bardziej uczestnik się zgadza, tym bliżej przysuwa się do przedmiotu na środku sali. Po zajęciu wszystkich miejsc uczniowie proszeni są o wyjaśnienie, dlaczego akurat takie miejsca zajęli.

Zalety: Ukazuje poglądy i odczucia grupy oraz pozwala uczestnikom zastanowić się nad tym, jak inni odbierają dane zajęcia, czy postrzegają dany problem. Łatwa do przeprowadzenia, nie jest czasochłonna.

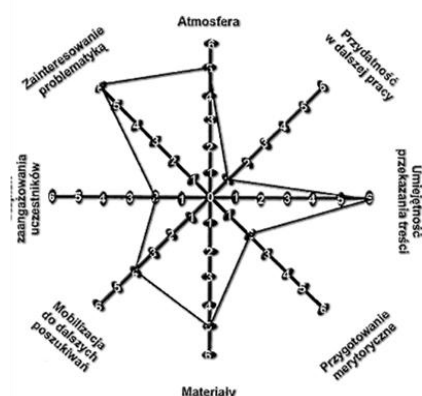
Wady: Nastawiona przede wszystkim na grupowy wymiar procesu uczenia się.

Narzędzia wizualne

Róża wiatrów – graficzna metoda pozwalająca ocenić jednocześnie wiele elementów zajęć. Na osiach zamiast kierunków świata umieszcza się nazwę elementu podlegającego ocenie (atmosfera zajęć, przydatność materiałów). Liczba osi jest dowolna i może być rozbudowywana w zależności od potrzeb. Linie osi dzielimy na odcinki i przypisujemy im odpowiednie wartości, np. skalę ocen 0–6. Na tak przygotowanym grafie uczniowie zaznaczają punkty odpowiadające ich ocenie. Następnie łączą punkty zaznaczone na poszczególnych osiach łączymy i w ten sposób otrzymują *różę*.

Zalety: Możliwość ewaluacji wielu elementów przy wykorzystaniu jednego narzędzia.

Wady: Wymaga wcześniejszego przygotowania grafów dla każdego ucznia.

Źródło: eraewaluacji.pl

Początek – Kilka minut przed końcem zajęć osoby biorące udział w ewaluacji kończą zdania na rozdanych im wcześniej karteczkach. Na dużych kopertach, przyklejonych np. do tablicy, umieszczamy fragmenty zdań, o których dokończenie prosimy uczniów. Po dopisaniu dalszego ciągu zdania uczniowie wkładają kartki do kopert.

Przykładowe fragmenty zdań:

- Atmosfera, która panowała na lekcji...
- Na zajęciach zmienił(a)bym...
- Chcę zaproponować, aby...
- Cenię...
- Nie lubię, gdy...

Uczniowie nie muszą uzupełniać wszystkich zdań. Na kolejną lekcję warto przygotować podsumowanie ewaluacji i podzielić się nią z uczniami.

Zalety: Natychmiastowa informacja zwrotna, metoda niewymagająca skomplikowanych przygotowań.

Wady: Jeżeli zostawi się to działanie na ostatnią chwilę, uczniowie mogą zbyt pośpiesznie lub w sposób szablonowy, bez pogłębionej refleksji, kończyć zdania.

Bez względu na to, czy zdecydujemy się na ewaluację w ujęciu tradycyjnym, czy też będziemy chcieli wzbogacić ją o alternatywne miękkie metody, należy pamiętać o precyzyjnym zaplanowaniu całego procesu, tak by najskuteczniej wykorzystać czas i posiadane zasoby. Im lepiej zaplanowana ewaluacja, tym większa szansa na zebranie wiarygodnych informacji, wyciągnięcie trafnych wniosków i sformułowanie adekwatnych rekomendacji.

Wykaz aktów prawnych

Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz.U. z 2018 r. poz. 1457, 1560, 1669 i 2245)

Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe (Dz.U. z 2017 r. poz. 59)

Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo oświatowe (Dz.U. z 2017 r. poz. 60, 949, 2203, 2245)

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 marca 2017 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 3 sierpnia 2017 r. w sprawie oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 stycznia 2018 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 1 sierpnia 2017 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach

Literatura źródłowa

A. Abramczyk, *Program nauczania języka niemieckiego „Kształtowanie kompetencji kluczowych na lekcjach języka niemieckiego”*, Pearson Central Europe, Warszawa, 2019

A. Basińska, *TIK. Zestawy materiałów dla nauczycieli szkół ćwiczeń – języki obce. Zestaw 5, zeszyt 1*, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa, 2017

D. Brayshaw, D. Russell, B. Michałowski, *Focus 2. Workbook, Second Edition*, Pearson Central Europe, Warszawa, 2019

D. Brayshaw, D. Russell, B. Michałowski, *Focus 3. Workbook, Second Edition*, Pearson Central Europe, Warszawa, 2019

A. Cieniuch-Król, *Efektywnie, czyli jak? [w:] „Języki Obce w Szkole” 03/2017*, Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, Warszawa, 2017

- R. Fricker, J. Sosnowska, A. Tkacz**, *High Note 2. Workbook*, Pearson Central Europe, Warszawa, 2019
- B. Hastings, S. McKinlay, R. Fricker, D. Russell, B. Trapnell**, *High Note 2. Student's Book*, Pearson Central Europe, Warszawa, 2019
- S. Kay, V. Jones, D. Brayshaw, B. Michałowski, B. Trapnell, D. Russell, M. Inglot**, *Focus 2. Student's Book, Second Edition*, Pearson Central Europe, Warszawa, 2019
- S. Kay, V. Jones, D. Brayshaw, B. Michałowski, B. Trapnell, I. Michalak**, *Focus 3. Student's Book, Second Edition*, Pearson Central Europe, Warszawa, 2019
- D. Kondrat**, *Twórcze sposoby na naukę gramatyki angielskiej* [w:] „Języki Obce w Szkole” 01/2014, Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, Warszawa, 2014
- T. Kosyra-Cieślak (red.)**, *Programy nauczania w rzeczywistości szkolnej. Tworzenie – wybór – ewaluacja*, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa, 2012
- A. Pogorzelska**, *Przewodnik po dydaktycznej teorii i praktyce*, PWSZ, Suwałki, 2015
- A. Pohl**, *Test your professional English: medical*, Pearson Education, Harlow, 2002
- M. Stanowski**, *Kompetencje kluczowe na lekcji języka obcego. Zestawy materiałów dla nauczycieli szkół ćwiczeń – języki obce. Zestaw 2, zeszyt 1*, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa, 2017
- J. Stefańska**, *Program nauczania języka angielskiego dla klas 4–8*, Pearson Central Europe, Warszawa, 2017
- R. C. Wright**, *English for Nursing, Level 1 and 2.*, Pearson Longman, Harlow, 2012

Źródła internetowe (dostęp: marzec 2019 r.)

Analiza SWOT [online]

https://pl.wikipedia.org/wiki/Analiza_SWOT

British Council LearnEnglish Teens [online]

<http://learnenglishteens.britishcouncil.org/>

BusyTeacher: Free Printable Worksheets For Busy English Teachers [online]

<https://busyteacher.org/>

Canva [online]

<https://www.canva.com/>

Darmowe narzędzia edukacyjne i fiszki – Quizlet [online]

<https://quizlet.com/pl>

DIY Handouts – grammar exercise maker for English teachers [online]

<https://diyhandouts.com/>

Dvolver Moviemaker [online]

<http://www.dvolver.com/moviemaker/make.html>

Edpuzzle [online]

<https://edpuzzle.com/>

Efektywna nauka i techniki efektywnego uczenia się [online]

<https://witalni.pl/pojecie/efektywna-nauka/>

ESL Brains – Unique video-based teaching materials for adults [online]

<https://eslbrains.com/>

Europejskie poziomy biegłości językowej – tabela samooceny [online]

<https://europass.cedefop.europa.eu/pl/resources/european-language-levels-cefr>

GeoGuessr – Let's explore the world! [online]

<https://geoguessr.com/>

Insta.Ling – skuteczna nauka słówek [online]

<https://instaling.pl/>

iSLCollective [online]

<https://en.islcollective.com/>

Join a Game – Quizizz [online]

<https://quizizz.com/join>

Kahoot! Learning Games [online]

<https://kahoot.com/>

LyricsTraining [online]

<https://lyricstraining.com/en/>

Metoda WebQuest [online]

<https://sites.google.com/a/enauczanie.com/nowoczesne/start>

„Miękkie”, „alternatywne” metody ewaluacji [online]

<http://www.nauczycielbadacz.ore.edu.pl/action/actual/323>

Online Speech Bubble Photo Editor [online]

<https://phraseit.net/>

Socrative [online]

<https://socrative.com/>

Szafranowska K., Cztery patenty uczenia się na pamięć czegokolwiek [online]

<https://szybkanauka.pro/jak-nauczyc-sie-na-pamiec/>

Tagxedo – Word Cloud with Styles [online]

<http://www.tagxedo.com/>

TED.com [online]

<https://www.ted.com/#/>

TubeChop – Chop YouTube Videos [online]

<https://www.tubechop.com/>

Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 22 maja 2018 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie [online]

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2018:189:FULL&from=PL>